İNSANCIL

AYLIK KÜLTÜR SANAT DERGİSİ

YIL 4 SAYI 45 TEMMUZ 1994 35.000.- TL. (KDV DAHİL)

NİCE ACILAR GÖRDÜK

İÇİNDEKİLER

Cengiz GÜNDOĞDU
Nice Acılar Gördük 1
Berrin TAŞ
İnsanın Niteliksel Değişiminde
Şiirin Etkisi 2
Rukiye CEYLAN
Türkiye Romanında Yabancılaşma Sorunu 5
Higinio MENA
Orada, Güney Ülkemde Benim (Şiir) 12
Kaan ARSLANOĞLU
Yanılmanın Gerçekliği-4 13
Nihat ATEŞ
Evcilik Yolu (Şiirler) 16
İdris YALÇIN
Şiirler 18
Temel DEMİRER
Yüreğini Bulutlara Yüklemek 19
Ozan YILMAZ
Söz Anlayana Anlat Kendini,
Söz Yorulmasın 20
Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ
Alnı Gülü Çocuk 23
Sedat YILMAZ
Artistlik Yapmak 25
Yalçın Aydın AYÇİÇEK
Şiirler 26
Benjamin FRANKLİN
Refahın Yolu 27
Sevim RAŞA
Amerika Güncesi 31
Nihat KUMSER
Günübirlik (Şiir) 33
Aydın ÖZTÜRK ile Söyleşi 34
Ali Ersin GÜNÇE
Gecede ve Günde (Şiir) 37
Yılmaz ARSLAN
Bilirbilmezler 38
Mehmet AYDIN
Sisleri Dağılmış Dünya (Şiir) 39
Türkan İLDENİZ
Tarihin Satırbaşı (Şiir) 40
Behzat AY
Kedi ile Martı (Öykü) 41
İbrahim NASRALLAH
İnsan Hakları Üzerine (Şiirler) 42
Cengiz GÜNDOĞDU
Yıldız Güncesi 43
Sinan KUTLU
Bir Albümden (Şiir) 48
Ayhan ERGÜN
Huzur Evi -II (Şiir)
Kapak: ASIM
Dağıtım: YAY-SAT

Sahibi - Yazışleri Sorumlu Yönetmeni
BERRİN TAŞ
Genel Yayın Yönetmeni
CENGİZ GÜNDOĞDU
Kurum Yazmanı
ŞADİYE GÜLE
Adres: Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40-42 Kat:5
Cağaloğlu/İST. Tel: 513 93 99 - 511 79 94
Dizgi/Sel Dizgi ve Yayıncılık 511 10 05
Baskı/Ilıcak Matbaası Tel: 880 40 75

Ege Bölgesi Temsilcisi Bülent Habora
Sevgi Yolu Kitapçılar Çarşısı No:27
(Efes Oteli Arkası) İZMİR
Tel: 0232-368 02 64

Avrupa Temsilcisi Nurettin Kurtuluş
Solling Str. 15/30419 Hannover/Deutschland
Tel: 0511/758916 Fax: 0511/758916

Abone olmak için PTT'den 666 043 Nolu Posta çeki veya T. İş Bankası 9. Kısım Ataköy- İst. 11 37-38678 Berrin Taş adına 350.000 TL. yatırmanız yeterlidir.

İnsancıl'a gönderilen ürünler geri verilmez. Yazıların A 4 boyutundaki kağıdın tek yüzüne çift aralıkla yazılması reca olunur.

Nice Acılar Gördük...

Gerçekçi olmanın... gerçekliği değiştirmenin birinci koşulu gerçekliği doğru görmek. İşte eksiğimiz bu. Gerçekliği doğru göremediğimiz için hayatla ilgisiz zihni kurgularla oyalanıyoruz... hayatsız düşlerimizle mücadele ediyoruz.

Soru. Gerçeklik ne durumda.

Bizler... insanın, sömürülmeden... ezilmeden... horlanmadan bu dünyada ağız tadıyla yaşamasını isteyenler son derece etkisiz durumdayız. Anayasanın açık net maddelerine karşın DEP'li milletvekilleri tutuklanıyor. Oysa anayasaya göre milletvekilinin tutuklanması mümkün değil.

Sokaklardan insanlar kaldırılıyor. Arabaya bindiriliyor. Bir yere götürülüyor. Öldürülüyor. Bir belediye başkanı sanatın içine tükürürüm diyor. Heykel kaldırıyor. Bir başkası tiyatroları çembere alıyor.

Bütün bunlar bu ülkede oluyor. Bunu yapanların bir teki bile toplumsal baskıdan... sanattan... felsefeden... bilimden... sanatçı örgütlerinden... üniversitelerden... sendikalardan çekinmiyor. Ben şunu şöyle yaparsam... şöyle söylersem burnumdan fitil fitil gelir demiyor.

İşte bu, bizim etkisizliğimizi gösterir... insanın etkisizliğini... Ama biz bunu göremiyoruz. Kendimizi etkili sanıp bağırıp çağırıyoruz.

Etkisizliğimiz... gerçekliği göremeyişimiz. Sivas kıyımıyla bir kez daha görüldü. Geçen yıl **İnsancıl**'ın ağustos sayısında SİVAS kıyımı nedeniyle yazdığım bir yazıda Spinoza'nın bir sözünü kullandım. Ağlama... gülme... anla dedim.

Ama biz bir yıl boyunca ağladık. Sivas kıyımı kırım kültürümüzün bir halkası... Türkiye'de çok Sivaslar yaşandı... daha yaşanacak... bunları önlemek için ciddi... milimetrik bir mücadele gerekiyor. Bunu anlamadık.

Bu yıl Sivas için napılabilir toplantılarına çağırdılar. Gittim. Şunu gördüm. Kişisel çekişme ve tartışmalarla çok zaman yitirilmiş. Aslında bu... "kişisel çekişme ve tartışmalar" Marx'ın sözü. Frankel'le Varlin'e yazdığı mektupta söylüyor. Kömünün ağır yenilgisinin nedenlerinden biri de bu... "kişisel çekişme ve tartışma"

Kişisel çekişme ve tartışmalar gerçekliğin doğru görünmesini kesinlikle önlüyor... İnsanlar köstebeğin gözüne bakmıyor... köstebeğin gözü var mı yok mu diye tartışıyor.

Şu bilinsin. Tarihte köstebeğin gözü var mı yok mu diye tartışanlar ağır vuruşlarla yerlebir oluyor.

Geçen yılı düşünelim. Dergiler platformuyla... toplantılarla... mitinglerle etkili olamazsınız dedik. Dediklerimiz tek tek çıktı. Bu yıl da aynı etkinlikler yapılacak... birkaç gün sonra yine herkes evine gidecek... yeni bir Sivas beklenecek.

Oysa bizler... insanın sömürülmeden... ezilmeden... horlanmadan bu dünyada ağız tadıyla yaşamasını isteyenler etkili olmak zorundayız. Bu ülkede değil, bir insanı... değil 37 insanı öldürmek... bir tek insanın burnunu kanatmayı düşünen biri bile, bu eylemini çok pahalıya ödeyeceğini bilmelidir. Bilmek zorundalar. Ancak o zaman sanatın... felsefenin... bilimin... toplumsal kurumların... üniversitelerin bir anlamı olur.

Her gün hukuk çiğnenecekse, hukukçulara... hukuk fakültelerine ne gerek var. Silahlı kişilere, istediği insanı... istediği yerde... istediği biçimde öldürecekse tıp fakültelerine... hekimlere... hastanelere ne gerek var. Sanatın içine tükürelecekse sanata ne gerek var.

İnsanlık binlerce yıl bugüne gelmek için yaşamadı. Böyle saçmalık olmaz. Bu kıyımları... sanatın içine tükürmeleri... horlanmayı... sömürüyü durdurmalıyız. Durdurmak zorundayız. Durdurmak kişisel çekişmelerle... bölünmekle... mitinglerle olmaz.

Erdoğan Alkanın yeni çıkan **Eylül Çalgıcısı** (Broy yayınları) adlı eserinde Yurt şiiri var. Şöyle.

YURT

II
Evlere ateş düştü dağlar duman içinde
Nice acılar gördük biz bu zaman içinde

Yağmaladılar mülkü yetim.koydular halkı
Bozuk düzenin çarkı dönüyor kan içinde

Dağ taş cesetle dolu kopmuş bacağı kolu
Başında kuşlar döner kurt kaynar ten içinde

Ekini ot bürümüş meyve dalda çürümüş
Azrail pusu kurmuş bağda bostan içinde

Bülbül kesmiş sesini arar yavuklusunu
Yitirmiş kokusunu gül gülistan içinde.

Sivas iline vardım Sultan Abdalı sordum
Yanmış bedenler gördüm alev duman içinde

Kırılırken fidanlar solarken körpe canlar
İnsan eti yiyenler gezer meydan içinde

Hak divanına çıktım bir ateş de ben yaktım
Duruşmamız kapalı ellerim kan içinde

Yeni acılar görmek istemiyoruz. Bunun için gerçekliği görmeliyiz. Tatsız gerçekliği değiştirmek için "hak divanın" milimetresinde yeni ateşler yakmalıyız... aydınlık acısız zamanlar için.

Cengiz GÜNDOĞDU

İnsanın Niteliksel Değişiminde Şiirin Etkisi *

Berrin TAŞ

İnsan ilişkilerinde en önemli sorun kişilerin kendini bilmemesinden kaynaklanıyor. Kişiler kendilerini nasıl tanıyacaklar. Daha doğar doğmaz kendilerini içinde buldukları dünya onlardan bir şeyler istiyor... aile kendi inançlarına uyan bir evlat... yaşadığı toplum alışılmış düzeni yerinden oynatmadan sorun çıkarmadan gelenekleri sürdüren bir gençlik. Henüz yaşamaya başlamadan kendi yaşam deneyimiyle birşeyler öğrenmeden verili değerlere uygulamadaki kurallara koşulsuz uyum göstermesi bekleniyor. Daha yaşam yürüyüşünün başında ortaya çıkan ikilem şu... ya kendisinden beklenilenleri eksiksiz yerine getirecektir ya da asi olup çıkacaktır. İlki toplumumuzda bolca görünen örneklerden ikincisiyse uyum göstermemek adına varolan değerleri de reddetmek anlamına geliyor. Her iki durumda bir dileği yerine getiriyor. Birincisi onaylanma isteğini... ikincisiyse isyankarlığın ardına sığınarak sorumluluk taşımamayı... Görünen o ki geri kalmış bir toplumun üyeleri olarak bizler kendimizi yaşayamadığımız gibi çocuklarımıza da kendilerini yaşama umutlarını düşlerini hayata geçirme olanağı vermiyoruz... veremiyoruz. Bu kendini tanımayan insanlar topluluğu yaşamı sürdürmenin birer aracı olacaklardır artık. Kime ve neye hizmet ettiklerini bilmeden her durumda önceden belirlenmiş davranış modelleri ne ise onu uygulayacaklardır. Her yerde ve her zaman ortamın gerektirdiği davranışları mutlaklaştıracaklardır. Bu sabitleştirme insani gelişimin önünü tıkayan kalın bir duvar oluşturuyor... yabancılaştırmayı pekiştiren davranış modellerinden biri daha gündemdedir artık... her insan bir başkasıdır ve anlaşılamayan her insan yaşamın doğru kavranamamasıyla eşdeğerdir.

İnsanın dünya ile ilişkisinin sağlıklı olması yaşadığı toplumla etkileşim içinde olmasına bağlıdır. Yaşadığı toplumda kendini göremeyen bireyin kendi varlığı üzerinde de herhangi bir düşüncesi oluşamıyor. Bu durumda kendi varlığını da sanki bir başkasıymış gibi algılayacak ve yabancılaşmış olacaktır. Bu da insanla-insan arasındaki akış'ın kesilmesi anlamına geleceğinden iletişimin başarılamaması sonucunu doğuruyor. Belki de bu yüzden toplumumuzda ağırlıklı olarak başkalarının ne dediğinin üzerinde önemle duruluyor olması kişilerin ne olduklarıyla ilintili doğru yargılara varamamasından kaynaklanıyor. Başkalarının ne dediklerinin ya da ne diyeceklerinin kısıtlayıcı sınırlayıcı bir zihinsel etkinliğe neden olması kişilerin ne olduklarını belirleyen bir gösterge oluyor. Peki bu durumda ne yapmak gerekiyor... ne yapılabilir.

İnsana değişmesi gerektiği anlatılmalı. Yaşanılan ortamın insanın yapısıyla uyuşmaması insanları kendilerini izlemeye yöneltmeli... bunun için insana uymayan tavırların açıklıkla gösterilmesi gerekiyor. Yani insana kendini izlemek gerekliliğini anımsatmak gerekirse beynini yora yora zorlaya zorlaya anlatmak gereklidir. Bu da yaşadığımız toplumun işleyişini ve insanını doğru tanımlamak ve gördüklerimizi insana göstermek olmalıdır. Eğer değişimi yalnızca gözlerimizin ulaşabildiği görüntülerde aramıyorsak insanın dönüşümünün güçlüklerini bilmeliyiz. Özellikle yaşadığımız dönemde bütün değerlerin hızla çöktüğü ve çöken değerlerin yerine yeni değerlerin süreç içinde oluşturulabileceği düşünülürse bu daha iyi anlaşılır. İnsanın değişiminden ben niteliksel bir iç devrimi anlıyorum. Bu devrimin yolu iç dünyanın sorgulanmasından geçer, iç dünyanın sorgulanması kolay bir iş değildir... insan çoğunlukla her yaptığını hoş görmek eğilimindedir. Özellikle burjuva toplumun ben merkezci yaşam anlayışının oluşturduğu kendine eleştiriel bakamayan kendisiyle dünya arasına kalın duvarlar ören kendi beniyle öteki insan arasındaki ayrımı belirginleştiren ve yalnızlığında boğulan insan tipinin kendini sorgulaması ve bu sorgulamadan sağlıklı sonuçlara varabilmesi kolay değildir. Yaşadığı dünyada kendini nereye yerleştireceğini bilmeyen insanla isteyerek ya da istemeyerek yerleştiği yaşamdan bunalan insanın kendine sağlıklı bakabilmesi gerçekten zorlu bir mücadeleyi gerektiriyor.

Değişime inanan insanların toplumun değişiminden söz etmeden önce mücadeleyi kendi içlerinde vermeleri gerektiğine inanıyorum. Yaşama geçmemiş sözcüklerin kendi başlarına özel anlamları yoktur. Kendini

dönüştürmeyi başaramayan insanların başkalarına aktaracakları birkaç sözcük yüzeysellikleri anlatmaktan başka neyin dışavurumu olabilir.

Materyalizm ve Diyalektik Metod'la Cornforth şunları söylüyor.

"Dışsal nedenler değişimin temelidir. Dışsal nedenler içsel nedenler sayesinde etkin olurlar."

"Hareketin maddeye herhangi bir dış güç tarafından verilmesi zorunlu değildir... ama her şeyden önce tüm süreçlerin doğasında varolan gelişimin içsel itici kuvvetlerinin öz hareketinin aranması gereklidir." diyor.

Bu sözcükler beni şöyle bir sonuca götürüyor. İnsanın içsel itici kuvvetlerinin harekete geçirilip değişimin başlatılması için ona iç dünyasını anımsatan çelişkilerinin ayrımına varmasını ve onları çözümlemesini sağlayan gücü veren kendini tanıması karekterini yaşaması ve yaşayabileceği koşulları yaratması olabilir mi. Bireyleşememiş insandan kendine bu koşulları yaratamayan ve kendi öznelliğini yaşayamayan insanı anlayabiliriz. Bu konuda bir örnek vermek istiyorum. Bir avukat arkadaşım bir gün bana nelere sıkıldığını anlattı. Onu üzen borçlarından dolayı bir eve ya da bir işyerine haczetmek için gitmekti. Televizyondan sehpasına kadar almak zorunda kaldığı bir evdeki yaşlı kadının söyledikleri onu üzmüş... iç dünyasını rahatsız etmişti. Yaşlı kadın bari oturmak için şu iki sandalyeyi bırak evladım demişti... o da sandalyeleri bırakmıştı. O günden sonra haczetmek için evlere gitmediğini... işyerlerine gittiğini söyledi. Sorunu çözememiş kaçarak halletmişti. Bu olayda avukat arkadaşın içsel itici kuvvetleri harekete geçmemişti. Ne işinden vazgeçmeyi göze alabilmiş... ne de yasalarla insan arasındaki uyumsuzlukla mücadele etmeyi düşünmüştü. Bu insan adına bir başarısızlık örneğidir... örnekler çoğaltılabilir. Kendine kimbilir kaçıncı kez ters düşen bu insanın insani bir yaşam beklentisi olamayacağı açıkça görünüyor... çünkü iç dünyasını rahatsız eden bir olayda kendini ortaya koyamamış... davranışlarıyla içsel beklentileri... istekleri birbirine ters yönde hareket etmiştir.

Çağdaş Toplumun Bunalımında Barlas Tolan "Bireyin toplumsal sınırlamaların etkisi altında tümüyle dışsallaşamayan yeteneklerinin gelişmesine yol açan koşullar aynı zamanda bir önceki evreye oranla daha yüksek bir özlem ve beklenti düzeyinin de oluşmasına yol açmışlardır. Daha önceleri normal olarak kabul edilen koşulları şimdi dayanılmaz kılan ve bir yabancılaşma duygusunun ortaya çıkmasına neden olan unsur işte beklentiler düzeyindeki bu yükselmedir. Bir toplumdaki beklenti düzeyi ise genel ekonomik toplumsal ve kültürel düzey ile o toplumda geçerli olan rejimin özgül niteliğinden kaynaklanmaktadır" diyor. Toplumdaki beklenti düzeyini yükseltmeden yabancılaşmanın çözülebilmesi olanaksız görünüyor. Avukat arkadaşımın davranışında olduğu gibi kendini yaşamının her alanında göremeyen insanın beklentiler düzeyinde bir yükselme görmek olanaksızlaşabilir çünkü düşündüklerini yaşamına geçirememiştir. Sanatçının görevi bu noktada kendini duyuruyor... artık mehtaba bakarak şiir yazmanın zamanı geçmiştir. Alışkanlığa dönüşen edilgen davranış modellerini sarsmanın insanı kendini yerleştirdiği o dar yaşam alanının dışına çıkarmanın... düşündürmenin zamanıdır. İnsana kendini göstermek ve bu olumsuz koşullarda nasıl yaşayabildim sorusunu sordurmak gereklidir. Soru sormaya başlayan insan yaşamını güzelleştirme isteği de duyacaktır. Şiirin... şairin işlevi tam da soruların başladığı yerdedir. İnsana... insanın iç dünyasına seslenmenin nelere güldüğünü... nelere ağladığını... nelere kızdığını... özlemlerini... sevinçlerini... düşlerini anımsatmanın zamanıdır. Anlamlı bir yaşam düşünün insana hissettirilmesi... ve kendi istemiyle yaratacağı güzelliklerin sezdirilmesi gereklidir. İnsanda niteliksel içsel değişim isteği uyandırabilmek için yaşamlarındaki insana aykırı görüntülerin ayırdına varmaları sağlanmalı... ve bu olumsuzlukların yaşam bağlarının kopukluğu yönünde... insana kendini anlatan ürünler vermeli... öyle ki kendini gören insan başka bir yaşamın özlemini duymaya başlamalı.

İnsan kendisi için gerçekten neyin gerekli olduğunu tabuların toplumsal baskıların dayattığı yaşama biçimlerinin gereklerinden koparak bulabilir. Bu da başkalarının söyledikleri değil ben ne istiyorum yaşamdan ve ne bekliyorum sorusunun kişinin kendi istemi ve beklentileriyle yanıtlanması anlamına gelir. Toplumumuzda insanın olduğu gibi olmasını sağlayan koşullar oluşmadığından kişilerin insani davranışlar geliştirmeleri bedel ödemelerini gerektirmektedir. Bu bedelleri ödemeyi insan neye dayanarak göze alabilecektir. Yaşamın her alanında varoluşunu dayandıracağı sarsılmadan kendisiyle kalan kendinin kıldığı değerlerinin oluşumu gerçekleşememişse... kendini içinde bulduğu toplumun değerleri altüst olmuş bir durumdaysa insan yaşamında belirleyici olmak yerine sürüklenen bir davranış modelini benimsemektedir. Davranış ölçütlerinin oluşamamış olması bunu doğrulamaktadır. Tarihe baktığımızda kendilerini yaşamanın bedellerini çoğunlukla sanatçıların ödediği görülür. Sanatçının kendini yaşamın bütününde oluşturuyor olması insanı yaşamak anlamına da geleceğinden bedel ödemek zorunda kalışı insan adına en ağır hakarettir.

1940 Toplumcu şairleri kendilerinde önceki şiir anlayışını yıkma girişiminde bulundukları için engellenmişler... dergilerde ürünleri yayınlanmamış edebiyattan dışlanmışlardır. Buna karşın yine de üretmeye devam etmişler insan olma onurunu... insani değerleri savundukları için 1940 kuşağı olarak edebiyatta yerlerini almışlardır. 1940 kuşağı şairlerinden Rıfat Ilgaz bakın neler söylüyor.

"1944'te Sınıf adlı kitabım toplatıldı".... 1950'den 1960'a kadar dergileri karıştırın bir iki rastlantı dışında şiirleşimi bulamazsınız. Çekiniyorlar basmak istemiyorlardı. Hatta dizgisin yaptığım dergide şiirimi basmıyorlardı. Diğer toplumcu arkadaşların da durumu benden farklı değil. Bundan ürünlerimizi kabul etmeyen dergiciler kadar eleştirmenler de suçludur.

Yine 1940 kuşağı şairlerinden Attila İlhan'ın söyledikleri...

"Benim sonradan Fedailer Mangası adını verdiğim bir şair kuşağı geleceklerini tehlikeye atmak pahasına

insan hakları ve demokrasi savaşını başlatmışlardır, bunu, böyle olduğunu en kolay ve en çabuk anlayan elbette TEK ŞEF, TEK PARTİ, TEK MİLLET rejiminin yetkilileri olmuştur. Hepsi topu topu beş yüzer biner adet basılmış... Şiir kitaplarını basar basmaz toplatmış, şairlerini Sıkıyönetim Mahkemelerine vermiş ya hapsetmiş ya sürmüştür.

1940 kuşağı savaş kuşağı şairlerimize, bir şeyler borçluyuz zira ülkemizin hürriyet ve demokrasi mücadelesinde alınlarında ışığı ilk hissedenler onlar olmuşlardır."

Sürü-toplum olmanın desteklendiği değerlerin alt-üst olduğu bir dönemde yaşıyoruz... bugünün şairi de insanı savunan... insani değerlerin ağırlık kazanması için ürünler veren bir sanatçı olmak durumundadır... ve aynı nedenle kendisini yeniden yoğurmak yeni insanın doğuşunda şiirleri davranışları ilkeleriyle kısaca bütün yaşamıyla örnek insan olmak zorundadır. Şiir bir insan araştırması insan arayışı alanı olmalıdır... bu arayış şaire... şiire bütün dünyayı içinde yaşatma içinde taşıma gücü... olanağı verir. Şairin ne bulursa yaşama ve insana dair içine alması gerekiyor. İçine alma eylemi toplumun yapı taşlarına sızma ince ayrıntılarına varana dek yaşamı kavrama... insanı anlama sonucunu doğurur. Amacı olmayan ama bir amaç arayan insanları değişime çağırabilmek için onların içlerine girebilmeli... nabızlarında atabilmeli.

Tam da değerler alt üst olmuşken insana kendini anlatan değerler anımsatılmalı.

Bir Değer Teorisinin Ana Çizgilerinde Dr. W.H. Werkmeister bakın ne diyor.

"İnsanla birlikte bir varlık iç yapısı ve dinamik teşkilatı katkısız içgüdülü itkiler kalıbından tepkisizlik durumundan tam bir ayrılış olan bir varlık görünüyor yeryüzünde."

Bu sözlerde içgüdüleriyle davranan hayvanla eylemiyle dünyayı yaşanası kılan insan arasındaki ayrım görünüyor. Kendi yaratıcı eylemiyle dünyayı yaşanılır kılan insanın içgüdüleriyle yaşamını yönlendirmesi henüz insanlaşma aşamasına girememiş olmasının bir sonucu. İnsan ancak içgüdülü itkilerinin ayrımında oluşuyla ve bu ayrımında oluşunu adlandırışıyla -nesneler durumlar ve olaylara bakışıyla- sürüden ayrılabilir. Benim nesnelere olaylara durumlara vereceğim yanıtlar kendi kendimin ayrımında oluşumla ilgilidir. Bir yandan nesneler çevresi öte yandan benim onların ayrımında oluşum bu duruma vereceğim dolaysız yanıtlardır. Bu dolaysız yanıtların bana özgü olması ve benim yanıtlarımın ayrımında oluşum kendimi ve nesneleri kavrayışımın farklılığını ortaya koyar. İnsanın birey olma aşamasında kendi kendini gerçekleştiren insana doğru gidişinde... yetkinliğini geliştirebilmesinin temelinde verili davranış ve değerlendirmelerin sorgulanması ve bu sorgulamanın ardından kişinin kendi değerlerini oluşturma isteği... yönlenişi gelir. Ancak bu yönleniş kendini anlayan bireyin kendine doğru gidişinin gelişim olarak duyulmasını gerektirir. Kendini kavrayan bireyin insanı yaşamı ve yaşamın en derin görüntülerini kavrayışı bütün yaşamın kişide anlatımını bulmasıyla kendini toplum içinde insanla-bir görmesinin ve insanı yaşamasının ahlaki temellerini kurmuş olur.

Türkiye'de şairler çoğunlukla kavramlarla oluşturulan bir şiirden yana olmuşlardır... bu da insana ulaşamamanın nedenlerinden biri... belki de en önemlisidir. Kavramlarla konuşmak tehlikelidir... alışılmış anlamlarıyla kavramları kullanmak dildeki yabancılaşmayı pekiştirir. Kullanılan sözcükler bir gerçekliğin -sistemin gerçekliğinin-anlatımı olmuştur ve insana ulaşmak için yetersizdir. İnsanı kavrayabilmenin gerçeklerinden biri ayıklayarak... ayrıştırarak anlamayı öne almaktır. Ayrıntıların anlaşılması ayrıntılar arasındaki bağlantıların kurulabilmesini sağlar... bu da değer yargılarının oluşumunda öncelikli olarak etkilidir... insani değerleri hayata geçen davranış modellerinin oluşturacağı anlamına gelir. Bronowski Bilim ve İnsan Değer yargılarında şunları söylüyor.

"Davranışı inceleyeceksek eğer iki yönde incelemeliyiz onu, kişilerin görevlerinde -ki tek başına toplumu bir arada tutmaya yeterlidir bu- aynı zamanda da bireysel olarak davranış özgürlüğünde-ki bunu da toplumun bireye vermesi gerekir. Değer yargıları sorunu ancak kişiler toplumsal hayvan olma gereksinmelerini özgür kişiler olma gereksinmeleri ile uyuşturmaya çalıştıklarında ortaya çıkar. Bu ikisini yapmak isteyinceye dek ortada sorun yoktur, değer yargıları yoktur."

Demek ki kişiler bireysel özgürlüklerini yaşama isteği duymaya başladıklarında toplumla çatışmaları kaçınılmaz görünüyor. Bu kaçınılmazlık yaşamın içinden bir bireşime varacağı için aynı zamanda gerçekçi de olacaktır. Kişilerin kendi yapılarına uyan davranışları kendilerinden istem ve beklentiler doğrultusunda göstermeleri kalıplaşmış düşünce biçimlerinin davranış modellerinin sarsılması sonucunu doğuracaktır. Toplumla birey arasındaki çelişkilerin oluşmasıysa yeni insanı yaratacaktır. İnsan yaşamın hakikatini toplumla çatışması sonunda gerçekçi bir bakışla kavrayabilecektir.

Bütün bunlardan sonra şu soruya geliyorum. Şair niteliksel bir iç devrimle yeni insanın oluşumunda ne yapabilir. Bugün Türkiye'de şiirin bu noktada olmadığını bilmek gerekiyor. Türkiye'de şiir sistemin metalaştırdığı insanın sahte duyarlılıklarını kullanarak ne yazık ki pazara girme mücadelesi vermektedir.

Eskiye özlem... aşk... dostluk... hüzün... acı yalnızlık üzerine yazılan şiirler sistemin varettiği iç dünyanın şiirle biçimlendirilmesinden öteye gidememektedir. Oysa şair sistem dışı yeni duyarlılıkları varedecek bir bakış açısıyla yeni bir dille şiirini yazmalı... ortak duyarlılıkları parçalamalıdır.

Şair sistemin hakikatlarını sistemin diliyle vermemeli... tam tersi insanın niteliksel iç devinimi için insanın hakikatını aramak... hep aramak zorundadır.

Ben gerçeği bilmek için hiçbir şeyi bilmek istemiyorum. Sürekli aramak işte tek gerçek. Yorucu... ama başka formülü yok.

---

* 16-17 Mayıs 1994 tarihinde Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesince düzenlenen 1. Ulusal Şiir Sempozyumunda sunulan bildiri.

Türkiye Romanında Yabancılaşma Sorunu (1979 - 1980)

Rukiye CEYLAN

Giriş

Özellikle yetmişli yılların başlarında artan olaylarla birlikte, birbirinden farklı pek çok görüş birbiriyle yarışırcasına, dünyayla ilgili farklı görüşler öne sürüyor, her biri tek doğru açıklamanın kendisi olduğunu söylüyordu. Bütün bunlar, düşünen birçok insanın giderek daha çok içlerine kapanmalarına, birbiriyle ilişki kurmamalarına yol açtı. İnsanlar arasına, ya da kişinin kendisiyle arasına dikilen bu duvarların nedeni neydi? Ne oluyordu da insanlar hem kendilerinden hem de diğer insanlardan böylesine uzaklaşıyordu? Olaylar bu uzaklaşmayı yoğunlaştırmıştı ama bu kopuşun nedeni sadece olaylar mıydı? İşte bütün bu sorulara cevap aramam beni psikolojik yabancılaşma sorununa götürdü.

Sadece olaylar değil, aynı dönemde kırdan kente göç, ya da zorunlu nedenlerden dolayı çevre değiştirmeler de, aynı sorunu giderek artan boyutlara ulaştırıyordu. Eski çevrelerinden, yaşam biçimlerinden, sahip oldukları farklı değer yargılarından dolayı nasıl davranacaklarını bilemiyor, bu da onların daha çok yalnızlaşmalarına yol açıyordu. Bu durumda kalan insanların büyük kısmı, kendilerini ilişki kuramama çıkmazı içinde buluyordu.

Sözkonusu insanların içine girdiği bu çıkmazı, en iyi biçimde 1979, 80 yılları arasında Türkiye Romanında vurgulandığı için, amacım; bu sorunun romanda ortaya çıkışını göstermektir.

Bu çalışmamda Türkiye Romanında ortaya çıkan psikolojik yabancılaşma sorununu Camus'un anlamsız kavramına dayanarak göstermeye çalışacağım. Bunu yapmak için de ilk önce Camus'da yaşantı ve kavram olarak uyumsuzun ne olduğunu ve nelere yol açtığını göstermeye çalışacağım.

Camus'da Uyumsuzluk Sorunu

Uyumsuzluk Nedir?

Uyumsuzluk insanın "insan" olarak varolmasından kaynaklanır. Ama her insan başlangıçta bunun farkında olmayabilir. Uyumsuzun bilincine varmak için kişinin bu uyumsuzluğu kendisinin yaşaması gerekmez; yani kişinin kendi yaşantıları sonunda dünyanın anlamsız olduğunu görmesi gerekmez. Nesnel bir bakışla da uyumsuzluğu bilebilir.

Yaşantılar sonunda anlamsızlığı görmek, mutsuzluğu gerektirmez. Mutlu bir anında da kişi anlamsızlığı görebilir. Ama hangi yoldan olursa olsun, ancak farkına varıldığı zaman anlamsızlığın bir anlamı olabilir.

Yaşantı Olarak Uyumsuz:

İnsan, yapıp ettiklerinin anlamını düşünmeden yaşamaya alışır. Gündelik yaşamın akışı içinde didinir durur. "Yataktan kalkış, tramvay, sekiz saat çalışma, yemek, uyku ve aynı tempo içinde salı, çarşamba, perşembe, cuma, cumartesi çoğu kere kolaylıkla izlenir bu yol.

Ama insan gün gelir bu tekdüzeliğin farkına varır. Yaşamın tekdüzeliği onu bıktırır. Her şey bu bıkkınlıkla başlar. "Bıkkınlık makinamsı bir yaşayışın eylemlerinin sonundadır. Aynı zamanda bilincin devinimini başlatır." Bilincin devinimiyle birlikte insan "insan" olarak durumuyla ilgili gerçeklere yeni bir gözle bakmaya başlar.

Bu bakış sonunda görür ki varlığı zamanla sınırlıdır. Bu sınırlı zaman içinde her şeyi yapmasının mümkün olmadığını, sonsuzca bir yaşamın mümkün olmadığını görür. Yani söylendiği gibi olanaklarının sonsuz olmadığını görür. İnsanın yaşamıyla ilgili olarak gördüğü bu gerçek, insanın kendi durumu üzerinde durup yeniden düşünmesine yolaçar. İnsanın yapıp ettiklerini düşünmeden yaşamaya iten, hep daha iyi bir gelecek umududur. Beklenen gelecek gelir, ama insanın durumunda bir değişiklik olmaz. Üstelik insan yaşamının bir parçası geçip gitmiştir. Yani insan sonsuzca olanakları sonsuzca seçenekleri olmadığını görür. Bu bilgi onun yaşama daha ciddi bakmasını ve sonlu yaşam içinde daha iyi nasıl yaşayabileceğini düşünmesine yolaçar. Bu, insanın dünyada olan şeyleri görmekle birlikte dünyanın kendi başına bir anlam taşımadığını, onda ki anlamın kendisi tarafından ona yüklendiğini görür. Dünyanın bir an için de olsa, kendisine yüklenen anlamlardan sıyrılıp, kendi kendisi olması ile birlikte "... bu tepeler, gökyüzünün tatlılığı, bu ağaç dizileri kendilerine yüklediğimiz düşsel anlamı hemen o dakika da yitirirler, yitirilmiş bir cennet kadar uzaktırlar bundan böyle"

İnsanın dünyadan bu bir anlık kopuşu, onun kendisine olan yabancılığını-bilgisizliğini görmesine yol açar. Dünyanın kendisine yabancılaştığını gören insan, dünyanın güzellikleriyle kendisini oyaladığını görür. Bu arada dünyada olanları anlıyormuşcasına yaşayan insanların davranışlarını da anlıyamaz. Dünya karşısında kendi yaşamasına da bir anlam veremez.

Dünya karşısındaki bilgisizliğini gören insan, ölümün gerçek olduğunu ve bu sonu değiştiremeyeceğini görür. Kendi durumuyla ilgili bu gerçekleri gören insan, yaşamın yararsızlığı sonucuyla yüz yüze gelir yaşam gerçekten yararsız mıdır? Bu soruya cevap vermek için, "aynı işi akıl düzeyinde de yapmak" gerekir.

Buraya kadar insanın dünyayı ve insan yaşamını anlıyamadığı için, yaşadığı anlamsızlık duygusunu gördük. Ama, dünyanın ve insan yaşamının açıklanamaması, ayrıca aklı da kendi içinde karşıtlığa götürür.

Aklın ilk işi doğruyu yanlıştan ayırmaktır. Gene de düşünce kendisine yönelince ilk bulduğu, bir çelişkidir. Düşüncenin böyle bir çelişkiye düşmesinin nedeni, dünyada ve insan yaşamında mutlak olan hiçbir şeyin olmamasıdır. Hiçbir şey açık ve kesin değilse, mutlak olan bir şey yoksa, her şey hem doğru hem de yanlış olur. Böylece aklın da kendi içinde bir tekdüzeliğe düştüğü görülür.

Aklı tekdüzeliğe götüren hiçbir şeyi, bir tek şeyle açıklayamamasıdır. Oysa insanın dünyayı bir şekilde anlayıp, açıklayabilmesi için de, aklın gördüklerini birleştirmesi gerekir.

İnsanın dünya karşısındaki birlik isteği ile, aklın içine düştüğü karşıtlık, insan dramının temel devinimini ortaya koyar.

Aklın kendi içindeki bütünlüğün yıkılmasıyla birlikte, insan bildiği ile bildiğini sandığı şeyler arasındaki ayrımı görmeye başlar. Kendi hakkındaki bilgisinin bile ne kadar sınırlı olduğunu görür. Bilgisinin varolanla sınırlandığını görür. Bilimin de her şeyi tüketisiye açıklaması mümkün değildir. Çünkü insan aklıyla sınırlı hiçbir şey sonuna kadar açıklanamıyorsa, genellemeler, sınırlamalar yapmak mümkün değildir. Çünkü açıklanmak istenen şeylerin varlıkları bilinmekle beraber, tam olarak ne oldukları belli değildir. Şeylerin her biri kesin sınırlarla diğerinden ayrılmaz.

Bundan dolayı bir insan için de geçerli bir tek açıklama yapılamaz. İnsan da her farklı durumda değişir. İnsan yalnız bir durumla davrandığı gibi değildir. Alışıla gelen yaşantısından kopan, insanın gördüğü şey akla aykırılıktan başka bir şey değildir. "Düşünmek birleştirmek değildir artık, görünüşü büyük bir ilkenin yüzü altında dost kılmak değildir. Düşünmek, görmeyi, dikkatli olmayı yeniden öğrenmektir, bilinci yönetmektir..."

Bu kopuşu yaşayan insan tek tek gerçekleri görür, ama bunların temelinde yatan gerçeği henüz görmediğinden, bu gerçekler arasında bağlantı kuramaz. Yani anlamsızlığı görür, ama anlamsızlığın neden kaynaklandığını bilemez. Bunu görebilmek ise bu açık görüşlülüğün sonuna kadar sürdürülmesini ve kavram olarak uyumsuzun bilinmesini gerektirir.

Kavram Olarak Uyumsuz:

Dünyadaki karşıtlığın farkedilmesiyle birlikte ortaya çıkan uyumsuz duygusu bu kadarcıkla uyumsuz kavramı olmaz. Onun temelini atar o kadar.

Tekdüzelik sonunda insanın gördüğü tek tek gerçeklerdir. Gerçeklerin altında yatanı bilmediği için, anlamsızlığın ne olduğunu tam olarak bilemez.

Anlamsız olan insanın kendi gerçekleri değil, insanın kendi gerçeklerinin farkına varmasına ve anlamsızlığın görülmesine yol açan nedenlerdir. Anlamsızlık bu gerçeklerle daha sonra farkına vardığı dünyanın yapısına ilişkin bir gerçeğin karşılaştırılmasından doğar.

"Uyumsuz her şeyden önce bir kopuştur. Karşılaştırılan öğelerin ne birinde ne de ötekindedir. Karşılaştırmalardan doğar" der Camus.

Anlamsız olan tek başına dünya ya da insan değildir. Anlamsızlık, bu iki öğenin karşılaştırılmasından doğar. Dünyayla insanı birleştiren de bu anlamsızlıktır. Çünkü, ancak ikisi birlikte varoldukları sürece anlamsızlık olacaktır. Bu öğelerden bir tanesini atmak uyumsuzu yıkar. "Bu bakımdan niteliklerinden ilki bölünmezliğidir."

Anlamsızlığı ortaya çıkaran değişmez gerçek, ölümdür. İnsanın kendi olanaklarını ölümle karşılaştırması, uyumsuzluğun görülmesine yol açar. İnsan nasıl yaşarsa yaşasın ölüm değiştiremeyeceği sondur.

Böylece anlamsızlığı yaşayan insan, anlamsızlığın temelinde yatan gerçeği de görünce, anlamsızlığın dünyayı açıklayan tek kavram olduğunu görür. Bundan sonra insan dünyayı bütünlük içinde anlar, açıklar.

Ama anlamsızlığın bilincine varmak her durumda aynı sonucu çıkarmaz. Bu bilince ulaşmış her insan, onun açıklayıcı bir kavram olmasını kabul etmeyebilir, inkar da edebilir. İşte psikolojik yabancılaşma bu durumda ortaya çıkar. Kimi insanlar olup biteni anlamalarına rağmen, gerçekler daha başkaymış gibi davranırlar. Yani anlamsızlığı inkar edip, dünya ile insan arasında kurulu olan tutarsızlığı sürdürmeye devam ederler. Bu durumda olanlar kendi insansal durumlarını inkar ettiklerinden, kendilerinden uzaklaşır, kendilerine yabancılaşırlar.

Bu anlamsızlığın açıklayıcı bir kavram olarak sonuna kadar götürülmesi, tam bir umut yokluğunun (umutsuzlukla ilgisi yok, sürekli yadsımayı (bunu vazgeçişle karıştırmamalı ve bilinçli yetinmezliği (gençlik kaygısına benzetilemez bu) gerektirir.

Anlamsızlığın sonuna kadar sürdürülmesi, bilince dayanarak yaşamayı gerektirir. Bilince dayanarak yaşamak ise "umut yokluğunu" getirir. Yani insan her şeyden önce kendisine güvenmeyi ve ne yaparsa kendinin yapacağını öğrenir bundan böyle. İnsanın kendi durumu hakkındaki bilişi, ona her an ölecekmiş gibi yaşaması gerektiğini gösterir. Öyle yaşamalıdır ki yaşadıklarından dolayı pişmanlık duymamalıdır. Çünkü ona verilen bir tek hayattır ve bu hayatı en anlamlı biçimde ancak böyle yaşayabilir. İşte insan değeri bu noktada ortaya çıkar. Yani insanın fiziksel gerçeğiyle ilgili vardığı sonuç onun insana değer vermesini ve bu bilinçle yaşamasını öğretir. Bir insanın böyle yaşayabilmesi ise özgürlüğün ne olup, ne olmadığını özgürlüğün sınırlarını bilmesiyle mümkün olur. Kendi insan gerçeğinin farkına varan insan ya bu sonuçta durur, ya da bu bilince dayanarak, yaşamda görmediği anlamı kendi yaratabilir. Uyumsuzluğun farkına varılmasıyla birlikte insan ya burada durur ya da açık görüşlülüğünü sonuna kadar sürdürerek insanca yaşamayı seçebilir. Bu bilinç farklı eylem ve yaşantı imkanları ortaya koyar. Bu eylem imkanlarından biri intihar, bir diğeri de başkaldırmadır.

Bir Eylem İmkanı Olarak İntihar:

"Kötü nedenlerle de olsa açıklanabilir bir dünya dost bir dünyadır. Ama tersine birdenbire ışıklardan, düşlerden yoksun kalmış bir dünyaya kendini yabancı bulur insan. İnsan ile hayatı, oyuncu ile dekoru arasındaki bu kopuş insanı intihara götürebilir. İntihar eden, dünyanın kendini aştığını, çabalamak için gücü olmadı-

ğını dile getirir.

İntihar bir boyun eğmedir. Anlamsızlığın gücünü kabul etmektir. İntihar eden eylemiyle dünyanın kendisini aştığını, çabalamak için gücü olmadığını dile getirir.

İntihar eden, boyun eğdiği için insanın gücünü küçümsemiştir. Bundan dolayı, "intihar bir yanılmadır" Camus'ye göre. Çünkü dünyanın anlamsız olması intihar için yeterli bir neden değildir. Anlam yaratmak insana özgü olduğundan, dünya ne kadar anlamdan yoksunsa o kadar iyi yaşanır. Çünkü ölüm ve anlamsızlık dışında bir şeyin mutlak olmaması, ona anlam yaratma olanağını verir. Yani bu gerçekler bir yandan onun ölümsüzlük şansını yok ederken, öte yandan onun, kendi değerinin bilincine varmasını sağlar. Ama insan intihar ederek bu değeri de inkar etmiş olur.

Uyumsuz İnsan:

Uyumsuz insan, dünyanın kendi başına bir anlam taşımadığını ve varlığının ölümle sınırlı olduğunu bilen insandır. Kendi durumuyla ilgili bu gerçekleri, bilerek ve bu bilince dayanarak yaşamını sürdüren insandır. Ölüm karşısında varolma özgürlüğünün olmadığını bilmesi uyumsuz kişiye düşünce ve eylem özgürlüğünü verir. Bu da onun yaşamındaki eylem olanaklarının artışını sağlar. Dünyayla ne kadar çok yüzyüze gelirse, ne kadar çok farklı yaşantı imkanından yararlanırsa, o kadar çok yaşamış olduğunu düşünür.

Bundan dolayı da onun için her şey mübah olur. Nasıl olsa bir gün ölecektir. Neden mümkün olduğu kadar farklı yaşam imkanından yararlanmasın.

Ama uyumsuz insan her durumda bu sonuçta takılıp kalmaz. Bu sonuç açık görüşlülüğün sonuna kadar sürdürülmediği durumlarda ortaya çıkar.

Oysa açık görüşlülüğünü sonuna kadar sürdüren insan uyumsuz olan dünyada anlamı kendisinin yaratacağını bildiği için insana değer verir. İnsana değer vermesi onu, her şeyin mübah olmadığı sonucuna götürür. Çünkü her şeyi mübah görürse, değersiz bir yaşamı olacağını, insanın değerini harcıyacağını görür.

İnsana değer vermesi, eylemlerine sınır koymasını sağlar. Bu çifte sınırlama, yani, bir yandan fiziksel varlığın ölümle sınırlı olması, öte yandan insanın değerli görmesinden dolayı eylemlerine sınır koyması onu bu tutarsızlığa başkaldırmaya götürür. Tutarsızlığı ne kabul eder ne de yadsır. Onunla dengede kalmaya çalışır.

Yine aynı şekilde bu tutarsızlığa başkaldırmakla, insanlar arasındaki ilişkileri de düzeltemeyeceğini de bilir. Çünkü insanların her durumda bu açık görüşlü olmadıklarını kendi gerçeklerinden ve sorumluluğundan kaçtığını görür. İnsanlara yön veren her zaman bu açık görüşlülük değildir. Gövdenin isteklerinin de önemli rolü olduğunu görür. Bunu bildiği için de insanların genellikle tutarsızlıkları onaylayarak yaşadığını bilir. Ama bütün bunları bilmesine rağmen kendisini bu duruma kaptırmaz. Buna başkaldırır.

Evrensel insan durumunu bilmesi, ona yaşama tutkusunu verir. Tutarsızlığa başkaldırarak, her defasında yaşamı yeniden yaratır ve tutarsızlıkla ancak böyle dengede kalacağını bilir. Böylece tutarsızlığa ne boyun eğer ne de onu inkar eder. Onu böyle yaşamaya iten, gerçeklere rağmen, insanı değerli görmesidir. Onu yaşama bağlayan da budur. İnsanın anlam yaratabileceğini bildiği için yaşar.

Psikolojik Yabancılaşma ve 1979-80 Yılları Arasında Türkiye Romanı

Bu bölümde Camus'de gördüğümüz "anlamsızlığa" ve yol açtığı sonuçlara dayanarak, psikolojik yabancılaşmanın Türkiye romanında ortaya çıkışını göstermeye çalışacağım.

Anlamsızlığı yaşayan insan, bunu her durumda sonuna kadar sürdüremeyebilir. Kendi gücünü yadsıyarak intihar edebilir. Ya da kurulu düzene uyarak anlamsızlığı red edebilir. Makinamsı yaşama dönüş, her zaman bilinçli bir şekilde olmaz. Kopuştan sonra bilinçsiz bir şekilde de dönülebilir.

Bu sonuçlar insanın sorumluluğunu yüklenmemesiyle ortaya çıkar.

Camus'un "Uyumsuzluk Sorunu"nda dile getirdiği ve Türkiye Romanındaki yaşantı örneklerinde de görüldüğü gibi yabancılaşmanın nedeni; ne tek başına toplumsal ve kişisel sorunlar, ne de bunların sonunda bireylerin yaşamdan kopmalarıdır. Bu sorunlar, bireylerin tekdüzeliği görmelerine yol açarak, onları alışıla gelen yaşamlarından koparmıştır. Kişinin kendine yabancılaşması, tekdüzeliği gördükten sonra, kendi insan durumunun bilincine vardığı halde, bunu inkar etmesiyle ortaya çıkar. Kişi bu kopuştan sonra, tekdüzeliğin ve buna bağlı olarak kendi insan koşulunun bilincine vardığı ve bu tekdüzeliği aştığı zaman, kendini yabancılaşmadan kurtarmış olur.

Camus'un "Yaşantı Olarak Uyumsuz" alt bölümde gösterdiği tekdüzeliğin farkedilmesi ve bundan sonra, insanın kendi gerçeklerini görmeye başlaması: Türkiye Romanında, toplumsal ya da kişisel nedenlerle tekdüzeliği gören bireylerin, geçici de olsa yaşamlarından kopmalarına yol açmıştır. Bu da bireyleri kendi gerçeklerini soruşturmaya götürmüştür.

Yabancılaşma Çemberi İçinde Kalanlar
Bir Kadının Penceresinden/ Filiz (1)

Filiz, taşradan İstanbul'a gelin gelmiştir. Kocası Bedri'yle birbirlerini sevmezler. Ama başka seçenek görmedikleri için bu beraberliği sürdürürler. Koşulların zorladığı bir beraberliktir. "Kocasının üstüne düştükçe yeni yenilgilere uğruyordu. Yenilmekse onu gözünde büyütüyor, ona karşı bir ilgi, bir çeşit sevgi duyuyordu içinde. Şimdi bu yatakta da yenikti. Uyuyamıyordu işte"

Filiz zamanla Bedri'nin arkadaşı Selim'le birlikte olmaya başlar. Bedri durumu öğrenir ve Selim'i öldürtür. Selim'le birlikte olması bile Bedri'nin isteğiyle olmuştur. Filiz durumun bilincinde olmadığı için hep başkalarının ardından sürüklenir. Selim'in öldürülmesi olayına bile karşı çıkamayacağını sezer. "Ama katlanmak iliklerine o kadar işlemiştir ki, gerekirse ölümü bile seçemeyecek, katlanacaktı." Filiz kendi olumsuz koşullarını görür görmesini de, kendi insan olmanın bilincinde olmadığı için içinde olduğu duruma ayak uydurur.

Yaz Sonu/ Nevin (2)

Yaz Sonu'nun Nevin'i küçük yaşta annesini ve babasını yitirmiş, kardeşi Fuat'la yalnız kalmıştır. Çocukluğunu istediği gibi yaşayamaması, daha sonraki yaşamını etkiler. Hasan'la evlilikleri başlangıçta iyi gider. Güney adında bir oğulları vardır. Güney üniversite öğrencisiyken öldürülür. Bu öldürülme olayıyla birlikte Nevin'in yaşamı değişir. Kendini çalışmaya verir. "Artık bir makinaydım. Gece gündüz çalışıyordum. Bir robot" olarak düşünür kendini Nevin.

Nevin'in yaşamdan kopuşu böyle başlar. Nevin yaşamdaki yapaylığı görür. Bu yapaylıktan kurtulmak için doğal bir ortam için yakınları ve arkadaşlarıyla birlikte olur. İstediği, herkesin kendini olduğu gibi davranmasını sağlamaktır. Bu sahil kasabasında buluştuklarında herkes dilediği gibi davranır. Kimse kimseyi ne hor görür ne de aşağılar.

Nevin'in yapaylıktan uzaklaşmak için düzenlediği bu beraberlik uzun sürmez. Böyle bir beraberliğin kendisine çok şey katacağını düşünür. Elinde kalan ise sadece anılardır. Nevin anılarıyla yaşamını sürdürmeye çalışırken, denizde yüzmeye gittiği bir gün sakat bir çocuğun kendisini izlemesinden korkarak kendini sulara bırakarak ölür. Nevin tekdüzeliğin farkındadır. Ama koşullarını doğru değerlendiremeyerek mücadele etmek yerine korkuya yenik düşer.

Alnında Mavi Kuşlar/ Sinan (3)

Alnında Mavi Kuşlar'ın Sinan'ı orta halli bir ailedendir. İstanbul'da öğrenim yaptığı sırada zamanının büyük bir kısmını sanat ve edebiyatla uğraşmakla geçirir. Bu arada kendisi de hikayeler yazar. Sinan ve arkadaşları toplumcu düşünceyi savunmaktadırlar. Dışarda kimse onları anlamadığı için, özel buluşma yerlerinde toplanır, tartışırlar. Hepsi de yabancı dil bilmektedir. Özlemleri yurt dışına gitmektir.

Sinan okulunu bitirdikten sonra Fransa'ya gider. İki yıl sinema okulunun derslerini izler. Yurda dönünce elindeki senaryolarla film yapımcılarını dolaşır. Ama senaryolarını kimseye beğendiremez. Bu durum kurduğu düşlerin yıkılmasına yol açar. "Sinan bir partide tanışmıştı karısıyla. Sarışın, neşeli ve coşkun bir kızdı. Ressamdı. Sinan umut kırıklığı, başarısızlık ve öfke dolu günlerinde onun coşkunluğuna ve güzelliğine sığınmıştı."

Oğlu Tan'la yalnız kalırlar. Bu arada bir reklam şirketinde iş bulup çalışmaya başlar. Ama Sinan'ın arka arkaya uğradığı bu kopuşlar, kendisini dağıtmasına yol açar. Çok sayıda kadınla kısa süreli ilişkiler kurar.

Bu sırada toplumsal olaylar giderek yoğunlaşmış, taşradan gelen Armağan'la arkadaş olmuştur.

Sinan daha Fransa'dan geldiği yıllarda umduğunu bulamayınca yaşamından kopmuştur. Bu kopuşları görmezden gelerek her defasında yeni ilişkiler kurmuştur. Anlamsızlığı kavrayamadığı için, çareyi eski ilişkilerine katlanmakta bulur.

Ölüm İlişkileri/ Belkıs (4)

Ölüm İlişkileri'nin Belkıs'ı, maddi durumu iyi olan bir ailedendir. Törelere bağlı olarak yetiştirilir. Ressamdır. Kendine özgü, aydın bir arkadaş çevresi vardır. Daha öğrencilik yıllarında tanıştığı Doğan'ı sever. Nişanlanırlar. Doğan bu arada askere gider. Ama bu ayrılıkla birlikte Belkıs da değişmeye başlar. Artık duyguları ağır basan bir kız değildir. Askerlikten dönen Doğan'la konuşacak bir şey bulamaz. Ailelerin zoru ve Doğan'ın isteğiyle evlenirler. Anlaşamaz ayrılırlar. Bu arada eski arkadaş çevresiyle olan ilişkisini de sürdürmektedir, ama bu onun yalnızlığını kopuşunu engelleyememiştir. Belkıs bu kopuşu görmekte, ama nedenini bilmemektedir. "Niye böyle olmuştu? Yaşamı nerede aksamaya başlamıştı?" Sorduğu bu sorular onun için cevapsız kalmıştır.

Onları arkadaşlarıyla birleştiren bir araya getiren tek şey mutsuzluklarıdır. "Mutsuzlukları da olmasaydı, yarım kalacak, sürüklenmeyecekti dostluk. Hoş umutsuzluklarını bile paylaşamamışlardı."

Belkıs yaşamlarındaki kısırlığı görmekte, ama kısırlığı yaratan nedenleri bilmediği için, aynı kısırlık için de dönüp durmaktadır.

Bu kısırlıktan kurtulamadığı için çareyi resim yapmakta bulur. Resim onun için bir sığınaktır. Bilinçli yaptığı bir eylem değildir. Bu da Belkıs'ın sorunlarına anlık çözümler getirmekten başka bir işe yaramaz.

Ölmeye Yatmak/ Aysel (5)

Ölmeye Yatmak'ın Aysel'i taşrada doğup büyümüştür. Çocukluğunda sürekli aile baskısı altında kalır. İlçe kaymakamının ısrarları üzerine, babası onu abisi İlhan'ı Ankara'da ki teyzesinin yanına ortaokula gönderir. Aysel bu yıllarda ailesine ve vatanına yararlı bir insan olmayı düşünmektedir. Daha sonra ailesinin Ankara'ya yerleşmesiyle, Aysel yükseköğrenim yapma olanağı bulur. Üniversite yıllarında tanıştığı asistan Ömer'le evlenir. O sırada taşradan arkadaşları olan Aydın ve Semiha'yla da olan ilişkilerini sürdürürler. Aydın, öğrenimini İstanbul'da tamamlamıştır. Semiha'ysa İlkokuldan sonra okula gidemez. Küçük yaşta ailesi onu evlendirir.

Aysel'in kızkardeşi Tezer akademide okurken, öğrenimini yarım bırakır. Birkaç defa evlenir, ama her defasında ayrılır. Son zamanlarda da kendisini içkiye vermiştir.

Bu sıralarda yani Aysel'in öğretim görevlisi olduğu yıllarda gerek ülkede gerek üniversite de öğrenci olaylarının yoğunlaştığı yıllardır. Bu durumda Aysel'in öğrencileriyle olan ilişkileri artar ve kocası Ömer'le birlikte çok yoğun bir çalışma içindedir.

Aysel'in yaşamı ev, okul, toplantı, konferans, kuaför, manikürcü, pedikürcü arasında koşuşturmakla geçer. Ama öte yandan eski arkadaşlarıyla olan ilişkilerini de sürdürür. Aydın'la buluşur, ama buluşmalarda yeni bir şey bulamaz. "Aydın'a son rastlayışım altı ay önce. Birbirimize birşey katmadan, yine öylece ayrılıverdik." diye düşünür Aysel.

Aysel bu yoğun çalışma ortamı içinde öğrencilerden Engin'le ilişki kurar. Bu ilişki boyunca kendini daha güçlü ve inançlı hisseder. Aysel bu makinaması yaşamı içinde Engin'le nasıl böyle bir ilişki kurduğuna şaşar. Aysel Engin'le olan ilişkisinin, kendisini avuttuğunu, durumunu değiştiremiyeceğini görünce, bu ilişkiyi bitirir. Aysel kendisinin ve diğerlerinin ilişkilerindeki yapaylığı görür. Bu da onu ölüm düşüncesine götürür. Bir otel odasında ölümü beklemeye başlar. Ama bu düşünce uzun sürmez. Birkaç saat sonra, ölmek için gir-

diği bu odadan çıkar, tekrar eski yaşamına döner.

Aysel kısa bir süre içinde olsa yaşamından kopmakla, olan bitenin değişmeyen yüzünü görmüş, ama bunun temelinde yatan nedenleri göremediğinden bilinçsizce eski yaşamına döner.

B- Kendine Yabancılaşarak İntihar Edenler

Cehennem Kraliçesi/ Mehmet (6)

Cehennem Kraliçesi'nin Mehmet'i kolej de okumuştur. Maddi durumunun iyi olması, ona bir bakıma kaygısız bir hayat sağlamıştır. Kolej yıllarındaki uğraşları spor ve edebiyattır. Mehmet bu yıllar kaygısız, çatışmasız bir hayat sürmektedir. Daha sonra felsefe öğrenimi yapması, belirli amacı olmasından dolayı değildir. Öğrenimini tamamladıktan sonra, bir üniversiteye asistan olarak girer.

Mehmet'in asistan olduğu dönemler, Türkiye'de siyasi olayların yoğun olduğu yıllardır. Ama her şeye rağmen bu dönemlerde umutludur ve geleceğe güvenle bakmaktadır. Kendisi gibi düşünen arkadaşlarıyla birlikte, geleceğe dair planlar kurar. Amaçları sosyal eğilimli bir dergi kurmak ve halkı bilinçlendirmektir. Mehmet bu işi rahatlıkla yapabileceğini düşünmektedir.

Aynı yıllarda tanıştığı Semra'yla evlenir. Semra oldukça sade ve özgür tavırları olan bir insandır. Mehmet yaşamının bu yıllarında mutludur.

Ama bu mutluluk uzun sürmez. Arkadaşlarıyla çıkarmayı düşündükleri dergiyi görüş ayrılıkları yüzünden çıkaramazlar. Gerçi Mehmet çeşitli dergilerde yazılar yazmaktadır ama bununla yetinmek istemez. Arkadaşlarıyla aralarındaki ayrılıklar giderek artmaktadır. Bir zamanlar birbiriyle dost olan bu insanlar birbirlerini acımasızca eleştirmekte, birbiriyle alay etmektedirler. Aralarındaki ilişkiler değişmiştir artık. Öte yandan yaşam biçimleriyle düşünceleri arasındaki kürşıtlık giderek artmış, bu da Mehmet'i rahatsız etmeye başlamıştır.

Mehmet'in yaşamı, sakinliğini yitirmiş yerini iş çalışmalarına bırakmıştır.

Mehmet, sosyalist düşünceleri savunan arkadaşlarının, öldürmelere ilgisiz kaldıklarını, belli yerlerde ve zamanlarda siyasi tartışmaları yoğunlaştırdıklarını görmektedir. Herkes sanki bu konuda ne kadar çok bilgili olduğunu göstermekten ve yarışmaktan başka bir şey yapmamaktadır.

Bu karmaşa içinde kalan Mehmet, ilişkilerini de anlayamamaktadır. Herkes bir şey söylüyor söylemesine de, ama kimse kimseyi dinlemiyor. Mehmet bütün bu karmaşanın ortasında hocasıyla olan görüş ayrılığı yüzünden üniversitedeki görevinden istifa eder. Yine aynı dönemde karısıyla olan ilişkileri bozulur. Karısı bu çıkmazdan kurtulmanın yolunu içki içmekte bulur.

Bütün bu olumsuzluklar Mehmet'i giderek artan bir yalnızlığa götürür. Artık düşüncelerini bile kimseyle paylaşamamaktadır. Aslında düşündüklerini anlatmak ister ama" kimseye anlatamazdı. Saatlerdir yalnızdı." Büyük umutlarla yaşamaya başlamaya başlayan Mehmet'in vardığı yer giderek yalnızlığıdır.

Mehmet'i böyle bir sona getiren yalnızca çevresinde olup biten olaylar mıydı? Mehmet'in bu çıkmazını sadece olaylarla açıklamak mümkün değil. Bu olaylar olsa olsa kendi durumunu görmesine yol açan nedenlerdir. Bu olaylar Mehmet'i yaşamından koparmış, ama öte yandan onun kendi gerçeklerine daha farklı bir gözle bakmasına yol açmıştır. Daha önce umut ederek yaşayan Mehmet için artık "kendi yaşaması boş, anlamsızdı. Her şeye yeniden başlamak çok güç, hatta olanaksızdı. Artık gencelme çağında değildi; gövdesinin yorgunluğunu, derisinin gevşemesini. En önemlisi de belleğindeki zayıflamaları hissediyordu..."

Mehmet'in beklediği gelecek gelmiş, ama, o, bu "geleceği"de yaşamının boşluğundan başka bir şey bulamamıştır. Gördüğü karşıtlıklar, Mehmet'i bu güne kadar yapıp ettikleri üzerinde düşünmeye iter. "İnsanları ilişkileri kavrayamamıştı; hoşgöründen yoksun yalnızlığın kötülüğünde, haksız yere başkalarını incitmişti." Asıl olanla kendisinin ona yakıştırdığı arasındaki farkı görmeye başlamıştır. Yaşamındaki her şey eski canlılığı arasındaki farkı görmeye başlamıştır. Yaşamındaki her şey eski canlılığını yitirmiştir. "Hayat, Mehmet'e inişsiz çıkışsız tekdüze bir akış gibi geliyordu." Bu durum, onu hiçbir şeyden zevk alamaz duruma getirir. "Sonra, Semra'yla evlilikleri acıklı bir çıkmaz içindeydi; dost bile değillerdi... Her şey korkunç bir açmazın boyunduruğundaydı."

Mehmet'in içine girdiği bu çıkmaz, onu kendisinin değersiz olduğu düşüncesine götürür. "... zayıflığımla, çaresizliğimle bir hiç olarak, düpedüz bir hiç olarak" düşünür kendisini.

Mehmet içine düştüğü çıkmazdan kendisini sorumlu tutar. Sorumlu olmasına sorumludur, ama onu buraya getiren tükdüzeliğin nedeni sadece kendisi değildir. Çünkü farkına varmadan önce de bu tekdüzelik vardı, sonra da olmaya devam edecekti. Sadece Mehmet yaşamından kopmakla bu gerçeğin farkına varmıştır. İntihar düşüncesi de o günden beri kafasında yer eder. Onu bu kararından sevdiği kadının, sevdiği arkadaşlarının ne elleri ne de sesleri kurtaramayacaktı.

İntihara kalkmadan önce, sevdiğini söylediği insanlarla konuşmak ister. Bir ses; yeni bir ses daha duymak ister, ama boşuna. Kendisi de o sesi duyamayacağını bilir, ama böyle düşünmenden de edemez. Mehmet'in bu yeni sesten beklediği, kendisini yeniden yaşama döndürmesidir. Bu ses öyle bir ses olmalıdır ki, aynı zamanda geçmişin acılarını mutsuzluklarını da unutturmalıdır. Mehmet'in kendisine olan güvenini yitirmesi, kurtarıcıyı da dışarda aramasına yol açar. Böyle bir kurtarıcıyı da bulamayınca da çareyi intihar etmekte bulur.

Mehmet'i intihara götüren sadece bu çıkmaz değildir. İçine düştüğü çıkmaz, Mehmet'i kendisine yabancılaştırmış, kendi yapabileceklerini görmesini bile engellemiştir. Kendi yaratma gücünü görmemesi, onu kendisine yabancılaştırmıştır. Bu da onu çıkmaza boyun eğmeye götürmüştür. Kendince açıklayamadığı bu dünyadan öcünü almıştır. Tabii bu boyun eğmeye öc denebilirse,

Yalnızlar/ Necati (7)

Yalnızların Necati'si Gazi Eğitim Enstitüsünden me-

zun, beş yıldır Edremit'te bir ortaokulda öğretmenlik yapmaktadır. Bekâr arkadaşlarıyla birlikte, terzi Nuri'nin evinde kalmaktadır. Kendisi gibi arkadaşları da çeşitli şehirlerden Edremit'e meslekleri gereği gelmişlerdir. Terzi Nuri'den başka çevre halkıyla hiçbir ilişkileri yoktur. Bütün ilişkileri birbirleriyledir. Bu durum onları, giderek yalnızlaştırmış, içlerine kapanmalarına yol açmıştır. Bu yalnızlıklarını içerek unutmaya çalışırlar. Her biri işten çıktıktan sonra, ya şehir kulübüne, ya da Nuri'nin terzihanesine gelerek, hep birlikte içki içerler. Aslında birbirlerine karşı bile açık değildirler. Birbirlerine karşı iğneli konuşmaktan zevk alırlar.

Necati, daha öğrencilik yıllarında, birkaç defa sevmiş, ama hiçbir zaman karşılık görmemiştir. Bu durumu öğretmenlik yaptığı yıllarda da sürer. Sevdiği kız öğrencilerine mektup yazar, ama karşılık görmez. Daha sonra tanıştığı Mecide'ye aşık olur. Macide Necati'yi değil, doktor Nevzat'ı seçer. Nevzat Macide'yle evlenir. Necati artık terzi Nuri'nin evinde yalnız kalmaktadır. Bu arada Necati terzi Nuri'nin kızı Adalet'le de ilişki kurar. Ama bu bir sevgi ilişkisi değildir. "Amca derdi Adalet ona. Necati yeni yetişmeye başlayan bu çocuğa, başka kimse ilgilenmediği için, doğanın sırlarını, kendisinin öğretmesi gerektiğini düşünmüştür."

Adalet'e yaptıklarını düşündükçe, her şeyden iğreniyor, kaçmak istiyordu Edremit'ten. Ama öte yandan bunları Adalet'e kendisi öğretemezse, başkalarının öğreteceğini düşünüyor, kendisini haklı çıkarmaya çalışıyordu. Necati kendine ne kadar haklı neden bulursa bulsun, aslında haklı olmadığını biliyordu. Nedenler bulması bir an için de olsa kendisinden ve olanlardan kaçmasına yol açmaktan başka bir işe yaramıyordu.

Bu sırada Nevzat'la evlenen Macide hastalanarak ölür. Macide'nin ölümü, Necati'nin uzun süreden beri tasarladığı intihar düşüncesini daha da yoğunlaştırır. Her şeyi bir şekilde planlamaya başlar.

İsteklerini gerçekleştirememesi Necati'yi bıktırmıştır. Oysa okul yıllarında geleceğe dönük umutları vardı. Okulu bitirdikten sonra, öğrenimini yurt dışında sürdürmeyi düşünmüş, ama bunu gerçekleştirememiştir. Bütün bunlar başlangıçta çareyi içmekte bulmasına yol açmıştır. Ancak içtiği zaman acılarını, umutsuzluklarını unutmaktadır. Necati içinde bulundukları çıkmazı şöyle ifade eder. "Bir çıkmazdaydık ki, hiç birimiz bilmiyor nasılkurtulacağımızı."

Necati'ye göre onu böyle bir çıkmaza götüren içinde yaşadıkları kenttir. "Kendini bir çeşit yavaş ölüme bırakılmış sayıyordu burda. Başkaldırmayı da düşünmüyordu."

Necati'yi kötümserleştiren bıktıran tek başına bu kent değildir. Necati bunu kendine bile itiraf etmeye çekinir. Gerçeği görmektense, unutmaya çalışır. "En iyisi olup bitenleri unutmaktı galiba, kimin haklı, kimin haksız olduğunu araştırmamaktı. Yoksa deli olmak, ya da beynine bir kurşun sıkmak işten değildi."

Ama Necati öte yandan kendi yaşadıklarını başkalarına da yaşatmak ister. Nasıl kendi umutları boşa çıkmışsa, daha iyi şeyler beklemiyorsa, bir şeye bağlanamıyorsa, başkaları da böyle olmalı. Bunlar öğrencileri bile olsalar, yaşamalıydılar bu boşluğu. "Onlara beklenene ulaşamamanın tadını öğretmeliyim diyordu içinden" "Aslında bu kolay bir çıkış yolu olacaktı, biliyordu. Gerçekte onlara acıların doyulmaz tadını tattırmak isterdi. Yüksek bir yerden yuvarlanışın, sürüklenişin, işkenceye uğrayışın, ezilişin tadını. Ya ölümün? Bir bilebilse. Sona erişin gizli sancısı olmasa..."

Necati böyle düşünse bile "tutkularının, tasarılarının, anlamsızlığını ya da gülünçlüğünü biliyordu aslında. Bilmek bir şey değiştirmiyordu ama."

Bu çıkmaz, Necati'yi her gün biraz daha çıkmaza yaklaştırır. Çıkmazı bilir, çıkmaz karşısındaki düşüncelerinin saçmaladığını da; ama yeni baştan yaratma gücünü unuttuğu için, bu çıkmaz onu tükenişe götürür.

Yaşamında olanlar onu kendisine yabancılaştırmıştır. Yapıp eden bir Necati değildir artık. Ona yön veren tek şey yaşamın anlamsızlığıdır.

Necati yaşamındaki kısırlığı anlayamadığı, aşamadığı için, kendi gücünü, insan olarak sahip olduğu değerleri bilemediği için, intihar ederek yaşamına son verir.

Necati daha yaşamının ilk yıllarında yenilgiyi kabullendiğinden daha sonraki yaşamında da değerli davranışlarda bulunmamış, çareyi teslimiyette bulmuştur.

Yalnızlar/ Nevzat (7)

Necati'nin arkadaşı Nevzat'da yanı çıkmaz içindedir. Doktor Nevzat İstanbul'da askerliğini yaparken sol eğilimli olduğu gerekçesiyle Edremit'e sürülür. Askerliğini tamamladıktan sonra da üç yıl boyunca Edremit'te kalmayı sürdürür. Necati'yle aynı arkadaş çevresini paylaşmaktadır.

Nevzat başlangıçta evlenip, mutlu olacağını düşünür. Evlenince bütün sıkıntılarından kurtulacağını sanır. Sanki Necati'nin kurtuluşunun anahtarı, evleneceği kadının elindedir. Böyle düşünen yalnız Nevzat değildir, yakın arkadaşları da Nevzat'ın kurtuluşunu kendi kurtuluşları için gerekli görürler. "O yalnız kendisi için değil, arkadaşları için de mutlu olmak zorundaydı. Onun başarısı hepsine umut verecekti. Başarısızlığı, bir gün bu çıkmazdan kurtulmak için içerisinde besledikleri umudu kökünden kurutmak olurdu."

Zamanla Nevzat tanıştığı çok güzel bir kız olan Macide'yle evlenir. Macide'yle evlendikten kısa bir süre sonra arkadaşı üsteğmen Galip'in karısı Nermin'le ilişki kurar. Nermin ortaokulda müzik öğretmenliği yapmaktadır. Onun Edremit'de bulunması da meslek gereğidir.

Nevzat'ın Nermin'le olan ilişkisi onu giderek evinden uzaklaştırır. Karısının hastalığına bile inanmaz. Karısının kendisiyle ilgilinmesini sağlamak için bu yola başvurduğunu sanır. Oysa Macide gerçekten hastadır. Durumuna zamanında müdahele edilmediği için de kısa bir süre sonra ölür. Macide'nin ölümüyle yaşamı alt üst olan Nevzat, bütün umutlarını yitirir. Macide'nin ölümü Nevzat'ın yaşamına yeni bir gözle bakmasını sağlar. "Gözlerinin önünde, çılgınca eğlendiklerini sandıkları gecelerde, gizli gizli hüzünlenişleri, açığa vuramadığı gözyaşları." Ama Nevzat'ın yapıp ettiklerinin üzerine düşünmesi için ölümler gerekmiştir. "On yıla yaklaşan meslek yaşamında hele operatör olarak çok kez karşılaşmıştır ölümle. Ama insanın yakınında olmayan ölümler, o kadar gerçeklik dışı, o kadar olağandı ki. Soyut bir kavramdı ölüm. Yüreğin çarpışının durması, beynin çalışmaz oluşu. Ama bu muydu ger-

çekten bir insanın ölümü? O ölümün geride bıraktığı boşluğun derinliğni kim ölçebilirdi?"

Bütün bu sorular, onu dönüp dolaşıp aynı çıkmaza götürüyordu. hiçbir şeyi sonuna kadar tutamadığını, her şeyin gelip geçtiğini görüyordu. Bu durum, onun da yaşama başlarken duyduğu coşkuyu alır götürür. Yaşam anlamını yitirmişti. Bütün bu olaylar Nevzat'ı şu sonuca götürür. "Yaşam ne acı, ne tatlı, renksiz, kokusuz, anımsanacak değer taşımayan bir yığın olaylar zincirinden başka bir şey değildi. Acılar vardı durmadan anımsanan. Bir de arada şimşek gibi parlayıp sönen mutluluk anları. Hepsi bu kadar."

Nevzat bütün bu gerçekleri görmesine rağmen çareyi bu olayların meydana geldiği kentten kaçışta bulur. "Kimse uğurlamağa gelmemişti. Onu; çünkü kimse bunun kesin bir gidiş olduğunu bilmiyordu. Oysa bu kaçıştı."

Nevzat da aslında kendinden kaçtığını bilmektedir. Yaşadığı onca acılı yaşama rağmen hala kaçışı bir çare olarak görür. Nevzat, gerçekleri bilmeyi sürekli hale getirmekten kaçar. Çünkü ona yön veren sadece bilinci değildir. Gövde de varlığını sürdürmek ister. Yaşadıklarını unutmak için kaçmıştır Edremit'ten. En son "şimdiye kadar yaşadıklarımı unutursam, belki yeni bir yaşama başlayabilirim" (3) diye düşünür.

Bir Akşam Alacası/ Emre (8)

Bir Akşam Alacası'nın Emre'si, ülkede siyasi cinayetlerin yoğunlaştığı bir ortamda yaşar. Bir yandan sağın ve solun çatışmaları, öte yandan bu görüşlerin kendi aralarındaki ayrılıklar yaşamı dayanılmaz hale getirmiştir. Yine aynı dönemde kırdan kente göçle ortaya çıkan değer bunalımları, kurulu düzeni alt üst etmiş, her şey eski anlamını yitirmiştir. Birbirinden farklı birçok görüş tek doğru açıklama olduğunu ileri sürerek ortaya çıkıyor, bu da insanları birbirinden uzaklaştırıyor, içlerine kapanmalarına, yalnızlaşmalarına yol açar.

Ülkenin içinde bulunuduğu bu durum, Emre'yi korkutmaktadır. Hem sağın hem solun içindeki tutarsızlıkları gören Emre, bu görüşlerden biri içinde yer almaz. Görüş ayrılıkları yüzünden, uzun süren arkadaşlıklar kuramaz. Sık sık arkadaş değiştirir.

Ama, Emre'nin yine de sürekli olarak görüştüğü birkaç aydın arkadaşı vardır. Emre edebiyatçıdır. Üstelik bu dalda hayli başarı sağlamıştır. Ama bu başarısı onu insanlardan daha da uzaklaştırmış, giderek içine kapanmasını ve yalnızlaşmasına yol açmıştır. Bütün bunların tedirginliği ile son zamanlarda hiçbir şey yapamaz duruma gelmiştir. Üstelik içinde bulunduğu aydın çevresi de onu sıkmaya başlamıştır.

Emre'nin ülke sorunlarının dışında kendini kişisel sorunları da vardır. Çalışıp, hasta annesine bakmak zorundadır. Belkıs'ı sever ama Belkıs'ın bundan haberi yoktur.

Bütün sorunların içiçe girmesiyle birlikte Emre daha da bunalır, bir şey yapamaz duruma gelir. Yaşamının akışının değişmesiyle birlikte bu karışıklığın içinden çıkamaz duruma gelir. "Tıpkı yaşadığımız hayat gibi, konutlarımız da güzellikten uzak. Ne yazık ki güzellikten kavradığı da pek açık seçik değildi. Emre'nin. Bunu itiraf etmek zorundaydı."

Her düşünce doğru bir yargı adına yola çıkıyordu, ondan sonra başlıyordu öldürmeler, öldürülmeler. Emre bunu anlamıyordu işte. Doğruyu yanlıştan, haklıyı haksızdan ayıramıyor, bu da onu eylemsizliğe itiyordu.

Bütün bu olaylar Emre'nin zevk olarak yaptığı şeylerden kopmasına yol açar; "Kitaplar yetmiyordu, şiir ve güzel duyu, resim, müzik, tasarım ve düş geçmişteki gibi oyalamıyordu artık."

Olumsuz duygu ve düşünceler içinde olan Emre içinde olduğu çevre içinden kaçmak ister ama "aldanış içinde; her şeyden kaçarak; hayatın o durdurulmaz akışını gözden ırak tutarak birtakım sevgilere kapılmış..." olduğunu kendinden gizleyemez. Nereye giderse gitsin, bu çıkmazdan kurtulamayacağını anlar. Başlangıçta geçmişin anılarına sığınarak yaşamak istemiş, ama bunu da başaramamıştır. Çünkü böyle yaşamakla kendi kendini aldattığını görmüştür; "kendisi, Emre Taran, Akdeniz'in batık limanlarında, yosun tutmuş mermer taşlara gözyaşları döküyor, kentsoylu yaşamasını incecik aşklarla yansıtıyor. Boğaziçi rüyalarına dalıyor ama bu kaba saba olduğu kadar da tezekle parfümün içiçe koktuğu, kokuştuğu tabloları, cehennem tasvirlerini hala görmezden gelmeye uğraşıyordu."

Emre çevresinde, yaşamında olanları görmesine rağmen, ısrarla içinde bulunduğu durumdan kaçmak ister, gördüğü bu gerçekleri her defasında yeni bir ilişkiyle unutmaya çalışır. Sanki kurduğu her yeni ilişki onu bu çıkmazdan kurtaracakmış gibi " her seferinde kişisel yaşama takılı kalmanın kişiye neler yitirtebileceğini hesap etmeye çalışır" ve kişisel ilişkilerle yaşamın anlamsızlığı değiştiremeyeceğini gören Emre nihayet bir sonuca varır. Bu kadar acı ve yalnızlık çektikten sonra Emre'nin vardığı sonuç şudur; "yüreğimiz hala çarpıyorsa, en parçalanmış kültürden bile, en çarpık iktisattan, bizi şimdilik yıkan her şeyden bireşim çıkarabiliriz."

Emre zaman zaman yılgıya kapılmakla birlikte, sonunda saçmalığın bilincine varmış, anlam yaratma sorumluluğunun yüklenilebilir bir sorumluluk olduğu düşüncesine varır.

Genç Kız ve Ölüm/ Nuray (9)

Genç Kız ve Ölümün Nuray"ı daha dokuz yaşındayken annesini yitirmiştir. Bundan sonraki yaşamını halasının yanında geçirir. Genç bir kızken tanıştığı mühendis Cemil'le, anlaşarak evlenir. Cemil, edebiyata merakli bir insandır. Bu merak kısa sürede Nuray'a da bulaşır. Nuray bundan sonra bu konuda Cemil'le yarışmaya başlar. Ona yetişmek için çaba harcar. Cemil'in görevi gereği gittiği kentte ilişkileri oldukça sınırlıdır. Nuray bu ortamdan zaman zaman sıkılsa da Cemil onu yalnız bırakmaz. Bu arada bir kızları doğar. Artık bundan sonra Nuray bütün yaşamını kızına, kocasına ve evine ayırmıştır. Aynı zamanda kocası kendisinden başka kadınlarla ilgilenmesin diye elinden gelen çabayı gösterir.

Üçü birlikte çok mutludurlar. Ama bu mutluluk uzun sürmez. Hep aynı şeyleri yapıp duran Nuray sonunda yaşamından bıkkınlık duyar. Büyük bir istekle taptığı işlerini yapmak istemez bundan sonra.

Kısır döngünün farkına varan Nuray, alışıla gelen düzenini sürdüremez. Bundan sonra, o sıcak ile ilişkisi-

ni sürdürmesi mümkün olmaz. Kendi başına, kendine dayanarak yaşamayı seçer. Kızı seçkin'i de yanına alarak kocasının yanından ayrılır. Bu arada kendisine bir iş bulup çalışmaya başlar. Nuray'ın edebiyata olan bu merakı bu yıllarda artar, kendisi de yazma denemelerine girişir. Bunu da kendi başına yaşayabileceğini kanıtlamak için yapar.

Bu arada kızı Seçkin büyümüş üniversiteli olmuştur. Aynı yıllar aynı zamanda görüş ayrılıklarının ve toplumsal içerikli olayların yoğunlaştığı yıllardır. Daha önce annesiyle birlikte oturan Seçkin aralarındaki anlaşmazlıktan dolayı annesinden ayrılarak, arkadaşlarıyla oturmayı tercih eder. Seçkin'e göre annesi bir küçük burjuvadır. Bu sırada annesinin yazdığı romana ve bu romana verilen ödülü önemsemez.

Nuray çevresinde olup bitenleri görmesine rağmen, açık görüşlülüğünü yitirmez. Herşeye rağmen, insanların bir fikir için kendilerini vermelerini kabul edemez. Bu arada kendi yanılgılarını da görür. Eşini bu bunalımın temelinde yatan ortak sorunları konusunda tartışmaya çağırır.

Sonuç

Dünyanın anlamsızlığını bilen, tekdüzeliğe rağmen direnimini ve açıkgörüşlülüğünü yitirmeyen Sisyphos'u mutlu kılan bilmesidir. "Kişi yükünü eninde sonunda bulur. Ama Sisyphos, tanrıları yadsıyan ve kayaları kaldıran üstün sadıklığı gösterir. O da herşeyin iyi olduğu yargısına varır. Bundan böyle efendisiz olan bu evren ona ne kısır görünür ne de değersiz. Bu taşın ufacık parçalarının her biri bu karanlık dağın her pırıltısı tek başına bir dünya oluşturur. Tepelere doğru, tek başına didinmek bile bir insan yüreğini doldurmaya yeter."

Sisyphos, dünyanın kendi başına bir anlam taşımadığını bilmesine rağmen, yaşamını sürdürerek, dünyadan değerli olan insanı gösterir. Ölüm karşısındaki güçsüzlüğüne ve anlamsızlığa rağmen, yaşamını sürdüren, anlam yaratabilen insan değerlidir.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim. Türkiye Romanında yazarlarımız insan yabancılaşmasının temel hakikatını... bu yabancılaşmanın kapitalist sistemden kaynaklandığını görmemişlerdir. Bu hakikata gözlerini kapamışlar, sisteme uygun... sistemin hakikatını estetize etmişlerdir.

---

(1) Oktay Rıfat, Bir Kadının Penceresinden, Bilgi Yayınevi, İstanbul Mart 1976

(2) Adalet Ağaoğlu, Yaz Sonu, İstanbul Remzi Kitabevi, Kasım 1980 S.138

(3) Aysel Özakın, Alnında Mavi Kuşlar, a Yayınları İstanbul, Eylül 1978

(4) Selim İleri, Ölüm İlişkileri, Bilgi Yayınevi, İstanbul, Nisan 1980

(5) Adalet Ağaoğlu, Ölmeye Yatmak, Remzi Kitabevi, Haziran 1978

(6) Cehennem Kraliçesi, Selim İleri, İstanbul, Bilge Yayınevi, 1980

(11) Erhan Bener, Yalnızlar, Milliyet Yayınları, Nisan 1977

(20) Selim İleri, Bir Akşam Alacası, Serbest Matbaası, 1980

(24) Genç Kız ve Ölüm, İstanbul, e Yayınları, 1978.

ORADA, GÜNEY ÜLKEMDE BENİM

Julio Cortazar'a

Görülürken Avrupa'da
Döküldüğü ölü yaprakların,
Gündüz gerileyip uzasa da geceler
Orada
Güney ülkemde benim
Hafif pamuklu,
İplik ve ince kumaşlarla
Örtülür bacakları kızların
Kuşatırken sis Amsterdam limanını
Ve de Paris'te inceden kamçılarken çisenti
Işıklı tabelaları,
Balkon, şemsiye ve köprüleri,
Kitap ve kartpostal dolu rıhtımları,
Arduvaz çatıları
Ve de Londra'da
Ve de Turin'de
Ve de Oslo'da
Ve dahil Bilbao'da
Donuk bir duman yükselirken işçi mahallelerinden
- bulutlara karışırcasına
şakaklar -
Orada
Güney ülkemde benim
Bronzlaşırlar kızlar ilkbahar güneşinde,
Süsleyerek zeytin rengi derilerini bakır rengi bir taçla,
Konuşurken dereden tepeden,
Su, ekmek ya da sebze kuyruklarında
Eğlenirler yoksullukla.
Ve sonunda düşünürler ki
Her şey kötü değildir o kadar da
Çok çetin olsa da her şey
Orada Güney ülkemde benim
Çıplak dallı görüntüsüdür bu,
Güzel ve tatlı güz kentlerinin,
O yürektir ki bu
daha hızlı çarpar
anımsadıkça
Kimin seni yüreklendirdiğini, kardeş
Sürdürmeye güvenini
Boyun eğmemeye

Higinio MENA
Türkçesi: Necip Baytaş

Higinio MENA Arjantinli.1976'dan beri Fransa'da sürgünde. Romanları, öyküleri, şiirleri var. Hepsi de mücadele, hapishane ve yolculuk anılarıyla yoğrulmuş. Ayrıca, şarkıcı ve müzisyen de olan H. Mena, kendi parçalarından olduğu kadar, dünya şairlerinden yaptığı seçmelerle iki şarkı albümü yapmış Paris'le Hollanda'da. Gitarının eşliğinde yorumluyor bunları.

Yanılmanın Gerçekliği- 4

Kaan ARSLANOĞLU

"Altın arayanlar çok kazar, az bulurlar."
Herakleitos

İnsanın özü, doğası üstüne görüşleri artık aktarabilirim. Konunun ruhbilimsel yönünden başlayabiliriz. İnsanın özü ile ilgili tartışmalar, ruhbiliminde içgüdü, güdü, dürtü kavramları çevresinde yürütülür.

"İçgüdü, hayvanı gerekenlere iten dürtü,"dür. "İçgüdü, belli bir olay karşısında belli ve türsel bir davranıştır... İçgüdünün ayırıcı niteliği, bir hayvan türünün bütün bireylerinde ortak oluşudur... Örneğin düşmanını gören tavşan kaçar, maymun ağaca tırmanır, arslan saldırır. İnsanınsa ne türlü davranacağı, o belli anda içinde bulunduğu töresel, toplumsal, anlıksal vb. gibi birbiriyle kaynaşabilen koşullara bağlıdır. İnsan koşullar gerektiriyorsa düşmanını yanaklarından öpebilir... Çevreye uyma olayı da, içgüdünün karşıtıdır, çünkü fizik çevrenin değişiklikleri karşısında kör içgüdüleriyle yaşamakta devam eden bir hayvan mahvolur... Yanılmaz içgüdü kavramı kökünden çürütülmüş bulunmaktadır... Hayvana özgü bulunan içgüdü, insana özgü bulunan içtepi deyimiyle karıştırılmamalıdır. Ruhbilim edebiyatında bu iki terim arasındaki anlam karışıklığı Dr. Sigmund Freud'ün içgüdü kavramına verdiği özel anlamdan doğmuştur.. Canlı örgenliği devindirip bir amaca yönelten güce güdü diyoruz. Güdülenme içten ve fizyolojik olabildiği gibi dıştan ve toplumsal da olabilir. İşte canlı örgenliğin içinden gelen fizyolojik güdüye dürtü denir. Güdü daha geniş kapsamlı bir terimdir, dürtüyü de içine alır.. Her ne kadar güdü deyimi dürtü anlamını da kapsamaktaysa da, içtepiyle aralarındaki büyük anlam ayrılığından ötürü insansal fizyolojik güdülere içgüdü değil, içdürtü denmesi daha doğru olurdu." (31)

Anlaşılacağı gibi Orhan Hançerlioğlu, değişmesi güç ve hayvani olan içgüdü kavramıyla, insani güdü kavramını haklı olarak birbirinden ayırmaya çalışmaktadır. Elbette bir kavramı değişik anlamlarda kullananlar olabilir. Caudwell, Freudculuğu eleştirisinde aynı kavramın kendisi için neyi ifade ettiğini şöyle açımlamıştır: "Doğum anında sinir ağına uygun sinir gözeleri, dış ve iç uyaranlar nedeniyle belirli özel bedensel davranışları da kapsayan, belirli özel sinir ağı örüntüleri sergilerler. Bu örüntülere içgüdü denir. Ancak bu örüntülerin uyanışından doğan deneyim, bellek diye adlandırabileceğimiz fakat bilince yabancı olmayan bir görüngü yoluyla örüntülerin kendilerini de değiştirir. O halde zamanın herhangi bir anında bir önceki örüntü bütünlüğünün yol açtığı davranışın sonucu olarak tüm sistemin tınısı ya da örüntü bütünlüğü hafifçe farklılaşır. Bunun sonucu zamanın geçişiyle gerçekliğe olan davranış tepkisinin alan ve karmaşasının artması ve olası sinir ağı bileşme gruplarının daha da hiyerarşik bir yapıya ulaşmasıdır. Bu nedenle insan yaşam boyunca deneyimle öğrenir, ya da biraz daha teknik olarak, içgüdüleri durumlara göre değişir ya da koşullanır deriz... İçgüdüyü yalnızca davranışta nasıl görünüyorsa öyle, yani bir duruma karşı gösterilen tepki şeklinde ele almalıyız. Bu yüzden hiçbir zaman saf bir içgüdü elde edemeyeceğimiz söylenebilir. Çünkü durum her zaman bir öncekinden hafifçe farklıdır ve bundan ötürü böceklerde bile davranış her zaman bir öncekinden hafifçe farklı olur... Organizmanın içgüdü denilen içsel tepkileri aslında bilinçsiz, mekanik ve deneyimin etkisinden uzak bir haldedirler. Bu yüzden fizyolojiye konu teşkil ederler ve psikolojinin konusuna girmezler. Bilinç ve bilinçdışının incelenmesinde psikolojinin konusu, tepkilerin deneyimle değişimiyle oluşan tüm o psişik içeriktir. Değişen, gelişen, açıkça insani olan bu malzemedir, psikolojiyse değişmeyen böceksi temeli gözardı etmelidir, zaten de öyle yapar. Yalnızca çağdan çağa değişmekle kalmayıp, bireyden bireye, hatta bireyde saatten saate değişen değişkenle ilgilenir... Tüm canlı renkleri içinde duygu, kültürün yıllırca kör, duygusuz içgüdü üzerindeki çalışmasının bir ürünüdür." (34)

Bu iki alıntıda açıklananlar, içgüdü kavramının diyalektik kavranışını yansıtır. Az sonra göreceğimiz gibi felsefe tarihi boyunca pek çok düşünür insanın özü, doğası üstüne fikirler ileri sürmüştür. Bazıları iyi demiştir insana, bazıları kötü. Tartıştıkları genellikle durgun, değişmez bir insan özüdür. Bazıları diyalektik ve gerçekçi yaklaşımın kıyısına ulaşabilmişler, insanı değişkenler içinde inceleyebilmişlerdir. Ancak çoğu metafiziğin tek boyutlu kavrayışından kurtulamamışlardır. Bunlardan biri Freud'dur. Kuramı, uygarlıklar doğuran,

uygarlıklar batıran kör, sabit bir içgüdü kavramı üstüne oturur. El yordamıyla ilerleyen günümüzün burjuva psikolojisinin bile kaldırıp attığı bir anlayıştır onun içgüdü anlayışı: "Güdü (motivasyon) istekleri, arzuları, gereksinmeleri, dürtüleri ve ilgileri kapsayan genel bir kavramdır. Açlık, susuzluk, cinsellik gibi fizyolojik kökenli güdülere dürtü (drive) adı verilir.. Hayvanlar bazen belirli durumlarda ve belirli uyarıcılar karşısında türlerine özgü son derece yapılaşmış davranışlar gösterirler. Bu tür davranışlara içgüdüsel davranış adı verilir." (29)

Psikolojide temel güdü veya içgüdüler, ya da yaşamın temel sorunu gibi kavramlar üstünde yürütülen tartışma aslında felsefedeki insanın özü tartışmasının farklı bir disiplindeki uzantısıdır. Freud'a göre libido adını verdiği cinsel içgüdü insanda yaşamın, iyilik ve kötülüğün motor gücüdür. İnsana esas olarak bu içgüdünün hakim olduğu bilinçaltı yön verir. Daha sonra libido kuramını değiştirmiş, insanda eros ve ölüm içgüdüsü adlarını verdiği iki temel içgüdünün sürekli mücadele halinde olduğunu ileri sürmüştür. Jung'a göre cinsel içgüdünün bu denli abartılması doğru değildir. Bilinçaltı süreçler onun kuramında da insana hakimdir. Üstelik kişisel bilinçaltının yanında kollektif bilinçaltı denilen bilinçaltının (daha doğuştan atalarımızdan bize geçen deneyimlerin bilinçaltı içeriği) bilinçli davranışlarımıza güçlü bir etkisi söz konusudur. (Sokrates'in, Stoacıların görüşlerini, Descartes'in doğuştan idelerini anımsayınız.) Adler'e göre yaşamın temel sorunu aşağılık duygusu, Rank'e göre anne karnından ayrılma bunalımı, Horney'e göre temel anksiyete, yani kişinin kendini düşman bir dünya içinde yardımsız ve yalnız bulması duygusudur. Gerçekliği şu ya da bu yönüyle yansıtan bu görüşler metafizik yöntemlerle türetildikleri için insanı tam olarak kavramaktan uzak kuramlardır. Sözkonusu biliminsanlarının insan denilen karmaşık varlığı tek bir çelişkiyle açıklamaya kalkmaları, kuramlarının her şeyi hallettiği sanısına kapılmaları bize, kafalarını kırdıkları halde bunu kabul etmek istemeyen Althusser'in bilimadamlarını anımsatmaktadır.

İnsanın özü üstüne felsefi görüşlere geçmeden önce güdüler ve doyumlarıyla ilgili ilginç bir görüşe yer veriyorum. Günümüz psikolojisinin Freud'u aşan düzeyini yansıtması bakımından da önemlidir bu görüş:

"Abraham Maslow insan güdüleriyle ilgilenen ünlü psikologlardan biridir. Maslow, insan güdülerinin hayvan güdülerinden bazı yönlerden farklı olduğunu savunmuş ve insan güdülerini bir pramit gibi birbiri üstüne merdiven basamağı şeklinde çıkan mertebeli bir düzen içinde düşünmüştür. Bu güdü pramidinin temelinde biyolojik güdüler, üst katında ise psikolojik güdüler yer alır." (En alt basamakta, açlık, susuzluk ve cinsiyetin fizyolojik doyumu, ikinci basamakta, emniyet, güven, düzen ve değişmezlik beklentisi, üçüncü basamakta ait olma ve sevgi beklentisi, dördüncü basamakta, değer, başarı, kendine saygı beklentisi, beşinci ve en üst basamakta kendini gerçekleştirme durumu yer alır) "Maslow'a göre temeldeki güdünün gereksinmelerini karşılamadan, birey üst düzeydeki güdülerden etkilenmez. Alt düzeydeki güdüler doyunca birey, üst düzeydeki güdülere hazır hale gelir. Primadin en üst tepesinde yer alan kendini gerçekleştirme aşamasına herkes ulaşamayabilir." Ancak, "Şu noktaları açıklığa kavuşturmak gerekir. 1- Üst düzeydeki bir güdüye gidebilmek için alt düzeydeki bütün güdülerin doyuma ulaşması gerekliği yoktur. Belirli bir düzeyde doygunluk, sizi öbür düzeye hazır hale getirebilir. 2- Bireyden bireye düzeyler arasında farklılık olabilir. 3- İnsanların içinde büyüdüğü aile ortamı ve kültürün değerleri hangi düzeydeki güdülerin daha belirgin ve baskın bir rol oynayacağını saptar." (29)

İnsanın Özü Nedir?

"Herakleitos, yığını hor görür. Ona göre yığın anlayışsızdır, her şeyin dış yönüne takılıp kalır, boş inançlar içinde yuvarlanıp gider." (35) Platon da aynı görüştedir. Ona göre, "Yığın hiçbir zaman filozof olamayacaktır... insanların çoğunda maddi hazları amaç bilen ruhun aşağı itkileri egemendir... Platon insanları üç kategoriye ayırıyor: Zenginliği sevenler, şerefi sevenler, bilgiyi sevenler..."

Herakleitos, Platon ve Aristo genel olarak insanın özü kadar, belirli gruplardaki insanların özlerini incelemeyi de ihmal etmemişlerdir. Aynı amaçla son ikisi insanda karakter sınıflamasına da gitmişlerdir. Bu konu gerçekten önemlidir. Çünkü daha sonra ele alacağımız gibi, insanın genel özü diye tartışılan şey her bireyde farklı görünümlerde ortaya çıkar. Ayrıca insan, her konuda olduğu gibi gerçekliğe ulaşmayı kolaylaştırması açısından kişilik-karakterleri de sınıflama eğiliminde olmuştur.

Stoacı Epiktetos şöyle der: "At şarkı söyleyememekten mutsuz mudur? Hayır, koşamadığı zaman mutsuzdur. Köpek uçamamaktan mutsuz mudur? Hayır, duyumsayamaz olduğu zaman mutsuzdur. İnsan aslanları boğazlayamamaktan ve olağanüstü şeyler yapamamaktan mutsuz mudur? Hayır, insan bunun için yaratılmış değildir. O ancak utancını, iyiliğini, bağlılığını, adaletliliğini yitirdiği zaman, tanrıların onun ruhunda yarattığı tanrısal özellikler silindiği zaman mutsuzdur." (6) Stoacılığı savunan Cicero'ya göre de insanın özü doğrudur. İnsan doğuştan belli fikirleri kafasında bulur. "Doğru akıl, doğaya uygun, bütün varlıklarda aynı, değişmez yok olmaz bir güçtür. O bize görevimizi gösterir. Namuslu adam, onun buyruk ve yasaklarına kulaklarını tıkamaz. Bu kanun hiçbir değişme tanımaz. Atina'da başka, Roma'da başka değildir. Bu bütün zamanlarda ve bütün ulusları yöneten tek ve aynı kanundur." (8) Sokrates ve onun izinden gidenler, Stoalılar iyimser, Platon biraz kötümser de olsa bu tartışmada herkes insanın tanrılar tarafından verilmiş iyi bir özü olduğu fikrindedir. Kernaedes Stoalıların bütün ulusların birtakım görüşlerde birleştikleri düşüncesine karşı çıkar. Her ulusta Tanrı düşüncesi yoktur, der. Onun görüşleri, insanın doğuştan bazı doğrularla dünyaya geldiği, değişmez bir özü olduğu yolundaki fikre ilk itirazlardan biridir.

Paulus'a göre, "İnsan doğuşundan, doğasından günahlıdır. Bu yüzden ölüme mahkumdur. Ölüm cezasına çarptırılmıştır. Ama Tanrı kendisi isteyerek insan ol-

muş, bununla da insana ölümden kurtuluş yolunu açmıştır. Çünkü insan, ölüp dirilen İsa ile bir olunca dolayısıyla onun kaderine katılınca, onun gibi yeniden doğma, ölümü aşma olanağını kazanabilecektir. Bu Tanrı'nın insana lütfudur. Günah Hıristiyanlığa göre, doğmuş olması ölümlü olması gibi insana özgü olan bir niteliktir. İnsan doğasından günahlı ve ölüme mahkumdur. Bundan Tanrı'nın inayetiyle kurtulabilir. Sokrates ve onun izinden gidenlere göre erdem bilgidir. Kimse bile bile suç, kötülük, günah işlemez. İnsanın bilgisi arttıkça suçtan da uzak durur. Dolayısıyla en yüksek amaç olan mutluluğa insan kendi gücüyle ulaşabilir. Hıristiyanlığa göre ise böyle bir şeyi düşünmek bile küstahlıktır." (35) Skolastik felsefenin önemli isimlerinden Augustinus insanın doğuştan, öz olarak kötü olduğu yönündeki kuramını Paulus'un, İncil'in temelini oluşturan görüşleri üstüne kurmuştur.

İnsanın esas olarak kötü olduğu görüşü daha sonra giderek yayılmıştır. İbni Tufeyl, 'Tanrının oğlu Hay' adlı yapıtında kötümser bir insan doğası tablosu çizer." İnsanlar ne türlü olursa olsun, hiçbir yoldan Tanrı düzenine ayak uydurmak istemiyorlar. Bu yollar kişiyi erdeme ulaştıramıyorlar. Nitekim yapıt da, toplumu düzenlemekten umutlarını kesen Hay ile Absal'ın toplumsal adayı Salaman'ın yönetimine bırakarak ıssız adaya dönmeleriyle sona ermektedir." (8) Hükümdar adlı yapıtında Macchiavelli, tüm gerçeği gösteren 'aynasında' gördüklerini açıklar: "İnsanlar, nankör ikiyüzlü, tehlike karşısında korkak, kazanç karşısında çıkarcıdırlar. Bütün bunları bilerek onları yönetmek gerekir. İyi olmayan insanlar arasında iyi kalmak isteyen insan er geç ortadan silinir." (8)

Düşünce tarihinde insan iyidir kötüdür tartışmasının kıyasıya sürdüğü görülür. Jean-Jacques Rousseau'ya göre insan doğal haliyle iyidir, özgürdür. Onu medeniyet bozmuş, kötüleştirmiştir. Yapılması gereken çocuğa doğuştan itibaren iyi bir eğitim verilmesidir. Doğuştan özgür ve bağımsız insanların özgürce bir araya gelmesi, yeni bir toplumu oluşturmasıdır. Rousseau, buradan toplum sözleşmesi anlayışına varmıştır. Montaigne "İçimizde bir doğa kımıldıyor; ona kulak verir, yasalarını kavrarsak erdeme dolayısıyla mutluluğa giden yolu da bulmuş oluruz. Çünkü erdem dediğimiz şey doğaya uygun olarak yaşamaktır," demiştir. Hobbes kötümserlerdendir. "İnsan her şeyden önce kendi varlığını ayakta tutmaya, koruyup sürdürmeye çalışır. Bu onun ana güdüsüdür. Onun bütün eylemlerini belirleyen bu ana güdüdür. Bu da insanı doğa nimetlerinden elden geldiğince çok yararlanmaya sürükler. Ama bu yüzden de herkes ister istemez birbirinin düşmanı olur ve herkesin herkese karşı savaşı durumu başlar. Bu durumda insan insanın kurdudur." (35) Ona göre açmazdan kurtulmak için insan doğa durumundan devleti kurarak yurttaşlık durumuna geçmiştir. Yurttaşlık durumunda bireylerin birbirine aykırı istençleri bir tek genel istençte birleştirilmiştir. Spinoza da, "temel öğeleri arar ve bunu kendimizi koruma ya da varlığımızı koruyup sürdürme isteğinde bulur. Bu istek organizmada kendini kör, bilinçsiz bir korunma isteği olarak gösterir, ruhi hayatımızda ise kendimizi korumak için bilinçli bir istenç halini alır. Kendimizi koruma duygusuna aykırı olan her şeyden kaçar, bunu destekleyen her şeyi elde etmek isteriz. Bir şeyin iyi ya da kötü olduğuna da buna göre hüküm veririz." (35) Ona göre iyi ya da kötü varlığımızın temel duygusundan doğan görece kavramlardır. Ona göre de varlığımızı koruma duygumuzu güven altına almak için en iyi şey devlettir. Spinoza, özgürlük zorunluluğun bilgisinin gün yüzüne çıkarılmasıdır, der. Özgürlük bilincine varılmış zorunluluk, diyen Schelling, Spinoza'nın ardılıdır. Daha sonra Engels ve Marx'ın üstünde ısrarla durdukları sözkonusu görüş, yalnızca burjuva sözde sınıflar üstü özgürlük kavramının eleştirisinde ufkumuzu genişletmez. İnsanın özü tartışmasıyla da yakından ilgilidir. Kör, insani duygusuz, bilinçsiz içgüdülerin serbest bırakılması mıdır gerçek özgürlük; yoksa zorunluluğun yasalarıyla, bilinçli bilgiyle donatılan, değiştirilip, dönüştürülen ilkel arzuların belli koşullarda olabilecek en iyiye, en güzele yönlendirilmesi midir? Spinoza, Marksist ruhbilimle, Freudcu ve öteki akımlardan burjuva ruhbilimi arasındaki temel tartışmanın ilk sorusunu oluşturmuştur.

"Bencilik kolundan tutmasa erdem pek uzaklara gidemezdi" demişti La Rochefoucauld. İnsanın kötülüğünü sergileyen en özlü sözlerin yaratıcısıdır o. "Bir kötülüğüne rastladığımızda şaşmamamız gereken insan yoktur," der. "Bir kötülüğe tutulmamıza engel olan şey, birçok kötülüklerimiz oluşudur... Dürüst insanlar kötülüklerini hem başkalarından, hem kendilerinden gizleyebilenlerdir... İkiyüzlülük kötülüğün erdeme saygısıdır." (8) O, kapitalist insan ve ahlak anlayışının ilk temsilcilerindendir.

Sosyalist Toplum Düzeni Neden Çöktü?

"Bernard de Mandeville, **Arılar Efsanesi** ya da **Genel Zenginliği Yapan Kişisel Kötülüklerdir** adlı yapıtını 1714 de yayımladı... Mandeville insan toplumunu bir arı kovanında inceliyordu. Arıları durmadan çalıştıran, güvendiren, zengin eden, örgütleyen, örnek bir toplum haline koyan neden erdemlilik değil, erdemsizlikti. Arı kovanındaki yükselmenin nedenleri hırsa, çekememezliğe, kendini beğenmişliğe, açgözlülüğe, zevk düşkünlüğüne dayanıyordu. Gelişme kötülüklerden doğuyordu. Genel çıkarlar özel çıkarların toplamından başka bir şey değildi... Mandeville bundan sonra düşüncesini masallaştırıyor. Erdemsizlikle zengin olmuş bir arı düşünürü, bu genel erdemsizliği gözleyerek, insan toplumlarında olduğu gibi, erdem elden gidiyor, halimiz nice olacak, diye haykırmaktadır. Kuşkusu, gün geçtikçe öteki arıları da etkilemiştir. Şimdi bütün arılar erdemliliği özlemektedir. Oysa Jüpiter gerçeği görmekte, arıların bu nankörlüklerinden ötürü öfkelenmektedir. Sonunda onları bir çırpıda erdemli kılarak cezalandıracaktır... Erdemli arıların kovanı ıssız bir çöle dönmüştür. Mahkemeler kapanmış, yargıçlar ekmeksiz, papazlar aç kalmış, devlet memurları işsizlikten bunalmaya başlamıştır. Her arı azla yetinmekte, kimse çalışmamaktadır. Sadece gerekli olan iş yapılmaktadır. Herkes aşırı zevklerden sıyrıldığı, başkalarını kıskanmadığı, pek azla doyduğu için çok az şey gereklidir. Lüks, düşünce, sanatlar sıfıra yönelmiştir. İyi arılar sa-

vaş güçlerini de yitirmişlerdir. Düşmanları bundan kolaylıkla faydalanıp onları kılıçtan geçirirler. Canını kurtarabilen pek azı da bir ağaç kovuğuna sığınırlar... Mandeville şunu demektedir: Erdemsizliklerimiz olmasa toplumumuz gelişmez." (8)

Bu masalı, insanlığın sosyalizm deneyimiyle benzeştirecek yönler az değildir. Bir kez sosyalizm kurulduktan sonra kağıt üzerinde her şey sosyalizmin yanında gibi görünür. Üretim araçları toplumsallaştırılır. İnsanın insan üstündeki tahakkümünün maddi temelleri büyük ölçüde ortadan kaldırılmış olur. Üretim planlıdır. Ekonominin amacı toplumun gereksinmeleridir. İşletmelerin ve devletin kâr amacı yoktur. Devlet kültür, eğitim, iletişim kurumlarıyla, askeriyle polisiyle işçinindir artık. Bir de kapitalizme bakalım. Ekonomide plansızlık egemendir. Rekabet üretimde esastır. Güçlü sermaye büyüğü yutar. Kaynak israfı son sınırında gibi görünür. Üretim toplum için değil kâr içindir. Dayanıklı, uzun ömürlü mallar değil, en çok birkaç yılda çöpe atılacak mallar piyasaya sürülür. Lüks ve gereksiz tüketim kriz dönemlerinde bile yavaşlamaz. Kağıt üzerinde pek çok şey kapitalist ekonominin ilerlemesine karşıt görünür. Peki, yarış sonunda hangi tarafın ekonomisi daha güçlü çıkmıştır? Hangi tarafın teknolojisi daha hızlı gelişmiştir?

Yüksek teknoloji ekonomik rekabette önemli bir etmendir. Teknolojisi yüksek düzeyde olan doğaldır ki, daha ucuza, daha çok üretir, daha yüksek kaliteye ulaşır. Kapitalizmin ilk bakışta engel çıkaracakmış gibi görünen üretim ve tüketim anlayışı sonuçta daha yüksek teknolojiyi doğurmuştur. Elbette burada insan etmeninin, sosyalizm adına uygulanan yanlış politikaların da önemi büyüktür, belki de önceldir. İnsanın özünün tarihi değişimi ve yığınların sosyalizme karşı direnişi konusu felsefi açıdan tartışılması ihmal edilmeyecek yaşamsal bir sorundur. (Bu konuya daha sonra yine dönmeye çalışacağız.)

İnsanın Özü Tartışması Devam Ediyor

Mandeville'nin görüşlerini derinleştiren Kant, kötülüğün pek de kötü olmadığını söyler. "Kant, tarih görüşünü açıklayan dokuz önermesinde, düzensizlikler düzen içindir, demektedir. Uyuşmazlık bütün istidatların gelişmesi için doğanın koyduğu bir araçtır. İnsan birlik ister ama doğa ikilik istemiştir. Bunda doğanın bir ereği vardır elbet. İnsan tüm iyi olsaydı gelişemezdi. Kötülükler, insanı iyilikler için geliştirmektedir ki bunun sonucu da toplum düzenine varacaktır. İnsanın kötü bencilliği onu geliştirmekte, büyük düzeni yaratacak çabaya katılmasını sağlamaktadır. Tutkular olmasaydı insan sünepeleşirdi. Erdemsizliklerden gocunmamalı, çünkü insanı büyük erek olan erdeme götürecek bu erdemsizliktir. Doğanın insan cinsini çözmeye zorladığı en güç sorun adaleti gerçekleştiren uygar bir topluma erişmek sorunudur. İnsan bu sorunu er geç çözebilecektir." (8)

"Yeni doğmuş bir çocuğu düşünelim. Diyelim ki onun ruhu bir yaprak kağıttır. İşte soru: Bu kağıt boş mudur, dolu mudur? Descartes'inde savunduğu Platoncu düşünceye göre bu kağıt doludur. Bilgi doğuştandır. Bu bilgileri meydana çıkarmak için aklı işletmek, usa vurmak yeter. İngiliz düşünürü John Lock'a göre ise bu kağıt boştur. (tabula rasa) Bu kağıt yaşadıkça gözlemler, deneylerle doldurulacaktır." (8) İnsanın özünün tarih içinde değişebileceği anlayışına yaklaşmış bulunuyoruz. (Düşünürlerin kuramlarını tarih sırasına tam olarak uygun aktarmıyorum.)

Shaftesbury'ye göre özgeci duygular da tıpkı egoist duygular gibi doğaldırlar, asildirler, doğuştandırlar. Nietzche'ye göre insan hayvanla 'üstinsan' arasında gerilmiş bir iptir. Uçurumun üstündeki bir ip. İnsanın ereği istemini kullanarak üstinsan durumuna geçmek olmalıdır.

Feuerbach'a göre "insanın bilincine ulaştığı öz hem ustur, hem istemdir, hem gönüldür... insanı gerçek anlamda insan yapan nesnesidir, yani ereğidir, yöneldiği yüce amaçtır." (6) Varoluşçulara göre varoluş özden önce gelir. Felsefenin tutması gereken yol bilgi yolu değildir. Her şeyden önce yaşamın, varoluşun gizlerine ermek gerekir." Varoluşçulara göre eski felsefeler özün varoluştan önce geldiği görüşündeydiler. Eski felsefeler düşünceden yaşama geçiyorlardı. Yaşamı düşünceyle açıklıyorlardı. Yaşamı bir deney alanı olarak enine boyuna ayrıştırmaya tutmadan, öncesel bir inanışla onu kurgusal bir biçimde tanıtlamaya çalışıyorlardı. Yapılması gereken önyargısız bir biçimde yaşama ya da varoluşa yönelmek, onu bütün boyutlarıyla gözlemleyerek bilgiye ulaşmaktır. Bilgi yaşamın bilgisidir.

EVCİLİK YOLU

KAR
Bitti evcilik düşçü kız
çöktü kilimden evinin
pembe buluttan çatısı

işe gitti bir sabah
gelmeyecek
o evcimen erkek

TİPİ
Savrularak bırakıyor kendini
saçların gövdesine dağların
sakın bağırma düşçü kız
bağırırsan
çığlar yüzümden düşecek

KAR
Geçitler tıkalı düşçü kız
şimdi
kimse kuramıyor aşkların
başa yumruk gibi inenini.

Nihat ATEŞ

Başka bilgi yoktur. Varoluşçu filozoflar bu bakış biçimiyle felsefede bir yenilik yapmış, en azından felsefe tarihi boyunca sürmüş olan öz ve varoluş karşıtlığını kaldırmış oldukları inancındadırlar." (6) Bu düşünüşe göre, öğüt alacağı kimseyi seçmekle insan kendini seçer. Örneğin çeşit çeşit keşiş var. Bir keşişten öğüt almak isteyen hıristiyan keşişini seçerken almak istediği öğüdü de seçmiş olur. İnsan her zaman her şeye karşı sorumludur. Bir gazeteyi alırken artık onu almakla bütün insanlığa karşı sorumludur. Bu sorumluluk duygusu uçsuz bucaksızdır. İnsan kendisini nasıl yaparsa odur. Örneğin, bir çiftçi çiftçi gibi düşündüğü için çiftçi olmuştur. Özünde gerçekçi fakat öznelliğe düşmüş bir felsefedir o. (6) Bireyi bazı yönleriyle iyi açıklar, bireyin ufkunu bazı yönleriyle açar, ama bireyin tarih içindeki oluşumunu ve değişimini, toplumu açıklamada açmazlara düşer. "Gözleri bağlanmamış bir insan için kendisini aşan bir gerçekle çarpışan zekanın görünümü kadar güzel bir görünüm yoktur," der Camus. Bu kötümser bir felsefenin iyimser güzellik arayışıdır. Marksizmin mekanik yorumu ve Freudcu burjuva psikooljisi insanı, zaaflarının sorumluluğundan kurtarır. Kaba sosyalistler bireysel kötülüklerin kabahatini topluma, sisteme; Freudculuk da bilinçaltına yükler. İnsanın bireysel sorumluluklarını ve kendini gerçekleştirmede bireysel sınırsızlığını anımsatmada varoluşçu felsefeden öğreneceğimiz bazı şeyler vardır. İnsan isteminin, çabasının gücüne güvendir bu düşünce. (Herkesin bir Einstein, bir Beethoven, bir Tolstoy olabileceğini söyleyen Cengiz Gündoğdu'nun sözlerini bir de bu açıdan değerlendirmekte yarar görüyorum.)

Marksizmin İnsanın Özü Anlayışı

Marksizm, insanın özünü-doğasını değişmez bir kalıp olarak görmez. İnsan, yaşamı için gerekli nesneleri, koşulları üretme mücadelesi içinde insan olduğuna ve aynı uğraşı devam ettiğine göre özünün değişim süreci, başka bir deyişle insanlaşma süreci de devam etmektedir. İnsanı yaratan emektir, toplumsal varlığı ve toplumsal üretimidir.

İnsanın son atalarından olan primatlardan en önemli farkı antropolojik bulgulara göre elinin yapısıdır. Başparmağının gelişmiş yapısı ve bu yolla aletleri daha yetkin kullanma olanağı insan emeğinin hayvan uğraşlarından en önemli farkı olan aletli üretimi doğurmuştur. İnsan beyninin-kafatasının anatomik yapısının, elin gelişiminden daha sonra değiştiği ve son şeklini aldığını gösteren bulgular vardır. Kafatasının anatomik yapısı son eli-yüzbin yılda değişmemiştir. (36) Buradan şu sonuçları çıkarabiliriz: Üretim çabası içinde insan beyninin yapısal olarak daha da gelişmesini sağlayacak koşulların ortaya çıkma olasılığı vardır. Ancak bu, tarihsel gelişimin süresi göz önüne alındığında daha binlerce yıl geçmesini gerektirebilecek uzun soluklu bir süreçtir. (Önce elin değişmesi sonra beynin gelişmesi olgusunu da kanımca tek boyutlu ele almamak gerekir. Beyinin gelişmesi için genetik-yapısal bir yatkınlık olmasaydı, herhalde elin gelişmesi bugünün insanını yaratmayacaktı.)

"Marks, insanın özünün, toplumsal ilişkilerinin toplamı olduğunu söylemişti. Feuerbach, kulübede yaşayan bir insan, kulübedeki gibi, sarayda yaşayan bir insan saraydaki gibi düşünür, diyordu. Her iki tanımda da belli bir varoluş, kendine özgü bağıntılar içinde yorumlanıp tanımlanmıştır. Feuerbach, düşüncelerle hayat biçimleri arasında tek boyutlu bir ilişki kuruyor. Marks ise, toplumsal ilişkilerin toplamı kavramıyla insanın özünün çok boyutlu bir koordinat sistemi içinde ele alıyor, özel türde bir bağıntılar bütünlüğü olarak tanımlıyor. Feuerbach'ın tanımındaki donmuşluk, Marks'ın tanımındaki canlılık ve hareketlilik karşısında kuru bir mekanizm olarak kalıyor. Böylece Marks, değişen toplumsal ilişkilere bağlı olarak, değişecek bir öz kavramı ileri sürmüş oluyor. Özü belirleyen, tanımlanmasını mümkün kılan bağıntılar değiştikçe, öz de değişmektedir. İnsanın ölümsüz ve evrensel özü kavramı, böylece hareketli, değişken bir içerik taşıyan, toplumsal öz kavramına yerini bırakıyor." (32)

Marks ve Engels, yalnızca insanlaşma sürecinin tarihi boyutunu ve temel koşullarını göstermekle kalmamışlar, kapitalizm döneminde insanın karşılaştığı en önemli ruhsal sorun olan yabancılaşma olgusunun da kaynaklarını ortaya koymuşlardır. Yabancılaşma diyalektiğin bir sorunsalıdır ve ilk olarak Hegel tarafından enine boyuna incelenmiştir. Marks bu kavramı temellendirmiş ve üretim içindeki insanın ayakları üstüne dikmiştir.

"Sermaye birikimi iş bölümünü artırır, iş bölümü de işçi sayısını artırır. Bununla ters yönlü bir süreç de, iş bölümünün sermaye birikimin artırması gibi, işçi sayısındaki artışın da iş bölümünü artırmasıdır. Bir yandan iş bölümü, bir yandan da sermaye birikiminin gelişmesiyle, işçi emeğe gittikçe bağımlanır, üstelik emeğin özel, son derece tek yanlı, mekanik bir tarzına bağımlanır. Böylelikle fiziksel ve manevi baskı altında makinalaşır ve insan olmaktan çıkarak soyut bir etkinlik ve bir mide olurken, bir yandan da piyasa fiatlarındaki bütün dalgalanmalara, sermaye yatırımlarına ve zenginliklerin ruhi durumlarına gitgide daha çok bağımlanır.. Emeğin ürettiği nesne, emeğin ürünü emeğin karşısına yabancı bir şey, kendini üretenden bağımsız bir güç olarak dikilir. Emeğin ürünü, bir nesneye aktarılmış maddeleşmiş emektir. Emeğin nesneleştirilmesidir. Emeğin bu gerçekleştirilmesi, işçiler için gerçekliğin yok olması şeklinde görünür; nesneleşme, nesnenin yok oluşu ve nesneye kölelik, mülk sahibi olmak ise yabancılaşma, başkalaşma olarak ortaya çıkar... İşçinin nesneye aktardığı hayat yabancı ve düşman bir şey olarak karşısına çıkmaktadır... Emek güçlendikçe işçi güçsüzleşir, emek akıllandıkça işçi ahmaklaşır ve doğaya köle olur... İnsan emeğinin yerine makinaları koyar- ama işçilerden bazılarını barbarca bir çalışmaya iteler ve başka işçileri makinalaştırır. Zeka üretir ama işçi için ürettiği aptallıktır... Bir kere çalışma işçinin dışındadır, yani onun özsel varlığına ait değildir... Çalışmadığı zaman kendindedir, çalışırken kendinde değildir. Onun için çalışması gönüllü değil, zorlamadır; zorla çalıştırılır. Dolayısıyla bir gereksemenin doyurulması değil, çalışmanın dışındaki bazı gereksemeleri doyurmak için bir araçtır. Bütün bunların sonucunda insan

(işçi) yalnız hayvansal işlevlerinde yani yerken içerken, çocuk yaparken ve olsa olsa evinde giyiminde vb. serbestçe etkin olabilir; insani işlevlerinde ise hayvanlaşmıştır. Hayvansı özellikleri insani, insani özellikleri hayvansı olmuştur... Yabancılaşmış emek insanın türsel varlığını, hem doğayı hem de manevi türsel özelliğini, insanın dışında bir varlığa, bireysel varoluşunun bir aracına çevirir. Dışardaki doğayı ve manevi özünü, insanca varlığını yabancılaştırdığı gibi, insanı kendi bedenine de yabancılaştırır... Aslında, insanın türsel özelliğinin kendisine yabancılaştırılması önermesi, bir insanın öbürüne ve her ikisinin de insanın öz doğasına yabancılaştırıldığı anlamına gelir... Yabancılaşmanın bir görünümü, bir yandan gereksemeler ve onların araçlarında bir incelik yaratırken, öbür yandan hayvanca bir barbarlaşmaya, incelmemiş, soyut, tam bir gerekseme basitliğine yol açmasıdır... Benim hayat aracımın bir başkasına ait olmasında, benim isteğimin başka birinin el sürülmez mülkü olmasında görünmez yalnız yabancılaşma, her şeyin kendinden farklı oluşunda, benim etkinliğimin başka bir şey oluşunda ve son olarak (bu kapitalist için de geçerlidir) her şeyin insanlık dışı bir gücün egemenliği altında oluşunda görülür. Bütünüyle eğlenceye ayrılan etkin olmayan aşırı bir servet vardır, bunu kullanan kişi kendini amaçsızca harcayan geçici bir birey gibi davranırken başkalarının kölece çalışmalarının kendi zevk düşkünlüğünün kurbanı olduğunu bilir ve dolayısıyla kendini ve insanı kurban edilmiş boş bir varlık olarak görür. Böyle bir servetle insanın küçümsenmesi yan yana ilerler; burada hem küstahlık, hem yüzlerce kişiyi geçindirecek servetin boşa harcanması, hem de kendi israfının ve bitmez tükenmez, üretci olmayan tüketiminin, ötekinin emeği ve dolayısıyla hayatta kalmasının koşulu olduğu gibi iğrenç bir yanılgı vardır." (37)

Marx'ın gönderme yaptığı Shaekespeare'in **Atınalı Timon**'u, Meta üretiminin ve paranın ortaya çıkmasıyla başlayan yabancılaşma sürecine ilk tepkilerdendir.

"... Bu sarı köle
Bağlar, çözer dinleri; günahkar kutsar;
Cüzamlıya bile taptırır insanı; alır hırsızı,
Ünvan verir, nişan verir, şan verir,
Oturtur senatörle yan yana: budur
Kocamış dulu yeniden gelin eden;
Hastanenin, çıbanlarını görse kusacağı kadını
Allar pullar da bu, ilkyazına kavuşturur,
Çekil karşımdan, kahrolası çamur,
İnsanlığın orta malı orospu, sen,
Ulusları birbirine düşüren." (37)

Marx'ın bazı öngörüleri şimdilik boş çıkmıştır. Kapitalizm ekonomik bunalımlarından her keresinde kendini kurtarmasını bilmiş, batılı işçi sınıfı sefalete düşmek yerine yüksek bir refah düzeyine ulaşmıştır. Sosyalist sistemde yabancılaşma olgusu ortadan kaldırılamamış, gerçek anlamda işçi devleti yaratılamamıştır. Ancak insanın kendine ve insanın insana yabancılaşması, çağımızda Marx'ın bile tahmin edemeyeceği boyutlara varmıştır. Sevgi sözcüğünü dillerinden eksiltmeyen insanlar birbirini katletmekte, her gün doğadan söz eden insanlar doğayı öldürmekte, en çok üzerinde titrenen değerler, duygular parayla alınıp satılabilmektedir. Marks ve Engels'in bilimsel yöntem anlayışı gibi, yabancılaşma kuramı da günümüz ruhbilimine ışık tutmaktadır. Kuramlarının çöktüğünü gösteren geçerli bir kanıt henüz ortaya çıkmamıştır. Çünkü, öngörülerini sınadığımız dönem insanlık tarihinin pek küçük bir dilimidir. Çünkü insanlaşma süreci daha bitmemiştir.

GELECEK AY: FREUDCULUĞUN ELEŞTİRİSİ.

KAYNAKLAR:
36- Uluğ Nutku, Felsefe Arkivi, sayı 24, 1984
37- Marx, 1844 Felsefe Yazıları, Payel Yay. 1975.

HALKIN GÖNLÜNE ASILIR

Kurumun boynunda
Asılı duran tramplen
Senin soyunmuş
Elma kokusunda ki
göğüne açılır

Bir baş dönmesidir
Bir zambak çiçeği
Yüzün alır gider
Halkın gönlüne
Asılır

GÖZLERİN

Seni çok aradım
Ellerimdeydi gözlerin
Geceye doğru koşuyordun
Biri bulutlara bakıyor
Gözlerinin yeşil
Diğeri su taşıyordu
İçime sefil

AKŞAM

Erken açın yıldız
Yakalıyor hüznünü
Sararmış ışığın
Masalakıvrılı

İdris YALÇIN

Yüreğini Bulutlara Yüklemek

Temel DEMİRER

Fatma Çoban'a

Yalnız değiliz ve asla yalnız kalmayacağız Kürt kızı...

"Kırgın" kızgınlığımın dolup taştığı anlarda dahil olmak üzere, bunun aksini hiç düşünmedim inan...

Biliyorum, yaşanılan cinnet içinde, aksini hiç düşünmemek ağır bedelleri içerir. İnsan olmak, insan kalmak adına ağır bedeller ödenirken: 'insanım'... demek, insan kalmak... Sonra yürekten özürlü olmamak...

Özürlü insan var mıdır?.. Elbette vardır Kürt kızı... Kastettiğim, örneğin eli kolu olmayan ya da ne bileyim yürüyemeyen değildir. Bizim kitabımızda da özürlü insanlar vardır Gülüm. Onlar ki, yürekten özürlüdürler. Duymazlar, hissetmezler, 'adam sende', 'bana ne' derler. Her koyunun kendi bacağından asıldığına "inanırlar" Sadece "ben" derler, biz... diyemezler. "Tüketiyorum öyleyse varım" dişlileri arasındaki yabancılaşmışlıklarıyla, yüreklerini bulutlara yükleyemezler...

Sen, sen Kürt kızı, gül yüzünü bir kez dahi görmediğim, ama varlığıyla çoğullaştığım; yüreğimi yanı başında bulutlara yükleyip **Zapatistlerle** ayaklandığım: **Botan**'la özgürleştiğim; işgal altındaki toprakların bebeleriyle **Siyonistleri** taşladığım sen...

"Özürlü olduğum için evden çıkamıyorum" (İnsancıl Dergisi, No:43. s.38) desen de, seninleyim, birlikteyiz... Bak, açlık ve özgürlük ordusuyla yürüyoruz. Onlarlayız, hem de yedi düvelde... Hem de yüreğini insan olmanın cüretiyle bulutlara yükleyebilen sevdalarımızla...

Yalnız değiliz ve asla yalnız kalmayacağız Kürt kızı...

Hissettiklerin ve düşündüklerin, onların yaşamda karşılığı var. Coşkuların, haklı kırgınlıklarıyla boşuna değil. Değil mi ki haykıran insan yüreğinin sesidir ve yüreğini bulutlara yükleyip, yedi düvelde çıplak elle dövüşme azmini içermektedir; öyle ise, senin de geleceği baharmış gibi sevmeye ve sevdalarınla insanca çoğullaşmaya hakkın vardır...

Tarih sadece yaprak dökümlerinin veya hazan mevsimlerinin mukayyidi değildir gülüm. Tarih, gün gelir, senin özlediğin çok daha farklı şeyleri de yazar, yazacaktır da...

Çok "özel" şeylerden sözetmek mi olur? Bilmiyorum, ama riskini de alıp; sana, "bir daha dünyaya gelirsem", sadece onun oğlu olmak istediğim Ana'mın bir mektubundan söz etmek istiyorum. Ben kendi hesabıma yüreğimi bulutlara yüklemeyi Ana'mdan öğrendim. Bana, yüreğimi bulutlara yüklemeyi öğreten Ana'm da, içinden geçilen karanlıklara rağmen, tarihin çok farklı şeyler yazacağından şüphesiz. Hem de yaşı 60'ı geçmişken...

Ana'm diyor ki: **"Sabahın erken saati. Pencereyi açtım. Her taraf mis gibi çim ve toprak kokuyor...**

Memleketimize bahar geldi. Bahar berekettir... Canlılıktır, yenilden doğuştur. Toprağa cemre düştü yine. Görüyorum bunu...

Yeni bir sayfa açılıyor. Eşikte birçok şey... Kuşağınızın uğruna katlandıkları, artık daha yakın... Sürgünler, işkenceler, mahpuslar, acılar rağmına katmer katmer açacak yedi veren gülleri zamanı uzakta değil...

Sessizliğe aldırmıyorum. Bunun da bir sonu var. Yüreğim kabarıyor, heyecanlanıyorum. Geleceksiniz, gelmelisiniz artık...

Vakit geldi, seni uyandırmalıyım. Öpüyor seni... Gece yine çok geç yattığını biliyorum. Ama mutlaka uyandır demiştin ya... Günaydın, iyi günler oğulcan... diyorum. Öpüyorum, sakallarına sinen tütün kokusunu duyumsuyorum...

Çayını demledim, gel artık oğul...

Gel artık, 94'de olmadıysa da, 1995'in 1 Mayıs'ında seninle kolkola işçilerle yürüyelim oğul... En güzel elbiselerimizi giyip, kalabalığın en önünde yürümek için gel. Sessizliğe, kudurganlıklarına aldırma, toprağa cemre düştü...

Söz verelim mi birbirimize? 1 Mayıs 1994'den tam 366 gün sonra, 1 Mayıs'ta daha da farklı olacak Türkiye'mizin alanlarında buluşuyoruz değil mi?

Türkiye gebe oğulcan, söz sırası sizde...

Sevmeyi, paylaşmayı, kardeşliği ve kavga etmeyi öğrettiğim; her sabah, yüreğimi bulutlara yükleyip, öperek uyandırdığım sana: izin ver bir kez daha anımsatayım: memleketimize bahar geldi. Bahar berekettir, canlılıktır, yeniden doğuştur...

Türkiye gebe oğulcan, söz sırası sizde..."

Karanlıkların içinde olsak da, söz sırası bizde Kürt kızı...

Belki kapkara bir tünelin içindeyiz. Ama yürüyenler, yürürken yüreğinin aydınlattığı yolda, tünelin sonundaki aydınlığı görenler var...

Şimdi söz sırası, aydınlığı görenlerde... Söz sırası sende, hemde yüreğinden özürlü olanların suratına bir şamar gibi inecek olan umutlarında ve umutlarını çoğullaştırabilme cüretinde...

"Böyle gelmiş böyle gider", "Tanrım bize acı", "yapacak bir şey yok", vb'i edilgenliğin tüketici insanının yaşadığı yabancılaşmanın teslimiyeti... Onu sen yeneceksin Kürt kızı, hem de **Don Kişot** gibi...

Yüreği, insana ait bir aşkla, sevgiyle gübürdeyen seni seviyorum Kürt kızı... Seni çok seviyorum. Senlnle çoğullaşmanın ve asla yalnız olmamanın sevincini yaşıyorum...

İzin ver, **Gorki**'nin "Güneş Çocukları" yapıtındaki satırlarla (ve hayranlıkla) kucaklayayım seni: **"Sizi yaşatan her şey, düşüncelerinlz, duygularınız, hepsi karanlık bir ormanda, tüyler ürpertici şeylerle kokuşmuş bir ortamda biten çiçeklerden farksız... Sayınız çok değil, dikkat çekiyorsunuz yeryüzünde..."** (M. Gorki)

Seni tanımış olmaktan çok bahtiyarım Kürt kızı. Kucaklıyorum seni sımsıkı. 1 Mayıs 1995'de seninle de omuz omuza olmak umuduyla, yüreğimi bulutlara yükledim içtenliğimle kucaklıyorum seni...

Söz Anlayana Anlat Kendini, Söz Yorulmasın

Ozan YILMAZ

Alıcılar-Vericiler

Belki biraz "didaktik" bir yaklaşım olacak. Fakat yine de, anlatanı verici, dinleyeni alıcı gibi düşünüyorum. Nasıl ki siyah beyaz bir televizyon (alıcı), renkli yayını (vericiyi) renkli olarak alamazsa, yeterli donanımı olmayan bir dinleyici de bilgisini, bilincini aşan bir anlatıyı kendince... eksik anlar. Ya da anlamaz. (Tabi, tersi de düşünülebilir, verici siyah beyaz, alıcı renkli ise, anlatılan basit ve yüzeysel bulunabilir.) Anlayamayan alıcıda bir dizi kusur bulunabilir, bilgi eksikliği, düşünme tembelliği, sistemin-inançların etkisi vs. peki vericide hiç kusur yok mudur? Bu eksiklikleri gidermek için ciddi çabalara girmiş midir? İnsanların düşünmeye, okumaya, bilmeye, anlamaya başlayabilmesi için... çok boyutlu, renkli, nitelikli düşünceleri, sanat eserlerini anlayabilmesi için ne yapmıştır? Hiç olmazsa yazılanların, söylenenlerin, üretilenlerin kaç kişiden kaç kişinin anlayabildiği nedenleriyle düşünülmüş, araştırılmış, çözüm önerilmiş midir? Daha yalın, daha somut bir anlatım/söylem denenmiş midir? Bunların üzerinde ciddi ciddi durulması gerektiğini düşünüyorum.

"Harika renkli yayınlar" yaparken, ya da yapmadan önce, alıcıların renkli yayınları alabilir hale gelmesinin olanaklarını sağlamaya çalışmak gerekmez mi? Alıcı renkli yayınları alabilir, değerlendirebilir hale gelince, olasıdır ki bizim yayınımızla da yetinmeyecek, başka renkleri de algılayıp değerlendirecektir. Farklı bir tarzda söylersek, insana kendisi için en doğruyu, en iyiyi onun algısını aşan bir düzeyde, örneğin ideolojik/felsefi bir söylemle anlatacağımıza, eleştirel düşünmeyi, gerçeği değerlendirmeyi öğretebilirsek, o kendisi için doğruyu, iyiyi kendi bulabilir hale gelebilir. Bizim doğrumuza/iyimize de eleştirel bir değerlendirmeyle yaklaşabilir. Bu tarz bir seçim sağlıklı ve kalıcı olduğu gibi, bizim için de olumlu bir motivasyon yaratabilir. **"Doğruyuz, haklıyız, insandan yanayız" diyorsak, reddedilmekten ve eleştirilmekten korkmamalı, düşüncelerimize inandırmaya çalışmamalı, eleştiriye açmalıyız.** Harfleri bilmeyen birine sözcükler sıralayıp anlamasını, anlamasa bile inanmasını.. ezberlemesini değil, harfleri öğretip kendi sözcüklerini oluşturmasını sağlamalıyız diye düşünüyorum. Tüm bunları bir Çin atasözüyle özetleyebiliriz; "AÇ BİR İNSANA BALIK VERECEĞİNE BALIK TUTMAYI ÖĞRET"

İnsanın zamanı, enerjisi ve olanakları sonsuz olmadığına göre kime/kimlere, neyi/nasıl anlatacağımız konusunda öncelikleri de belirlemek gerektiğini düşünüyorum. Belirli bir inançla bilinci donmuş, kilitlenmiş, mutlak değişmezlikte kararlı, inandığının dışındaki fikirleri duymak, düşünmek bile istemeyen ya da anlayabildiği halde çıkarcılıkta kararlı... kirlenmiş insanlara anlatmaya çalışmak, akıntıya kürek çekmek, zaman öldürmek anlamına gelebilir. Bilinci henüz donmamış, düşünebilen, insani bir değişim, dönüşüm isteği taşıyan insanlara öncelik verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu potansiyeli en çok gençlerde görüyorum. Henüz bilinci donmamış, henüz çıkar bataklığına batmamış insanlarda...

Zorla iyilik olmaz. İyilik yapmaya çalıştığın bunu anlamazsa, ardında kötülük arar, zarar verebilir... Anlatmak bunun için de önemli. Kime, neyi, nerde, nasıl anlatmalı ki doğru anlaşılsın.. anlatılanı aydınlatsın.. saldırıya uğratmasın...

Anlamayana, anlamamakta ısrarlı ve kararlı olana anlatmaya çalışmak, sözü (ve kendimizi) yormaktan öteye geçmez diye düşünüyorum.

Aydınlatıcı Bir Seminer..

Birkaç yıl önce, sanat konusunda bir seminere gitmiştim. Konuşmacı 10-15 dakika süren cümleler kurduğu gibi, her cümlede bir büyük parantez, birkaç küçük parantez, bol miktarda tırnak işareti, yabancı deyimler, yabancı isimler, yeni kavramlar kullanıyordu; " konjonktürel bir strangülasyonu betimler, küçük parantezi kapatıyorum, nesnel olarak örtüşmese de... büyük parantezi kapatıyorum, maddi olanın, tırnak içinde tinsel olana dolaylamasız etkisi... eytişimsel süreçte..." Böyle uzayıp giden bir sayfalık bir yazı ya da konuşma, bana öyle geliyor ki insanlara birşeyler anlatmak için değil anlatmamak için seçilen bir yol.. En azından o seminerdeki izlenimim böyleydi. Çünkü yalnız ben değil, birşeyler öğrenmek, aydınlanmak amacıyla ve bilinçli bir tercihle oraya gelip semineri dikkatle -anlamak için- izleyenlerle konuştuğumda onlar da pek bir şey anlamamıştı ya da anlamak istediği yönde farklı şeyler anlamışlardı.. Konuşmacı şu düşünceyi oluşturmayı başarmıştı çoğumuzun beyninde, "çok bilgili, çok birikimli biri.. yüksek düzeyde anlattığından anlamakta zorlanıyoruz.." Aslında konuşmacı anlaşılır tek bir söz etmişti o kadar laf kalabalığının arasında, **"sanat, insanlar beğensin, anlasın diye, birilerine faydalı olsun diye yapılmaz, önemli olan sanatçının tatmin olmasıdır.. başkaları beni ilgilendirmez."** Açıkça söylenmeyen, uzun, karmaşık cümlelerin ana fikri de şuydu; **"sanat eseri kolay anlaşılıyorsa değerli değildir, zor anlaşılıyorsa ya da anlaşılmıyorsa çok değerlidir.."** Sanat'a yaklaşım anlaşılmazcı olduğundan, bunu anlatımına da yansıttığı sonucuna vardım. (Belki de yayın renkli, alıcılarım siyah beyazdı o za-

man..) Yine de, bir konuyu nasıl anlatmamak gerektiği konusunda çok aydınlandım o seminerde.

Anlatabilmek

Eğer anlattığımız, yazdığımız, ürettiğimiz insan içinse, insanların, en azından anlama çabasında olanların anlayabilmesini önemsemek gerekiyor.

"Ben sözümü söylerim, anlayan anlar" kendini beğenmişliğinden, "beni anlamıyorlar" yakınmasından sıyrılıp yeni biçimler, yeni yöntemler bulmak gerektiğini düşünüyorum. Bu gerçekleştirilemediği için birçok nitelikli/önemli düşünce, tartışma elit bir kesimle sınırlı kalıyor. Okumayan çoğunluktan, bazen okuyan azınlıktan da kopuk düşünme/yaşama gibi bir sorun ortaya çıkıyor..

sorun
"bir tek damladan girilir denize" (*)
derken şair,
okur sahilden kaçıyor.
damladan bakıyor şair,
yaşamın içinden dışına
şair şaşkın, okur şaşkın..

birbirini anlamıyor. Bu sorun nasıl aşılır? Sorunun iki yanı var. Herkesin ya da çoğunluğun anlaması hedeflendiğinde, özellikle sanatsal anlatıda estetik, nitelik, anlam gücü zayıf kalabilir, düşünce güçlü ifade edilemeyebilir. Nitelik ve estetik olarak belli bir düzey hedeflendiğinde insanların anlama alanına ulaşmayabilir. Bunlarla birlikte biçim ve içerik de gündeme gelir. Bu handikaplar aşılmaz değil bence. İnsani bir mesajın, estetikten vazgeçmeden insanların çoğunun anlayacağı tarzda ifade edebilen yazarlar, sanatçılar var. Şiir deyince aklımıza ilk gelen kimdir? Sinema deyince aklımıza ilk gelen kimdir? Onlar, star sisteminde... medya güdümünde.. sermaye desteğinde ünlenmediler. Onlar nitelikli, estetik, insani ve insanların anlayabildiği... anlayabildiği için sevebildiği... savunabildiği eserleri var ettikleri için ünlü ve aynı zamanda saygın oldular. Anlatabilmek mümkün. Yeter ki niyet anlatmak olsun.. anlatmamak değil.

Anlatma Araçları ve Biçimleri

Anlatma deyince sadece birisine birşeyleri izah etmek anlaşılmamalı. Resim, fotoğraf/film, şiir, şarkı, müzik... tiyatro gibi sanatların yanı sıra spor yapmak, tarla sürmek, ağ örmek.. bir insana sarılmak, ağlamak, gülmek... bazen susmak saatlerce tek sözcük söylemeden... hepsi birer anlatım biçimidir. Bazen saatlerce yapılan bir konuşmadan fazlasını bir bakış, bir dokunuş... bir öpüş anlatabilir. Diyebiliriz ki insanın her eylemi (ve eylemsizliği) bir anlatım biçimidir.

İnsanın neyi, niçin, nasıl anlattığı da duyuşu, duygulanışı, bilgisi ve bilinciyle ilgilidir. Anlatımın insani... insan için olup olmamasının en çok bilinçle... bakış açısıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Konuşurken, yazarken, çalışırken, severken... her alanda anlatım araçlarını kullanırken bir bilinçle harekete geçeriz. **İnançla bilinci donmuş için tek anlatım varken, diyalektiği kavramış, eleştirel düşünebilen için birden fazla anlatım aracı/biçimi/yolu söz konusudur.**

Konuşma ve yazı en yaygın anlatım araçlarıdır. Bu ve diğer anlatım araçlarının anlaşılır biçimde kullanılmasını savunuyorum. Bu yapılamadığında, gerçekçi, bilimsel, insani anlatımlar insanlara ulaşamadığı gibi, yalan, yanlış, metafizik anlatılar çok yalın ve çok basit (estetikten uzak) biçimde sunulduğundan "best-seller" olabiliyor. Örneğin, Emine Şenlikoğlu adlı bir yazarın son derece niteliksiz, eski yeşilçam filmlerinin senaryolarını andıran ideolojik amaçlı kitapları 20-30 baskı yapıyor... su gibi satıyor. **"Öbür dünya yoksa bir daha sevgili annecliğimi göremem.. Hayır... buna dayanamam.. öbür dünya olmalı, ahiret var. Ah annecliğim seni öyle özledim ki...** satırları gözyaşlarıyla onaylanarak okunuyor... İki sayfa duygu sömürüsü ile ahiret inancı pekiştiriliyor... Sen ciltlerce felsefi, bilimsel yazılar yazsan -hem de sanat şahaseri/baş yapıt sayılsa- okura ulaşmazsa, okur anlamazsa, anlamadığı için sıkılır okumazsa:.. sevmez... benimsemezse o kadar çaba niye? Kendini tatmin için mi, bilim/edebiyat/sanat çevresinde övgü için mi? Niteliksizliği savunmuyorum tabi. Sadece anlaşılır olmaya birazcık daha özen gösterilmeli diyorum. Bilinen sözcükleri/kavramları tercih etmek, cümleleri daha kısa tutmak gibi düzenlemelerin bir eserin ya da anlatının niteliğini bozacağını sanmıyorum sadece...

Anlatının İçeriği

Bir hekim, bir öykü anlatıyor. Özeti şu; bir avukat doğumevinden kendi çocuğu diye bir çingenenin çocuğunu almış, çocuk büyüdüğünde bir gün sazlıklara bakıp "bunlardan ne güzel sepet yapılır" demiş... demek ki insan asilse asaleti, sefilse sefilliği kaybolmazmış... diğer asil hekim pek hoşlanıyor bu uydurma öyküden, "ne güzel anlatıyorsun, ağzından bal damlıyor." Şaşırıyorum... "anlamakta" güçlük çekiyorum... Bunlar bilimden, tıptan, psikolojiden... genetikten bihaber insanlar olsa, metafizik inançların ve sistemin ideolojisinin etkisinde diyeceğim... "anlayacağım"

Bunun ötesinde, asıl söylemek istediğim şu, **birşey çok güzel bir biçimde anlatılabilir.** Resimde renklerin uyumu harikadır... Yazı çok akıcıdır. Konuşurken ağzından bal damlar... Burada, nasıl anlatıldığı kadar ne anlatıldığı, niçin anlatıldığı da önemlidir. **İnsan için mi... insana karşı mı? Buna dikkat etmezsek, insanı aptallaştıran, köleleştiren, metalaştıran, yabancılaştıran söylevlere... şarkılara... yazılara... filmlere... "ne güzel, ne güzel" demeye devam ederiz... "Kimin için güzel" olduğunu bile düşünemeden...** Bir karpuz alırken bile güzel biçimine kanmayıp içine bakan, bununla da yetinmeyip tadına bakan "akıllı" insan, sistemin sunduğu hoş biçimler (ki çoğu yaşamını doğrudan ilgilendirir) karşısında neden böyle pasif sizce?

Anlatırken İçten ve Tutarlı Olmak

Özü sözü bir olmak... Göründüğü gibi olmak ya da olduğu gibi görünmek... Bu sözler insanı sözleri ve davranışlarıyla tutarlı olmaya davet etmek içindir. Çıkar için yalanı meşrulaştıran ve korku üreten sistem sonunda topluma tutarsızlığı egemen kılmıştır. Geçinememe, özgürlüğünü (olduğu kadarını) yitirme, işindenmevkisinden olma, saldırıya uğrama gibi bir dizi korku ya da bahane tutarsızlığı ve samimiyetsizliği yaygınlaştırmaktadır. Bundan "anlatıcılar" da payını almakta..

İnsan, şu ya da bu sebepten, istediği halde düşüncesine uygun yaşayamıyor olabilir. Fakat topluma söz

ile bir mesaj iletmeye kalkan, hiç olmazsa sözünde tutarlı olmalı diye düşünüyorum. Örneğin kapitalizme karşıymış gibi görünüp, sözün ince dokusunda kapitalizmi övmemeli... üretmemeli. Materyalistim, ilericiyim deyip, popülist bir yaklaşımla feodal, idealist, dinsel ya da kapitalist söylem kullanmamalı. Bu, "valla-billa materyalistim ya" demeye ya da ekonomiyi kapitalistlerin lehine kurtarma planları üretmeye benzer. Bu sol gösterip sağ vurmaktır... Tedbirsizseniz, nerden geldiğini anlamadan yumruğu yer serseme dönersiniz. Bunun tersi de var tabi. İdealistliğini ilan edip sözüne "değişmeyen tek şey değişimdir" diye başlayarak, laf cambazlığı ile mutlak değişmezliğe varan kişilere rastlıyoruz. Ya da milliyetçi-muhafazakar-liberal düzenin savunuculuğuna soyunanlar sol söylemi kullanıyor sık sık; "tüm uluslarla kardeşlik, barış, dostluk içinde... işçilerimiz hakkını alana kadar... bilimin ışığında... insan hakları... eşitlik... özgürlük... demokrasiiiii..."

Baylar... bayanlar. Değerli anlatıcılarımız. **Lütfen biraz ciddiyet... biraz ciddiyet... biraz tutarlılık. Lütfen.** Bunu bize "lütfedin" Yoksa... giderek birbirinize benzeyerek (belki de bilinçli olarak) **"ideolojiler öldü" ise "muradınız" hiç olmazsa bunu açık ifade edin... sözü dolandırmayın... yormayın.**

Yer Zaman ve İnsan Faktörü

İlginçtir. Aynı kişi, aynı sözü farklı zamanda, farklı yerde, farklı insanlara anlattığında farklı şeyler anlaşılıyor. Sanat alanında da benzer bir durum söz konusu. Bir yerde muhteşem bulunan konser/sergi/konferans, başka bir yerde (ya da aynı yerde farklı zamanda) bayağı bulunabiliyor ya da ilgisizlikle karşılanabiliyor. Bir yerde ayakta alkışlanan konuşmanız, başka bir yerde (bu aynı şehirde farklı bir mekanda, farklı insanlar karşısında da olabilir) tepki ya da duyarsızlıkla karşılanabilir. Sıkı güvenlik önlemleri altında ya da size inanmış bir topluluğa konuşurken tepki gelmez de, farklı düşünenlerin dinleyici olduğu, otoritenin hissedilmediği yerde yoğun eleştiri, tartışma, tepki... bazen saldırı söz konusu olabilir. Hatta aynı yerde, aynı insanlara yüksek bir kürsüden konuşmakla, insanların arasından konuşmak aynı sözlerin farklı anlaşılmasına yol açabilir. Kavramların, sözlerin anlamı benzer etkenlerle farklı algılanır. Farklı bir yerde/zamanda/toplulukta **"Allahın izniyle" sözü, "helal olsun, imanlı adammış"** diye değerlendirilirken, başka bir yerde/zamanda/toplulukta **"din istismarcılığı, ikiyüzlülük" olarak değerlendirilebilir.** Demokrasi sözü genellikle her yerde/zamanda/toplumda onaylanır fakat, kapitalist mevcut düzeni anlayarak, demokrat insan haklarını anlayarak, vatandaş oy atma yasaları doğru uygulama diye anlayarak onaylar. (Asker bile onaylar, "zora düştüğünde kurtaracağım" diye...) Bunları şunun için anlatıyorum, egemenler bunları iyi biliyor ve suistimal ederek kullanıyor. Biz de bilmeliyiz. Suistimal etmek için değil. İnsan için.

Kendini Anlatmak

Ülkemizde ve birçok ülkede, demokrasi diye sunulan bir **vekalet sistemi** var. Sadece politikada değil, sanatta, sporda... her alanda. Ülkeyi yönetmede, yönlendirmede söz sahibi değiliz gerçekte... vekillerimiz var. Spor yapmayız pek, vekillerimiz var, tuttuğumuz takım bizim yerimize de oynar, yenince sevinir, kaybedince üzülürüz. Sanatta, edebiyatta, medyada da böyle. **Bizim öykümüzü/şiirimizi/romanımızı başkası yazar... filmimizi başkası çeker... resmimizi başkası yapar... tepkilerini, eleştirilerini halkın tepkisi diye başkaları sunar gazetede... televizyonda. Vekillerimiz.** Belk biraz da bu yüzden yaygın olan filmler, şiirler, şarkılar, öyküler... haberler... yorumlar böylesi **halktan... gerçeklerden kopuk.** Yıllarca izlediğimiz "yeşilçam" filmlerini düşünün. Kaç tanesi gerçekçiydi? Yufka yürekli işadamı... babacan komser... çok dürüst işçi... şehire inmiş aptal köylü... fakir genci seven zengin kız... yakışıklılar hep iyi insan... çirkinler hep kötü (hep te iyiler kazanır üstelik)... pavyonda çalışan ama namuslu kalan dansöz... mert/yiğit mafya liderleri... Bu filmleri halk, yaşayan insanlar çekmedi. Vekilleri, halkı avutmak, çıkar sağlamak için çekti. Edebiyatta da benzer durum var. Hayali köylü/işçi/genç/aşık tipleri yaratıldı. Yaratılabilir de... Sorun bu değil. Gerçekçi olmadı çoğu.. gerçeği çarpıttı... **İnsana karşı insan anlatıldı.** Edebiyat, sanat insandan... toplumdan... gerçeklerden koparıldı. İnsanlar **"senin dediğin filmlerde/romanlarda olur"** demeye başladı gerçekçi bulmadığı durumları anlatmak için. Bizim adımıza yazanlar, birbirlerine ödüller verip, övgüler düzüp sanatımızda elit bir sınıf oluşturdular. Seçkin yazar... Büyük edebiyatçı... süper yetenek... Şunu bilmeliyiz. **İnsan sanatçı, yazar, yönetici doğmaz. Olanaklar sağlandığında, emekle, çabayla şu satırların okuru da yazar... sanatçı... yaratıcı olabilir. Vekillere verdiğimiz kalem, oy... silah bize karşı kullanılıyorsa vekaleti geri almanın, kendimizi kendimizin ifade etmenin yollarını aramalıyız. İlk adım sözle... yazıyla olabilir.** Kendini anlatan, yaşadığın ya da tasarladığın toplumu dile getiren bir şiir, bir şarkı, bir öykü... bir yazı **insanlığına yolculuğun başlangıcı** olabilir. Davul sende, tokmak başkasında... Böyle sürsün ister misin?

Anlamayana...

Anlayana anlattığınızda söz yankılanır, çoğalır. Anlamayan anlattığınızda söz... sözcü yorulur boş yere. Bazen de anlamamakla kalmaz kimi, düşünceyi, sözü... sözcüyü düşman beller, etkisiz kılmaz... yok etmek ister. **Bilinci donmuş biri anlattığınızı duyar fakat kulaktan beyine bir anlam ulaşmayabilir.** Ona sözü söylemiş olmakla, hiçbir şey söylememek arasında anlam oluşturma açısından fark yoktur. **Ölü doğum gibi...**

Bu yazıları hazırlarken, iki hekim, iki hemşire aynı şeyi sordu farklı zamanlarda. "Dergiden kaç para alıyorsun yazı başına?" Para almadığım, üstelik para kazanabileceğim bazı zamanları bile yazmaya ayırdığımı, para için yazmadığımı anlatmaya çalıştım. "Öyleyse niye uğraşıyorsun?" dediler. "İNSAN İÇİN" dedim... yine anlamadılar. **Siz de yazın. İnsan için. İnsana. Anlayana...**

SON SÖZ
anlamayana anlattım,
söz öldü.

(*) Şerif Ergünbay'ın Beyaz Çığlık şiirinden

Alnı Güllü Çocuk

Hilmi BÜYÜKŞEKERCİ

Cengiz Gündoğdu'ya

Bir anlatıya giriştiğimizde, sanırım, hepimizi zorlayan, nereden başlama düşüncesidir: "nereden başlasam ki?" ya da "nereden başlasak ki?" diye sorarız içimizden. Gerçekten bu düşünce -soru da desek olur- çok önemlidir. Ne demişler, eskiler: "Ön tekerlek nereye giderse, arka tekerlek de oraya gider" demişler. Doğrudur; doğrudur doğruluğuna da... ya yokuşa vurursanız, arka tekerlek neler çeker?.. Hiç hesapladınız mı? Eğilimin bütün sıkıntısını arka tekerlek çeker... yokuş aşağıda da arka tekerleğin başı dertten kurtulmaz; eğilim neden olduğu sallantının yükü, ondadır. Kimileri vardır, düz yolu kollarlar; "Ne geçerli?!" onu yaparlar. Ben, bu iki tür arasında bir yeğleme yapmayacağım; bir yerden başlayıp yöneleceğim. Sanmam, yönüm düz yola olsun; huyum kurusun... hep. "Gidilmeyen yerde ne var?.." diye merak etmişimdir. Bu tutumumdan olacak, aklıbaşında arkadaşım da seyrek olmuştur. Çocuktum, anam gencecikti. Ne olmuştu... şimdi iyice bilemiyeceğim... babamın bir kaybı mı olmuştu; epey üzmüştü evimizi. Annem, babam, okuma yazma bilmez, inançlı insanlardılar; bakımcı bir hoca çağırmışlardı, onu dayalı döşeli konuk odamızda ağırlıyorlardı, hocaya kanepeyi sunmuşlardı. Hoca yıpranmış, kirden sararmış bir kitabı, yanına (kanepeye) koymuştu. Anlaşılıyordu, hoca, kafadan atmaycaktı; müsbet bir yöntem uygulayacaktı; kitap açacaktı. Okumasız anam, babam da kuşku duymadan ona inanacaklardı. Anam, babam sakınca görmemiş olmalılar ki kız kardeşimle ben, annemizin yancağzına oturmuştuk. Kızkardeşimle yaş aramız, iki yıldan azcaydı; o yaramazdı, ben usluydum. Anam, babam Urumeli kökenliydiler. Ana soyum, baba soyuma bakınca, epey kalabalık sayılırdı; kasabaya, köylere dağılmıştılar. Köylerden herkes, haline göre, ya yaya, ya da araçlı gelirlerdi. Çoğunlukla köylü kadınlar, kasabaya vardıklarında, hısım, yakın saydıklarında konuk olup yatıya kalırlardı. Ana tarafımdan hısımlığımız uzakça da olsa, kanı sıcak, iriyarı, koca göğüslü bir yaşlı kadın, gönlümüze en yakınıydı. Hele kardeşimle beni, kavradığı gibi o koca memelerinin üstüne öyle bastırırdı ki, kalın boynuna sardığımız küçücük ellerimiz, hep öyle kalsın isterdik. Nedense, o yaşlı köylü hısımımız, açık sözlü, köylü irisi, aslan kadın, aklını, benim küçük alnımdaki dönemeçli saçıma taktırmıştı. Annem, onun kızı yaşında, gencecikti. O nine ikide bir, Urumeli ağzıyla anacığıma "Minever! (Münevver yerine) Minever!.. kızım Minever!.. bak Hilmi'nin kıymetini bilesin!.. görünüp durur işareti alnında, alnı güllü bu çocuk!.. bu çocuk çok akıllı bir adam olur... Allah bağışlarsa... kıymetini bilesin!.." diye yineler dururdu. Sonra soylarından mı... Urumeli'den mi birini anneme örnek anlatırdı; onun da çocukluğunda alın saçı dönemeçliymiş, benimkisi gibi. Aslında o nine, köy varsıllarındandı; kendileri olsun, oğulları olsun köy ağalarındandılar. Bize konuk oluşu, gereksiniminden değil, sevgisindendi. Anam, babam, biz çocuklar, ona, sevgi, saygı duyardık. Benim alnımın gülü, ona yağcılık vesilesi olamazdı. Çocuktum, sadece sevindiğimi, sevdiğimi hatırlıyorum. Bir de yaş yakınlığımız olduğu için iki kardeş, sıkça kavga ederdik. Ben, çok usluydum. Kavgayı, hep kızkardeşim çıkarırdı; gücü yetmeyince de bağırıp ağlamakla haklı çıkmaya çalışırdı. O bana saldırırdı. Ellerini tutardım. Birşey yapamayınca da sözde canı yanmışçasına yalandan çığlıklar atar, yalandan ağlayışlar yapardı. Gözyaşsız ağlayışlardı, bunlar. Annemiz, ufak tefek, çevik, zeki, çalışkan, yaratıcı bir kadıncıktı. Fırlar, aramızda biterdi. Senaryoyu kardeşimin uydurduğunu kestirdiği için önce onu sorguya çekerdi. Çocuk aklı... kızkardeşim, o denli beceriksiz yalanlar uydururdu ki, kendi kendine bir kat daha suçlanırdı; cezaya itiraz edemez duruma, kendiliğinden düşerdi. Annemden kimi kez öğüt, kimi kez azar işitirdik; kimi de ceza görürdük. Anneciğimin ceza aracı, terlikti; ayağından terlik çıktı mı, kızkardeşim hemen hızla ardını döner, minicik ellerini yumar, gözlerine götürürdü ve terlik poposuna deymeden ağlamasını başlattırırdı. Annem nasıl bir hızla becerirdi, anlayamazdım; ikinci terliği, haklı olduğum halde, elçabukluğu ile ben yerdim "bir de sana!"der, fırlar giderdi, aramızdan. Bana düşen terlik payı, azdan, hafiften olurdu, can yakıcı olmazdı, nedenini anlardım: haklı olduğum içindi. Öyle de olsa haksız yere cezalandırılmış sanıp kendimi, gene de üzülürdüm. Kardeşim bir köşede, ben bir köşede suskun, başeyik oturuşurduk. Poposunun acısı mı geçerdi, ya da benim payıma düşen terlikten mi keyiflenirdi; kızkardeşim (abi!) diye seslenir, barışıverirdi. Bu güzel sevgileri de hatırlıyorum.

Ama o gün... işte o gün... o ıskatçı kılıklı, yoksul hocanın evimize konuk olduğu gün, anacığım, hiç de eşit davranmamıştı. Sadece "Oğlumun yıldızına bakar mısın, hocaefendi?!.." deyivermişti; kızkardeşimi, nedense, dışlayıvermişti.

Ben, konu ediliverince, birden dikkat kesilivermiştim. Çocukluğum, en çok hocanın gözlükleri üstünde toplanıyordu. İnce çerçeveli, orası burası ipliklerle, ip gibi şeylerle tutuşturulmuş eski püskü şeylerdi bunlar... hele iki camı burun üstüne saptayan destek, sanırsam, balmumuyla muşambalaştırılmış, oldukça kirli bir bez şeritle sarılıp sağlamlaştırılmaya çalışılmış bir görü-

nümdeydi. Yoksulluğuna çocuksu duygularımla o denli acımıştım ki, onu, hiç gülemeyecek sanıyordum; o gözlüklerle birşeyler okumasını bekliyordum. Oysa o, sandıklarımın hiçbirini yapmadı. Sevecen bir bakışla o viran gözlüklerini bana çevirdi, sakalları arasına gömülmüş dudakları güldü ve hiçbir şey okumadan "Evlât! sen akıllı bir çocuksun. İnsanın yıldızı, Cenabıallahın verdiği akıldır. Allah seni önce anana, babana bağışlasın. Dünyaya ve ahirete hayırlı olasın. Hocayım bak dinle, hem unutma! büyük adamların yanında otur... bu son sözümü aklından çıkarma!.. büyük adamların yanında otur." (1)

1922 doğumlu olduğum için çocukluğum, Türkiye'nin maküs (ters) talihini yendiği yıllarda geçiyordu. Karacabey'de doğmuşum; o doğduğum Karacabey, kül olmuş... Yunan, kaçarken yakmış. Anne tarafımdan dedem Nail ağa, büyük koyunculardan olduğu ve Yunan talanından koyun sürülerini dağlara kaçırabildiği için, kül üstüne o günlerde büyük sayılacak ev ve çift düzenlerini tez kurabilmişti;damadını (babam), kızını (anam) kanadının altına almıştı. Babacığım esnaf, yanan evini, dükkânını yoktan, yeniden kuracak. Ben, işte o evde tanımıştım dünyayı... dedeciğimin evinde... çiftçi mahallesindeydi ev... bütün çiftçi çocukları, bahardan kışa değin yalınayak dolaşırlardı, masrafı kısmak için; bir ben ayakkabılıydım içlerinde, utanıyordum pabuçlu olmaktan; yalnayak fırladığım olmuştu, birkaç kez ama; yakalanmıştım evcek; dışarı çıkarken kontrol ediliyordum. Bulmuştum kolayını, zekiydim: pabuçlu çıkıyordum; dışardan fırlatıyordum, bahçe duvarından içeri... ver elini eşitlik, güzelim sokak çocukluğu, özgürlük...

Dedemin yeni evi mahalle camisine pek yakındı, yokuşça düşüyordu. Cami, Bizans'tan dönmeydi, bir kilise yapısı olmalı, Yunan kıyıp yakamamış; önünde iki yaşlı ağaç da bizim gölgeliğimizdi. Az aşağıda mahallenin ortamalı bir çeşmesi vardı. O çeşmeyi, sıra sıra çarşaflı kadınlar, evlerinin su gereksinimleri için paylaşırlardı. Çeşme başının hiç boş kaldığı olmazdı. Kova, bakraç çalkantıları, lafa dalıp taşmalardan ince bir su akıntısı oluşurdu. İşte biz çocuklar, o ince su akıntısından, kendimize, küçük oyuncak bir deniz yaratmıştık. Kimi kâğıttan, kimisi yumuşak papur sazından, küçük ellerimizle yaptığımız, hayali büyük gemilerimizi, o denizimizde yüzdürürdük.

Cami yüzünden olsun, çeşme yüzünden olsun çiftçi mahallesinde de olsa çoğu gezindiğimiz yol, oldukça işlek sayılırdı; bir de üstüne üstlük birkaç mahallenin sığırı, sabah, akşam o yoldan geçerdi. Yolun daha aşağılarında, kasabanın kıyısında geniş bir sığır toplanma alanı vardı. Yörede o alana (Sığırönü) denirdi. Toplanan sığırlar, sığırönünde sığırtmaçlara teslim edilirler, akşam oradan alınırlardı. Sığırları, kimi yaşlılar, kimi çocuklar, kadınlar, kızlar, delikanlılar, kim denk gelirse önlerine katarlardı. Kendi mahallemizin insanlarını tanısak da başka mahallelileri pek bilmezdik. Çoğunlukla ikindiden sonra, akşama doğru çeşme başında kadın kalmazdı. Evlerinin akşam hazırlıkları için olmalı... çeşmeden el ayak çekilirdi. Biz çocuklar, bağrışır, gülüşürdük kayıklarımızın başında. Gene öyle cıvıltılı bir yaz ikindisinde hemen hemen ondördünde/onbeşinde uzunca boylu, elinde değneği, başka mahalleden bir ağabeyin, sığır karşılamaya yokuş aşağı indiğini gördük; gördük de yolunca gitmedi, bize yöneldi. Denizimiz hoşuna gitti sandık. O, umduğumuzun tam tersini yaptı, bizim denizimizi yıktı. Bağırıştık. Sopasını kaldırdı. Kaçıştık. Altışar, yedişer, onar yaşlarında çocuklardık, yalnayaktık, kara bez donluydu kimilerimiz ucuzdan, yakasız gömlekliydiler kimileri... kimileri yanlışsız sövmesini biliyorlardı uzaktan... kimileri kara donlarının üzerinden kuru dizlerine küçük ellerini vura vura, incecik boyunlarının şahdamarlarını şişire şişire, salya sümük ağlaşıyorlardı. Eli değnekli büyük, çekip gitmişti; hem denizimizi yıkmıştı; değneğiyle kağıttan, sazdan kayıklarımızı parçalamıştı. Bir karınca sürüsünün çalışkanlığıyla denizimizin çamur duvarlarını yeniden kurmuştuk, çeşmeyi açıp oraya su salmıştık. Gece yeniden kâğıttan, sazdan kayıklar yapacaktık. Nitekim sabah herşeyimiz tamamdı. Ama akşama doğru, o uzunca boylu, gene değneğiyle görünüvermesin mi?!. Tek yapacağımız kaçmaktı. O, zaten yapacağını biliyordu. Tek kozu büyük oluşuydu. Yaptı ve gitti. Biz, gene karınca sürüsü gibi denizimizi kurduk. Gece, kayıkları hazırladık. Üçüncü akşamdı. Uzun çocuk iniyordu, değneğiyle, caminin önlerindeydi. Ne oldu bana anlayamadım, yokuş yukarı var gücümle koştum... koştum değil... sanki uçtum. Benim iki boyumdaydı. Bir yaban kedisi gibi gırtlağına değin tırmanmıştım. Değneği elinden düşmüştü, bu kez o korkmuştu, yokuş yukarı var hızıyla kaçıyordu. İlk kez bir büyüğün yanında değil, karşısında olmuştum. O oldu, büyük olmak istemedim... küçük olmak da istemedim. Yerimi aradım. Yaşlanana değin düşündüm; insana, onurlu bir yer, neresi olabilirdi?.. diye.

/ Buldum sanıyorum: Büyüğün ve küçüğün olmadığı yer... eşitlik... Eşitlik, büyüğün ve küçüğün olmadığı yerdir demişimdir hep... insanın onurlu yeri, orasıdır demişimdir hep. /

Ama, pek kolay değil, oraya varmak, Ben vardım da söylüyorum sanmayınız lütfen. Yoklayınız şöylece bir kez çevrenizi, gerçekten seviliyor musunuz... ama, gerçekten seviliyor musunuz?.. Kim olursanız olunuz... bunun hiç önemi yok... Ne var ki her yakınlık da -çok benzese de- sevgi değildir. Bir de kendinizi yoklayınız lütfen; siz de seviyor musunuz?.. Hatırlıyor musunuz?.....???

---

(1) Müslümanlıkta çiş de abdest bozucudur. Bu yüzden kimi yaşlı İmamlar, herhangi bir nedenle çişlerini tutamaz hale düşerlerse, mesleklerini bırakırlar. Başka bir sanatları olmadığı, yaşlı ve güçsüz kaldıkları için zorunlu olarak, halk dertlerine çareler uydurmaya yönelirler. Bunu, medrese bitirmiş değerli bir imamdan, yıllar sonra öğrenmiştim. O da böyle bir malüldü, düşkünlüğünde şifa muskaları yazarak avuç açmamaya çalışıyordu; zordaydı geçimi, gene de güleçti. Çocukluğumda ekli büklü gözlüklerine cin gibi baktığım yaşlı hoca da böyle bir malül olmalıydı. Aslında bana verdiği öğüt, ne kadar değerliymiş. "İnsanın yıldızı, cenabıallahın verdiği akıldır." demesi, onun mertebesini gösterir. Babacığım eliaçık bir insandı. O gün, o düşkün ve yoksul, hoşnut çıkmıştır evimizden. Kısmet oldu, yazıma girdi. Ruhçağızı şadolsun.

Artistlik Yapmak

Sedat YILMAZ

İnsanlığın ilk düşünürleri (filozofları) bilginin ne olduğu üzerine düşünmüşler. Bilgi nedir? Bilginin kaynağı nedir? Bu sorular, bugün de felsefenin temel sorunudur. Diyalektik materyalist bilgi teorisi, doğayı, somut dünyayı bilginin kaynağı olarak kabul eder. Diyalektik materyalist bilgi teorisine göre bilgi bir süreçtir ve bu sürecin üç temel aşaması vardır. Birinci aşama, algı aşamasıdır. İnsan içinde yaşadığı doğayı ve toplumu algılaması, gözlemlemesi bilme sürecinin başlangıç noktasıdır. bilme sürecinin ikinci aşaması, algı verilerine dayanarak bir yargıya, düşünceye teoriye varmaktır. yani somut olanı soyutlamadır ikinci aşama. Üçüncü aşama ise üretilen fikrin sınanmasıdır, pratiğe uygulanmasıdır. Fikrimizin doğruluğunu ya da yanlışlığını ancak pratikte görebiliriz. Bilginin bu aşamaları, devamlılık halinde olan dönüşümlü bir süreçtir. Üçüncü aşamadaki pratik aynı zamanda bir sonraki bilme sürecinin ilk aşaması olan algılama aşamasıdır. bu da bilgi teorisinin diyalektiğidir.

Mao, doğru fikirlerin toplumsal pratikten geldiğini söyler. Toplumsal pratiğe bir örnek. Türkiye halkı "artistlik yapmak" argo deyimini yaratmıştır. Bu deyim, sadece belli bir kısım ya da yörede kullanılmıyor. "Artistlik yapmak" argo deyimi Türkiye'nin her yerinde kullanılmaktadır. Buraya kadar yapılan basit bir gözlemdir.

Günlük dilde, bir filmin başrollerini canlandıran oyuncular "artist" diye geçer. Türkiye sineması, başından beri kötü bir Hollywood taklidi görünümündedir. Sinemada yaratılan başrol karakterleri hep iyi olmuştur. Başrol oyuncusu yakışıklı ya da güzeldir; jön tipler yaratılmıştır. Fimlerde "artist"ler iyi, yardımsever, namuslu, ezilenden yana, cesur, mert, güçlü... bu tür güzel sıfatlar rahatlıkla uzatılabilir. Türkiye sineması, bütün bu güzel sıfatlarla "artist"lerini yaratmıştır. Yaratılan karakterler neredeyse "peygamber" gibidir. bu "artist"lerin karşısında, her zaman kötü adamlar olmuştur. "Artist"lerin bu kadar çok iyi yönü varken, halk, neden "artistlik yapmak" deyimini, olumsuz anlamda kullanıyor?

Türkiye'de sadece burjuva sineması olduğundan, yaratılan karakterler de burjuva anlayışına uygun oluyor. Başta Yılmaz Güney olmak üzere, bir iki tane sosyalist sinemacı, ne yazık ki bu gerçeği değiştirmeye yetmiyor. Ortada sadece burjuva ideolojisinin karakterleri olduğundan, "artistlik yapmak" argo deyimi, halkın bu karakterleri nasıl değerlendirdiğinin göstergesidir.

Burjuva sineması karakterlerinin gerçekle ilintisi yok. Zaten böyle bir dertleri de yok... Oyuncuların konuşmaları, oturmaları, kalkmaları, yürümeleri yapay. Yapaylık insanı rahatsız ediyor. Diyalogları süslü laflarla doldurunca iyi diyalog yapıldığı sanılıyor.

Türkiye sinemasında, yardımcı oyuncu(lar) ile "artist" arasındaki ilişkiye dikkat edilmesi gerekir. Yardımcı oyuncu(lar) garip bir şekilde, "artist"e bağlıdır, onun vefalı dostudur. Özveriyi yapan hep yardımcı oyuncu (lar)dur. Bu özveri bazen ölüme kadar gidebilir. Bu bağlılığın geçerli bir sebebi yoktur. Münir Özkul tipik bir yardımcı oyuncu örneğidir. Kendisini hiçbir zaman "artist"in önüne çıkartmaz, hep geri plandadır. Hoş olmayan, gülünç durumlar hep bunların başına gelir. "Artist"in aşklarına sadece ağzı açık bakmak düşer bu yardımcı oyunculara. Eğer kendilerinin de bir aşkı olacaksa, bu aşk, "artist" aşkının gölgesinde olmak zorundadır. Sinemada yaratılan, "artist"-yardımcı oyuncu(lar) ilişkisi, aslında burjuva sınıfının idealindeki burjuva-proleter ilişkisinin dile getirilişidir.

Filmdeki karakterler için (kötü adam hariç) "artist"in söyledikleri "emir" yerine geçer. tanrı kelamıymışcasına, kimse "artist"in söylediklerine karşı çıkmaz. Sonunda da hep o haklı çıkar. "Artist"in filmdeki konumu liderlik konumudur. Rol ne olursa olsun, liderlik konumu değişmiyor. Fabrikatör de olsa, araba tamircisi de olsa, o hep liderdir. Çevresindeki kişiler onun emri altındadır, ama askeri bir ilişkiye benzemez. Bir şeyhin, bir hocanın liderliğine daha çok benzer. Bağlılık zorla değil de gönülden olur. Öyle gösterilmeye çalışılır. benzer biçimde, hayatta da kimse emeğini satmak zorunda değildir. Herkes gönüllü olarak çalışır, artı değerini pazarlar. Ezilenler, halinden memnundurlar. Tıpkı yardımcı oyuncular gibi, üretenlerin arka planda olması, önemsiz gösterilmesi ile meşrulaştırılır... hayat böyledir. Başrol oyuncusunun, filmde, önplanda olması da... Bu önplanda olma liderliği gerektirmez. Filmde bir in-

sanı anlatıyorsanız, onu öne çıkarmanız gerekir. Anlatılan insan, toplumdan dışlanmış, içine kapanık, başarısız birisi de olabilir, bir ülkenin lideri de. Türkiye sinemasında yapılan yanlışlarından biri budur.

Filmde, "artist"in kendisi gösterişlidir. Konuşması, bakması, giyinmesi hep gösterişlidir. Özellikle bakışları... insanı küçümseyen o üstten bakışları. Gösterişli olan aynı zamanda yapmacıktır da. Gösterişi, yapmacık havası, filmin her karesinde vardır. Artık gösterişlik "artist"likle özdeşleşmiştir. Bir üstünlüğünüzü, ya da üstünlük sandığınız bir özelliğinizi, hiç gereği yokken, öne çıkarmaktır gösteriş. Her türlü gösterişli davranışı, halk horlar, iyi gözle bakmaz. Gösteriş, gösteriş yaptığınız insanları küçümsemekle yapılır.

Gözleri kan çanağına dönmüş, elindeki sopayı farkında olmadan sinirli sinirli sallayıp duruyor. Rakibine bakıyor. Onun da kafasından kan akıyor. Rakibinin güzel giysilerine kan bulaşmış.

- N'oldu... niye kavga ettiniz, diye paylarcasına soruyor her iki kavgacının da büyüğü olan.

Elinde sopa olan, şikayet edercesine:

- Artistlik yaptı abi, diyor.

"Artistlik yapmak" suçtur. Hem de büyük suç. Bir kavgada haksız olmak için yeterli sebeptir "artistlik yapmak". Yapılan bir kabadayılık, "artistlik" olarak değerlendirilir. Birisine yan mı baktınız, "ne bakıyorsun, artist!" şeklinde bir karşılık alabilirsiniz.

Türkiye sinemasında yaratılan "artist" karakterler burjuva ideolojisinin yansımasıdır. "Artist" ve yardımcı oyuncu(lar) arasındaki ilişki burjuva vefa ideolojisidir. Tabii bu vefakarlık tek yönlüdür. Tek kişinin kahramanlaştırılması ve çevresindeki insanların teba derkesine düşürülmesi. Yaşamda böyle bir ilişkinin karşılığı yoktur. Arkadaş gruplarında tek kişinin hakimiyeti söz konusu değildir.

Bir yığın iyi sıfatlarla donatılmış "artist"ler yaratacaksın, ama halka sevdiremiyeceksin. Burada bir terslik var. Halk, bir burjuvanın kendi ideolojisine uygun yarattığı karakterde hoşuna gitmeyen yönler buluyor. Hoşa gitmeyen yönleri yukarıda açıklamaya çalıştık. Bu hoşa gitmeyen yönler, "artist"lerin bütün o iyi sıfatlarından daha ağır bastığı için "artist"e olumsuz bir anlam yükleniyor. "Artistlik yapmak" argo deyimi, halkın, burjuva sinemasına nasıl bir değer verdiğinin göstergesidir.

Son dönem Türkiye sineması için, burada söylediklerimiz kısmen geçerli değildir. Türkiye sinemasında artık Cüneyt Arkınlar, Münir Özkullar, Ediz Hunlar, Belgin Doruklar film çevirmiyor. "Artistlik yapmak" argo deyimi, yukarıda saydığımız "artist"lerin dönemlerinde ortaya çıkmıştır.

Bilginin ikinci aşamasının, algının, gözlemin değerlendirilmesi, yorumlanması olduğunu söyledik. Şuna dikkat edilmeli. Burada ileri sürülen Türkiye sineması üzerine düşünceler, sadece benim düşüncelerim değildir. Aynı zamanda halkın, Türkiye sineması ile ilgili düşünceleridir. Burada ortaya konan düşünceler, "artistlik yapmak" argo deyimine dayanmaktadır. Düşünceler bu toplumsal pratikten üretiliyor.

İKİ YARALI KUŞ

Sabır ve sevgi memelerinden
sırayla süt emebilirdik
ve iyileştirebilirdik birbirimizi
ki / iki yaralı kuştuk

Ve zamansız! patlayınca sevgi tüfeği
birimiz boyun eğişin
birimiz nefretin bulutlarına uçtuk

ÜÇYÜZ-ÜÇ

Silâh yoktu mermi yoktu
kuşlar vardı gökyüzünde
Sömürü yok para yoktu
terler vardı yüzünde
Bomba yoktu tanklar yoktu
sevgi vardı yeryüzünde

Kuşlar öldü
ter kurudu
ya sevgi

SEVGİ

Sevgi
kör baltaların acımasızlığında
tomruk tomruk titreterek toprağı
yere devrilir

Sevgi
oyunlarında küçük çocukların
Bilyelerinde
topaçlarında
ve iplerinde sevgi çevrilir

Yalçın Aydın AYÇİÇEK

Refahın Yolu

Benjamin FRANKLİN

Çev: Kadir YERCİ - Nuray HEKİMOĞLU

Max Weber'e göre kapitalizmin "ruhu"nu en iyi veren düşünür Benjamin Franklin'in Refah Yolu adlı yazısını yayımlıyoruz. Kapitalistler, kapitalizmin "ruhu"nu anlatan... bu konuda öğütler veren Franklin'ni dinlemediler. Dinleyemezlerdi. Ruhunu yok eden kapitalizm, Franklin'in deyişiyle boş bir çuvala benziyor. Şimdi kimileri boş çuvalı dik tutmaya çalışıyor... ama boş çuval dik durmaz. Bunu da Franklin söylüyor.

İNSANCIL

Benjamin Franklin, Max Weber'e göre, kapitalizmin ruhunu en iyi veren düşünürdür. Aşağıdaki metinde de görüleceği gibi, düşünceleri kuramsal olarak kalmamış, gündelik yaşamı da etkilemiştir. Franklin'in, **Tarik-I Refah** (Refahın Yolu) ve **Tarik-i Servet** (Servetin Yolu) adlarıyla, Arap abecesi ile Türkçeye çevrilen bu metni, çeviri süreci ve çevirmenlerin kimliği bakımından da ilginç bir noktayı vurgulamaktadır. Şundan ki, bu metin, bir yandan, Paris'te (ikinci basısı Saraybosna'da) Yeni Osmanlılardan ve Paris Komünü hareketine katılmış olan Reşad Bey tarafından Türkçeye çevrilip yayımlanırken, öte yandan İstanbul'da Bedros Hocasaryan tarafından çevrilip, padişaha sunulmuştur. Bu olgu, bu iktisat metninin, o dönem bakımından, herkesçe kabul gördüğünün göstergesidir. Günümüz Türkçesine aktararak sunduğumuz bu metin, Ebu Ziya Tevfik'in 1326 (1910) yılında Saraybosna'da yayımladığı (yine, Reşad Bey çevirisi) metni temel almakla birlikte, Arap abecesiyle yapılan üç ayrı çeviri karşılaştırılarak ortaya çıkmıştır. (*)

Önsöz Yerine Yazarın Yaşamöyküsü

Benjamin Franklin, erdemli ahlâk sahibi olması nedeniyle İyi İnsan Richard olarak tanınmış erdem felsefesi yayıcısı bir filozoftur. Miladî yıl 1706'da Amerika'da Pensilvanya Eyaletinde dünyaya gelmiş ve 1790'da bu dünyadan göçmüştür.

Bu kişi, gençlik yıllarını yoksulluk içinde geçirmesine karşın, bugüne değin adını, kesintisiz, özel bir saygı ile anmaya yol açan, erdem ahlâkını ve yüksek bilgileri, yoksulluk döneminde yani bir zamanlar bir kandil fabrikasında çıraklık ve yirmi bir yaşına değin bir basımevinde dizgicilik ile geçimini sağlamaya çalıştığı dönemde kazanmış ve bir felsefeci yazarın sözünce "düşünsel devinimin, bu ölümlü yaşamda, bir ikinci yaşam olması bakımından, her kişiye göre en üst değerde olan algılama gücünden yoksun kalmamak için zihinsel uğraşı konularının araştırılmasına, bedensel gereksinimlerin karşılanmasına göre daha çok emek harcamak" gerektiğinden, sözü geçen felsefeci dahi, kullanmadığı bedensel gücünü kullanarak yekinme (ayak direme) vesilelerini bulduğu gibi, öte yandan nefis savaşımı ve kişisel çabası ile ruhsal duyarlılığını güzele yönelterek ölümsüz bir zenginlik olan bilimler ve erdemlere o anki yoksulluğunda sahip olarak yüksek adını kıyamet gününe değin taşıyacak biçimde kendi kendini var etmiştir.

Sözün dış görünüşüne bakıp da yanlış bir düşünceye varılmasın! Çünkü, dünyada yokluk ve yoksulluk içinde erdem ve olgunluk kazanılması her türlü küçüklüğün (güçlüğün-sadeleştiren) üstünde bir güçlük olduğu için, aciz kanımızca, bin türlü noksan araçla birlikte bilisizliğin ve alçalmanın en düşük düzeyinden, ölümlü yaşamının üç yüksek yetenek ve felsefeye yükselen kişilik erdemleri içinde (kendi kendini yaratmış) demektir (den öte -sadeleştiren) bir nitem (sıfat) bulunamaz.

Sözü geçenin güzel konuşma ve ahlâkı hemşehrilerince görülünce, daha yirmi beş yaşında iken Pensilvanya millet meclisine milletvekili ve kısa bir süre sonra başkan ve Fransa'nın Amerika'daki sömürgelerinden Fransız millet meclisine dahi milletvekili seçilmesinden uzun bir süre sonra Paris dolayındaki Passi'de yaşayarak, nice büyük filozoflar ile toplantılara ve söyleşilere katılmıştır.

Hatta, edebiyat ve felsefe yapıtlarının çoğunu orada yazdığı gibi, Fransa'nın birçok bilim ve eğitim derneğince onur üyeliğine dahi, orada yaşadığı süre içinde seçilmiştir.

Franklin'in yazdıkları, ahlâkı düzeltme ve siyasal iktisat üstünedir. Benimsediği anlatım biçimi oldukça sevimli ve yalın olduğu gibi, o, yazdıklarını herkesin beğenip hoşlanacağı fıkralar ile süslemeye meraklıdır.

İyi İnsan Richard'ın Bilimi Nasıl Oluştu?

"1733 miladî yılında Richard Sunder ünvanlı yıllığı yayımlamaya başlayarak yirmi beş yıl sürdürdüm. Yıllık ise halk arasında İyi İnsan Richard yıllığı olarak tanındı. En çok özen gösterdiğim nokta, belirtilen yapıtı, yararlanma zevki duyuracak biçime getirmek idi. Halkın kabulüne bu özenden ötürü ulaştığından, her yıl on bin kopya dolayında basar ve yarar sağlardım.

Bunun sonucu olarak, atasözlerinin metin içinde yeralması, etkiyi artırarak; sözkonusu konuşma, halkın olağanüstü (**).... ve ilgisine kavuşarak, genellikle

Amerikan gazetelerinin aktarmasından ve yayımlamasından sonra, İngiltere'de çini yazıyla levhalara yazılmış ve duyurularla duvarlara asılmıştır.

Fransa'da iki kez çevrilerek yüz binlerle basıldığı gibi; gerek papazlar ve gerekse arazi sahipleri binlerce kopya satın alarak çiftçi ve köylülere armağan ettiler. Gelelim, yazarın Abraham Baba adını verdiği varsayılan kişiye. İyi İnsan Richard'ın bilimini kapsayan sözü geçen konuşmasına uyarak söylettiğine göre:

Dostum! Bir yazarı en çok hoşnut ve mutlu eden şey, yazdıklarının beğeniyle ve saygıyla anılmasıdır. Bunun sonucu olarak, öyküleyeceğim olayın ne denli hoşnutluk yaratacağında karar sizindir.

Geçenlerde bir açık artırma yerinde toplanmış olan kalabalığın arasından geçerken hayvanımı durdurdum. Açık artırma zamanı henüz gelmemiş ve küme küme toplanmış olan kalabalık, günün kötü koşullarından konuşmaktaydı. İçlerinden biri ak sakallı ve nur yüzlü bir yaşlıya dönerek, "Abraham Baba! Sizin, günümüz koşulları üstüne düşünceniz nedir? Bu ağır vergiler ülkeyi büsbütün yıkmayacak mıdır? Ödemek için ne yapmamız gerekir? Siz ne öğütlersiniz?" diye sorunca, Abraham Baba biraz düşündükten sonra, "Benim düşüncemi öğrenmek isterseniz, size bir iki sözle anlatayım: Çünkü, İyi İnsan Richard'ın dediği gibi, arif olana bir söz yeter," dedi. Bunun üzerine pazar halkı, yaşlı adama düşüncelerini açıklaması ricası ile çevresine toplanarak bir çember oluşturmalarıyla, gelecek üstüne konuşma başladı. **Benjamin Franklin.**

Refahın Yolu
Zamanın Değeri ve Tembelliğin Pahalılığı

Aziz dost ve komşularım!

Gerçi, vergiler ağırdır. Ne var ki, tek vergi, hükümetin istediği vergi olsaydı, onu kolayca ödeyebilirdik. Ancak, ağır birtakım daha vergilerimiz var. Örneğin, tembelliğimizin vergisi, hükümetin istediği vergiyi iki kat daha ağırlaştırıyor. Kibirimizinki üç, deliliğimizinki dört kat artırıyor.

Bunlar öyle vergilerdir ki, tahsildar tek bir akçesini bile düşünemez.

Bununla birlikte, eğer biz öğüt dinleyen insanlarsak, kimi umutlarımız vardır. Nitekim, İyi İnsan Richard -1733 yıllığında- "Kendine yardım edene Tanrı da yardım eder" demiştir.

Eğer zamanlarının onda birini, düzenli olarak, kendi hizmetine harcamayı halkına vergi olarak salan bir hükümetin koyduğu bu vergi, açıktır ki, pek ağır olurdu. Oysa, tembellik, birçoğumuzdan öyle vergiler alıyor ki, yukarıdaki vergi, bunun yanında pek yeğni kalıyor.

Tembellik rahatsızlık getirir; yaşama süresini, sanki duyula duyula kısaltır.

Tembellik pas gibidir; bedeni olduğu yerde çürütür. İyi İnsan Richard'ın dediği gibi, "İşleyen anahtar her zaman ışıldar."

Eğer yaşamak isterseniz, zamanınızı boşa harcamayın! Çünkü, Richard, "Zaman bir kumaştır; öyle ki yaşam, bu kumaşla oluşur" demiştir.

Uyku için yitirdiğiniz zaman, gereğinden çok değil midir?

"Uyku uyuyan tilki tavuğu avlayamaz" ve "mezarda uyuyacak çok zamanımız olacaktır."

Eğer zaman her şeyden değerli ise, Richard'ın dediği gibi, "zaman yitirmek, savurganlığın en büyüğüdür." Nitekim, başka bir sözünde bize göstermiştir ki, "Yitirilen zaman bir daha ele geçmez." Bizim elverir dediğimiz zaman hep azdır. Öyle ise, haydi gayret edelim. Gücümüz yerindeyken çalışalım! Çünkü, çalışkanlıkla, az sıkıntı çekerek çok iş yapılabilir. "Rahat, her şeyi güçleştirir ama emek her gücü kolaylatır."

Geç kalan gün boyu çabalar. İşine başlar başlamaz akşam olur. Tembellik o denli yavaş gider ki, yokluk ona yetişiverir."

"İşlerinizi siz güdünüz; ki işler sizi gütmesin!" İyi İnsan Richard'ın "zamanında yatıp zamanında kalkan adam, güçlü, zevki ve zengin olur" dediğini unutmayalım!

Durduk yerde, iyi günleri beklemekten ne umulur?

Zamanımızı iyi kullanırsak, daha değerli duruma getirmiş oluruz. Çalışkan olmak için düş kurmak gerekmez. Richard'ın dediği gibi, "Umuda bel bağlayan acından ölür." Sıkıntıya girmeden kazanç olmaz! Değil mi ki, toprağım yok -aklımı kullanarak- ellerimi işe sokmalıyım. Toprağım olsaydı bir de vergisi olacaktı. İyi İnsan Richard, "Elverişli bir atölye bir tarlaya değer" demiştir.

Bir gerçek zanaat, yararlı ve geçerli bir hizmettir. Ne var ki, işini değerlendirmeli ve ardını bırakmamalıdır. Oysa, ne sermaye ne de iş, vergilerimizi ödemeye elverişli olmaz.

Zanaat sahibi ve çalışkan insan, yokluktan korkmaz. "Açlık çalışkan adamın kapısından bakar ama içeriye giremez." O kapıya devlet görevlileri de saygı gösterir. Çünkü, "Borcu, çalışmak ödetir; umutsuzluk ise artırır." Ne gömü bulmaya, ne de akraba mirasına gereksinimimiz var! İş, refahın babasıdır. Tanrı, çalışandan (sanayiden?) hiçbir şey esirgemez!

Tembeller daha uykuda iken siz çiftinizi sürünüz ki, satacak ve saklayacak tahılı sağlayasınız.

Bugün tarlanızı sürünüz! Çünkü, yarın ne denli engeller karşılaşacağınızı bilemezsiniz! Bunun içindir ki, Richard, "İyi bir bugün, iki yarından daha iyidir" ve "bugünün işini yarına bırakma" demiştir.

Örneğin, bir efendiye bir uşak olsanız da, efendiniz sizi boş oturur görürse utanmaz mısınız? Öyleyse, kendi kendinizin hem efendisi hem hizmetkârı olan siz, kendinizi işsiz gördüğünüzde de utanmaz mısınız? Düşününüz ki, kendiniz için görecek bunca işiniz var!

Gün ışımadan kalkınız ki, güneş toprağı boş görüp, "Bak şu acınası tarlanın sahibi olacak uyuşuğa, hâlâ uyuyor" demesin!

Boş durmanın yararı yok! İşinizi işlemeye bakın! Araç gerecinizi kullanarak ellerinizi güçlendiriniz! İyi İnsan Richard'ın, "Eldivenli kedi, fare tutamaz" deyişini anımsayınız!

"İş çok ama bizde, tümünü görecek güç yok" derseniz bu söz doğru olabilir; ancak siz çaba ve bağlılık gösterin, bakın ne güzellikler göreceksiniz!

Damla damla sürekli akan su, sonunda, taşı deler. Çalışarak ve bağlılık göstererek, fare, kalın bir halatı keser.

Güçsüz vuruşlar bile, aralıksız yinelenirse koca bir çınarı devirir.

Kimilerinizin, "Hiç mi dinlenmeye gereksinimimiz yok" dediğini duyar gibiyim. Değerli dostlarım, bu sorunuza yanıtım, Richard'ın şu sözleridir: "Değil mi ki, ra-

hata erelim diyorsunuz; öyleyse zamanınızı iyi kullanınız! Değil mi ki, bir dakikadan emin değiliz, bir saati yitirmeyelim!"

Dinlenme süresi öyle bir süredir ki, kimi yararlı işlere harcanabilir. Ancak, böylesi rahata açıkgözler ulaşabilir; yoksa tembeller ona hiçbir zaman ulaşamazlar.

Rahat yaşamak başka şeydir, boş geçen bir ömür başka şeydir.

Boş durmanın tadı çalışmaktan çoktur sanıyorsanız, yanılıyorsunuz. Çünkü, tembellik kaygıyı, aşırı rahat can sıkıntısını ve üzüntüyü doğurur.

Nice kişi vardır ki, çalışmaksızın, yalnız düşe ve düşünceye dalarak yaşamak ister; ne var ki, temelsiz bir tutum olduğu için bu başarılamaz. Çalışmak ise, tersine, sürekli olarak hoşnutluk, bolluk ve saygı yaratır.

"Haz verici şeyler, kendinden kaçanları kovalar." "Açıkgöz çocuk gömleksiz kalmaz!"

İyi İnsan Richard ne güzel demiştir ki, "Birkaç koyunla bir ineğim olduğundan beri herkes bana selâm veriyor."

Ancak, yalnız zanaat yeterli değildir. Ayrıca, işe bağlılık, azim ve dikkat gereklidir.

İnsan, kendi işlerini kendi görüp yürütmelidir; gücü yeterken başkasına bırakmamalıdır.

Richard şöyle diyor: "Sık sık yeri değiştirilen bir ağacın ve sürekli yer değiştiren bir ev halkının, bir yerde duranlar denli mutlu olduklarını hiç görmedim." "Üç göç, bir yangına bedeldir." Ağacın yerini değiştirmek ateşe atmak gibidir.

"Siz dükkânlarınızı koruyunuz ki, dükkânlarınız da sizi korusun!" İşinizin görülmesini mi istiyorsunuz, kendiniz yapacaksınız. Yok, eğer görülmesin mi istiyorsunuz, birini gönderiniz! Refah görmek isteyen çiftçi sabanı kendi sürmelidir. Mal sahibinin bir gözü iki elinden çok iş görür. Dikkatsizlik, bilgisizlikten daha çok zarar verir.

İşçilerinizi denetlememek, kesenizi onların istencine bırakmak demektir. Başkalarına gereğinden çok güvenmek, nice kişinin yıkımına yol açmıştır. Çünkü, dünya işlerinde insanı kurtaran güven değil, güvensizliktir.

İnsan, kendini kayırmaktan her zaman kazançlı çıkar. Çünkü, bilim çalışanlar için, servet açıkgözler için, güç yiğitler için, cennet dindarlar içindir.

Sadık ve seveceğiniz bir uşağa ancak kendi kendinize hizmetle sahip olabilirsiniz. İyi İnsan Richard, önemi az olan işler için dahi, dikkatli ve sağduyulu davranmayı öğütler. Çünkü, küçük bir savsamanın büyük bir fenalık yarattığı çok görülmüştür. Nitekim, bir mıh ile bir nal yiter; bir nal ile bir at yiter; bir at ile bir süvari yok olur. Çünkü, düşman yetişip işini bitirir. Tüm bunlar, yitik bir mıha dikkat etmemektendir.

İşte arkadaşlar, emek ve çaba ve herkesin kendi işi için göstermesi gereken dikkat üstüne bu denli söz yeter! Ancak, emek ve çabamızın başarısından güven duymak isterseniz, buna bir de ölçülülüğü eklemeliyiz.

Bir adam, giderini gelirine uydurmazsa, bütün ömrünce başını işten kaldırmasa bile, yine beşparasız bu dünyadan göçer. Çünkü, İyi İnsan Richard demiştir ki, "Mutfağı yağlı olanan mirası zayıf olur."

Kadınlarımız dokuma tezgâhından uzaklaşalı, erkekler içkiye dalarak çekiç ve keseri bırakalı beri nice servetler kazanılır kazanılmaz yok olmaktadır. Eğer, zengin olmak istiyorsanız, yalnız parayı kazanmanın yolunu değil, kullanmanın yolunu da öğreniniz! Bakınız, Amerika'nın altınları İspanyolları zengin edemedi. Çünkü, giderleri gelirlerinden çok idi. Gelin, şu savrukluk deliliğini bırakın! Bırakmazsanız, talihin yardım etmemekliğinden, verginin ağırlığından, büyük konaklarınızın çokça harcamasından yakınmanızın yeri yoktur.

Bilmelisiniz ki, içki, kumar, fuhuş ve kötü alışkanlıklar malı azaltır, gereksinimi çoğaltır. İğrenç bir alışkanlık edinmek, iki çocuk büyütmekten daha pahalıdır.

Birkaç fincan kahve, birkaç kadeh içki, aşırı pahalı yiyecekler, süslü elbise ve küçük eğlencelerden zarar gelmez sanırsınız. Ancak, İyi İnsan Richard'ın "Az bir şey yinelene yinelene çoğalır" sözünü her zaman hatırda tutarak küçük harcamaları sakınarak yapınız!

Suyun girebileceği küçücük bir delik, büyük bir geminin batması için yeterlidir. Gösterişe düşkünlüğün sonu yokluğa varır.

Deliler şölen verir, akıllılar yer. Hepiniz buraya, satışa sunulan nesneleri iyl ve güzel sayarak toplanmışsınız. Siz bu şeylere mal dersiniz. Eğer aklınızı başınıza almazsanız, içinizden bazıları bu yüzden büyük zararlara uğrayabilir. Belki siz bunları çok ucuz sanırsınız ve belki de, gerçek değerlerinden aşağı satılıyor bunlar. Ancak, şurasını bilmelisiniz ki, o nesneye gerçekten gereksiniminiz yok! Alacağınız şey, size pek pahalıya gelir.

Richard'ın şu kuralını anımsayınız: "Gereksiz şeyleri alanlar, çok geçmeden en gerekli şeylerini satarlar."

Bir ucuz malı almadan önce iyice düşünmelidir.

İyi İnsan Richard'ın inancınca, ucuz denilen şey bir yanılsamadır. Çünkü, gerçekten işinizi aksatacağından, zararı yararından çoktur. Hatta, Richard'ın, "Birçok adam tanırım ki, ucuzluğa kapıldıklarından yıkıldılar" sözü belleğimden çıkmaz.

Pişman olunacağı para harcamak deliliktir. Böyle olmakla birlikte, Richard'ın yıllığı anımsanmıyor da hergün açık artırmada böyle durumlar görülüyor.

Richard demiştir ki, "Akıllılar başkalarının uğradığı felaketlerden ders alırken, deliler kendi felaketlerinden bile pek seyrek ders alırlar."

Ne adamlar gördüm ki, gösterişli giyinmek için, kendini perhize sokmuş ve neredeyse, çoluk çocuğunu aç bırakmıştır. Atlastan, kadifeden giysiler gerçi pek parlaktır ama mutfağın ocağını söndürür. Bunlar yaşamın zorunlu gereksinimleri olmak şöyle dursun, zevk ve dinlence araçları olarak düşünülmeleri bile güçtür. Ancak, parıltıları edinmek hevesini yaratır. İşte bu nedenledir ki, insanın birtakım yapay gereksinimleri, doğal gereksinimlerinin önüne geçmiş ve artmıştır.

Gerçekten, yoksul bir insan için yüz şeye gereksinim duyulur. Bu düşüncesizlikler dolayısıyla, büyük hanedandan gelip de yoksulluk kertesine düşmüş adamlar, önceleri aşağılanan ama emek ve birikimlerini iyi kullanan adamların yardımına gereksinim duymuşlardır. İyi İnsan Richard'ın "Ayak üzre duran bir köylü diz çökmüş beyden büyüktür" sözü de bunu onaylar.

Yıkıma uğrayan çocukların, mirasyedi olmaları pek olasıdır. Ancak, yedikleri mirasın nasıl kazanılmış olduğunu bilmedikleri için, "Şimdi gündüz ya, geceye epeyce zaman var" ve "Zengin olan için küçük harcamaların önemi yok" derler.

Yirmi kuruşla yirmi yılı bitmez tükenmez sananlar,

çocuklarla delilerdir. Hiç düşünmezler ki, hamur teknesinin içindeki sürekli alınıp da yerine bir şey konmazsa dibi çabuk görünür ve "Kuyu kuruyunca suyun değeri anlaşılır."

Dostlarım! Paranın değerini bilmek ister misiniz? Ödünç alınız! Borç alan belâya girmiş olur. Alacaklarını istediği zaman bu belâ ödünç vermiş olanların da başına gelir ki, konumuz bu değildir. Biraz önce gösterişten sözettik. İşte İyi İnsan Richard diyor ki, gurur ve gösteriş belâsına kapıldığınız anda keyfinizden önce kesenize başvurun!

Gurur bir dilencidir ki, gereksinim ölçüsünde bağırır çağırır ve ondan daha çok aç gözlüdür. Eğer güzel bir şey alırsanız, gösterişin gerektirdiği daha on şeye gereksinim duyarsınız!

Gelgelelim, birinci hevesi yenmek, sonrakileri yenmekten kolaydır.

Yoksulun varsıla öykünmesi, kurbağanın, öküz denli şişip büyümek istemesi gibidir.

Büyük gemiler enginlere açılmayı gözlerine kestirebilirler; ne var ki küçüklere kıyıdan ayrılmamak düşer.

Gurur denilen deliliğin cezası tez günde kendini gösterir. Nitekim Richard, "Kahvaltısı gurur olanların akşam yemeği hakaret olur" ve "Gururlu, kahvaltıyı bolluk ile eder, öğle yemeğini yokluk içinde yer, akşam ise, pişmanlık ile çorbasını içer" tümcesini bir yana koyalım! Acaba gururla gösterişin ne değeri var ki, uğrunda bunca zorluklara katlanılır? Gösteriş sağlığımızı koruyabilir mi? Gurur yokluğumuzu yok etmeye yarar mı? Tersine, bu iki şey, öz değerimizi artırmıyor, kıskançlığa çağrı çıkarıyor ve çöküşümüzü kolaylaştırıyor. Bir kelebek, giyinmiş tırtıldan başka nedir ki? Süslüler de onun gibidir. Öyleyse, süs uğruna borca girmek ne büyük aymazlıktır!

Dostlarım, bu mezatta bize altı ay vade gösteriliyor. Kuşkum yoktur ki, buraya hepimiz bu vadeden yararlanmak üzere toplandık. Çünkü, peşin paraları olmayanlar arzularını bedava karşılamak umudundadırlar. Ne boş umut! Borç ettiğinizde, ne yapmış olduğunuzu bir kez olsun düşündünüz mü? Böylece, başkasına, özgürlüğünüze müdahale etmek hakkını veriyorsunuz. Kararlaştırdığınız süre dolup da borcunuzu ödeyemezseniz, alacaklınız karşısında yüzünüz kızarır; sözünüzü yutkuna yutkuna söylersiniz. Görenlerin ayıp sayacağı biçimde, aşağılama ve paylamayla karşılaşırsınız. Giderek, doğru söylemeyi bir yana bırakarak, apaçık ve en alçak yalanlarla namusunuzu beş paralık edersiniz. Richard'ın dediği gibi, "Birinci kabahat, borçlanmak; ikinci kabahat yalan söylemektir ve "Borçlananların dağarcığı yalanla doludur." Bir adam, kimin karşısında olursa olsun, söz söylemekten ve yüzüne bakmaktan korkup utanmamak durumunda olmalıdır.

Yokluk, her türlü çabanın ve erdemin yıkıcısıdır. Çünkü, "Boş çuvalın dik durması zordur."

Bir hükümdâr ya da bir hükümet, tutup da, sizi, saygın adamların giysilerini giymekten -tutukevine sokmak ve angarya yüklemek gibi cezalarla- yasak etmiş bulunsa idi; ne derdiniz? Demez misiniz ki, biz özgürüzdür; beğendiğimiz giysiyi giyme hakkımız vardır. Böyle bir istenç, özgürlüğümüze saldırıdır ve böyle bir hükümet kıyıcıdır.

Böyleyken, süslenmek yolunda borçlanmakla, o kıyıcılığı kendi istencinizle kabul ediyorsunuz. Çünkü, borcunuzu ödeyemezseniz, alacaklıya, sizi sonsuza değin tutuklatarak ya da köle gibi satarak özgürlüğünüzü yoketme hakkını vermiş oluyorsunuz.

Arzuladığınız şeyleri aldığınız zaman, belki, parasını ödeyeceğinizi düşünmezsiniz. Ancak, Richard'ın dediği gibi, "Alacaklının belleği borçlununkinden güçlüdür."

Alacaklılar, alacaklarına aşırı bağlı olduklarından zihinleri alacak takvimi gibidir. Vadeyi unutup hazırlıklı olmasanız da gelip alacaklarını isterler. Borcunuzu unutmuş olmasanız bile, başlangıçta uzun sandığınız süre giderek kısalır. Öyle ki, zaman, gerek omuzlarına gerekse ayaklarına kanat takmış sanırsınız!

"Bayram günü borç ödeyecek olana ramazan pek kısa gelir."

Borçlu ile alacaklı birbirinin tutsağıdırlar. Özgürlüğünüzle bağımsızlığınızı bu iki uçlu zincirden sakınınız! Ola ki, kimi küçük eğlenceleri yapabilecek güçte görürsünüz kendinizi. Ancak, yaşlılık ve gereksinim durumları için olabildiğince tutumlu olun!

Sabah güneşi gün bitimine kalmaz. Kazanç, kuşkulu ve geçicidir. Harcama ise kuşkusuz ve süreklidir. Richard'ın dediği gibi, "İki ocak yaptırmak, birinde ateş bulundurmaktan kolaydır." Sabahleyin borçlu kalkmaktansa, uykuluk yemeden yatmak hayırlıdır.

Neyi kazanabilecekseniz kazanınız. Saklamanın da yolunu biliniz. İşte, kurşunu altına çevirmenin gizi buradadır. Bir kez, bu kimyaya sahip olursanız, zamanın darlığından ve verginin ağırlığından yakınmaz olursunuz.

Dostlarım, bu yol akıl ve sakınma yoludur. Şunu da ekleyeyim ki, çalışkanlığınıza, tokgözlülüğünüze, birikiminize güvenmeyiniz! Bunlar, gerçekte, pek iyi şeylerdir. Ne var ki, herşeyden önce, Yüce Tanrı iyiliğini esirgemesin! Yoksa, hiçbir şey yarar getirmez!

Haydi, Yüce Tanrı'dan, yalvararak yaşam başarısı dileyiniz! Tanrı'nın iyiliğinden yoksun olanların durumlarına üzülerek, onlara sevecenlikle bakınız ve yardımda bulununuz!

Hazreti Eyüb'ün önce yokluğa uğrayıp sonra yine çok daha önceki servetine kavuştuğunu anımsayınız! Çok söz gereksiz. Çünkü, "deneyim bir okuldur ki, dersleri pek pahalıdır. Ancak, şaşkınlar, bir şey öğrense öğrense bu okulda öğrenir. O da pek seyrek görülür. Richard'ın dediği gibi, "Bir adama pek iyi öğüt verilebilirse de iyi meslek verilemez!"

Şunu da unutmayınız ki, iyi öğüt kabul etmeyen, yararlı bir yardımdan yoksun kalır!

Özetle, İyi İnsan Richard, son söz olarak, "Bu sözlere uymazsanız, bir gün olur acısını çekersiniz" demiştir.

(*) İlgili okuyucu, Benjamin FRANKLİN'in bu metnini, karşı tez getiren şu yapıtla birlikte okuyabilir:
Paul LAFARGUE, **Tembellik Hakkı.** Çev. Vedat GÜNYOL, Telos yayını. İstanbul, 1991 (FRANKLİN'in risalesinin alt başlığı ile -"Zamanın Değeri ve Tembelliğin Pahalılığı- LAFARGUE'ın yapıtının adındaki bakışıklığa -simetriye- dikkat!) - k.y.

(**) Okunamadı

Amerika Güncesi

Sevim RAŞA

1 Eylül 1993 Silver Spring

Bitmek Tükenmek Bilmeyen Siyah-Beyaz Ayrılığı

Alışveriş yaparken ev sahiplerine rasladım, arabalarıyla beni eve bırakırken "Bizim apartmanlarda siyahlar çoğunlukta galiba" dedim. "Yalnızca bizim blokta beyaz var" dedi. "Kocamla ben, siz ne iki üniversite öğrencisi, karşı bloklar, yandaki yüksek bloklar hep siyah dolu" sonra yarasına dokunmuşum gibi ekledi "Pennstlvaniz'ya kızımı görmeye gidiyorum ara sıra. Orada hiç siyah yok, nasıl güzel bilseniz!"

Evde **Washington Tlmes** gazetesini açtım. 26 Ağustos tarihli gazete, okuyamamıştım. Bugün bir göz atayım dedim. 28 Ağustostaki siyahlar yürüyüşüne geniş yer vermiş. Siyahlar için önemli bir kişi olan Rev. Imagene Steivart'la yapılan bir söyleşi var gazetede. Babası papaz olan bu hanım, kendisi de ilahiyat eğitimi görmüş adının başındaki Revorend ünvanı ondan. Çok yoksullarmış, Dublin kasabasında yaşıyorlarmış. Evlilik dışı iki çocuğu olmuş, o zamanlar da baş kaldırırmış her şeye. Dublin şerifi, yürüyüşlere beyazların dükkanlarının camlarını indirmeye son vermezse, çocuklarına kötü şeyler olacağını söylemiş. O da çocuklarını annesine bırakarak Washington D.C ye gelmiş. Dublin'den otobüse bindiği zaman beyazlar arasında tek siyahmış kendini, okyanusta bir başına kalmış gibi duyumsamış. Washington'da otobüsten inip de çevresine bakınca ve binlerce siyah görünce: çok rahatlamış ve coşkuya kapılmış. Ülkenin her yanından Dr. Martin Luther King Jr.'yi dinlemeye gelen binlerce kişi Tıyolu kendisi gibi... Martin Luther birçok konuşmacıdan sonra söz almış. 200.000 (daha önce 500.000 demiştim, bana yanlış bilgi verilmiş) kişi Martin Luther King'i dinlerken ağlıyormuş. Kendisi bebekler gibi ağlıyormuş. Sonradan kendi kasabasındaki siyahları örgütlemek için Dublin'e döndüğünde bile o konuşma aklına geldikçe ağlıyormuş. "Gözlerinizi kazanacağımız ödülden ayırmayın" demiş Martin Luther King. Birçokları gibi kendisi de bunu hiç unutmamış. İlahiyat okuyup babası gibi Babtist papazı olmuş, kendini halkına adamış. Varsıl olup halkını unutan birçok siyah varmış. Onlardan sitemle söz ediyor. Beyazlara karşı içi nefretle dolu siyahlar da varmış. Kendisiyse savaşımla geçen bunca yılda "Beyazları da sevmeyi öğrenmiş." Şu aralar elli yaşındaymış.

O günden bu güne çok şey değişmiş, o zamanlar zencilerle beyazlar aynı lokantada yemek yiyemezlermiş.

Eşi Bay Atenvart devlet kademesinde çalışıyormuş, iki oğlu ise U.S hava kuvvetlerinde askerlik yapmış. Burayı gazeteci söylüyor.

Zenci yürüyüşünün 30. yıl dönümü için **Curtis Kıng de Kennedy Kültür Merkezi**'nde 38 siyah ressamdan seçilen 75 parça resimle bir sergi; siyah şarkıcıların ve 300 kişilik bir gospel korosunun katıldığı bir konser düzenlenmiş. Bu denli büyük bir gösterinin giderlerini karşılamak için birçok kişiden bağış toplanmış. "Siyahlar için birçok şey yapılıyor gibi görünmesine rağmen, yapılanlar yeterli değil. Siyahların haklarına tam olarak kavuştukları söylenemez" diyor.

Bir gün arabayla dolaşırken yolumuz yoksul zencilerin mahallesi Ham Georgia A.'a düşmüştü. Güpegündez Serkan da ben de korktuk. Sokaklarda başıboş dolaşan çocuklar, köşebaşlarında içkiden mi, uyuşturucudan mı sızmış insanlar. Bir benzicide durduk, dükkandaki adam, kapalı kalın bir camın arkasından mikrofonla konuştu bizimle. Sonra yanımıza avurtları çökmüş bir adam sokuldu. Yalnızca Washington D.C.'de onbinlerce evsiz siyah bulunduğunu söyledi, kendisi de onlardan biriymiş ve açmış, kendisine para verir miymişiz? Cüzdanımdan bir dolar çıkarıp verdim. Oradan nasıl uzaklaşacağımızı bilemedik, gerçekten o yıkık dökük dış sıvaları dökülmüş evlerin önünde toplaşmış insanlar arasında biz bir başka gezegenden gelmiş gibiydik. Bir daha yolumuzu şaşırıp da o caddeye düşmemek için çok dikkatli davranıyoruz.

Gerçekte çevrede, otobüsle metro istasyonuna gidip gelirken görüyorum, devletin yaptırdığı ne çok sosyal konut var; zenciler için yapılmış bunlar ve oturanlar ya hiç kira vermiyorlarmış, ya da ayda 80-90 dolar gibi çok az bir para ödüyorlarmış. Buradaki trafiğe alışmak için birkaç ders almıştım. Ders veren bey -beyaz- bir gün beni oralardan geçirdi. "buralardan gündüz geçebilirsiniz arabayla, ama akşam dörtten, beşten sonra geçmemeye çalışın" dedi.

Beyazlar, devletin zencilere yardım için çok para harcadığını, bu paraların beyazların ödediği vergilerden sağlandığını söylüyorlar, beyazlarınsa ödedikleri vergilerin karşılığını alamadıklarından yakınıyorlar. Beri yandan zencilerin kendilerini dünyanın en soylu ırkı olarak gördüklerini, çalışmadan elde etmek istediklerini, kendilerini Amerika'nın gerçek sahibi olarak gördük-

lerini söylüyorlar.

Bizim apartmanların olduğu bölgede bir basketbol oyun alanı var. Serkan bir kez gitti ve çarçabuk döndü, "Anne öyle tipler var ki, hepsi zenci, zencilere karşı değilim ama, bana öyle bir bakışları vardı ki, tipleri öyle bozuktu ki, hiç oynamadan eve döndüm" dedi. Ancak arabayla gidilebilecek bir yer var, oraya gidiyor şimdi.

Kim haklı, kim haksız, bilemiyorum.

4 Eylül Silver Spring

Genç Doktorun Anlattıkları

"Burada insanların, insanlar demiyelim, yetkililerin, yok yok, insanların çoğunun, olaylara, dünyaya bir tek bakış açısı var, o da para. Sanki çoğunluk markası "para" olan bir örnek gözlükler kullanıyormuş gibi "İki üç yıl önce gazetede okumuş, Amerika'da ölüm cezası niye kaldırılmış? Bir ölüm cezası örneğin 3 milyar dolara mal oluyormuş, oysa adam 20 yıl yatsa, 500 milyon dolar gidiyormuş, ölüm cezası niye o kadar pahalıya geliyor anlayamadım ya, doktorun anlattığı bu.

Sonra Aids'e karşı kullanılan ya da kullanılacak ilaçlar için milyarlar harcanıyormuş. Güzel bir şey elbette, ama beri yandan Amerika'da bildiğimiz çocuk hastalıklarıyla, verem, tifo, tifüs gibi hastalıklara karşı aşı yaptırmayan milyonlarca kişi varmış. Çünkü burada bütün bu aşılar parayla yapılıyor. Yoksullar da aşı yaptırmıyor.

"Ne diyorsunuz, Türkiye'de bu aşılar bütün ülke çapında ve okullarda parasız olarak yapılıyor. Benim koşuşturmama gerek kalmadan çocuklarımın aşıları zamanı gelince okullarında yapıldı."

"İşte burada böyle" dedi genç doktor "Şimdi verem Amerika'da çoğalmış durumda, ödleri patlıyor"

"Bir şey daha var" diye ekledi. "Hasta geliyor, hekim gerekli tedavileri yaptırıyor, diyelim küçük bir terslik oldu, hasta hekimi mahkemeye veriyor, dünyalar kadar tazminat istemiyle. Güzel, bu hastayı korumak için konulmuş bir yasa. Ama bu kez ne oluyor, doktor, böyle bir durumda mahkemede suçlu bulunmasın diye, diyelim hastalığını saptamak için üç test yetiyorsa bile, ne kadar test varsa hepsini yaptırıyor. Böylece ortalıkta korkunç paralar dönüyor.

Doktorun anlattıklarına, ben hiçbir şey eklemediğim gibi yorumumu da katmadım. **Amerikan İmparatorluğunun Çöküşü** diye bir kitap varmış, okumam için bana getirecek.

"İşin en ilginç yanı" diye sürdürdü genç doktor, "burada insanlar tepkisiz üstlerine ölü toprağı serpilmiş gibi. İşi var mı, arabası var mı, tatile çıkabiliyor mu, çocuklar okula gidiyor mu, ötesi onu hiç ilgilendirmiyor."

Acaba bu doktor ülkesi konusunda çok mu karamsar? Bilmiyorum ki...

6 Eylül 1993

James Smithson Diye Bir Bilim Adamı...

Bugün Amerika'da **İşçiler Günü.** Okullar, resmi daireler, her yer kapalı. Ben de Washington'a **National Muesum of American Art ve National Portrait Gallery**'i görmeye gittim. İkisi bir tek büyük yapı içinde.

İonik sütunlarıyla görkemli bir yapı. Smithoomian Müzeler kümesinde.

James Smithson, Britanyalı, varsıl bir bilim adamıymış. Yarım milyon dolarlık varsıllığının tümünü, hiç ayak basmadığı ABD'ye "Washington'da bilginin yayılması ve yükselmesine hizmet edecek bir **Smithoonlam Enstitüsü** kurulması için armağan etmiş. Kongre on yılı aşkın bir süre bu parayla ne yapılabileceğini düşünmüş, tartışmış. Kimi kongre üyeleri bu armağını kabul etmemeyi bile önermiş. Kimi üniversite, kimi öğretmen yetiştiren okullar, gökbilim gözlemevi, kütüphaneler açmayı önermişler. Sonunda 1846'da **Doğa Tarihi Müzesi ve Araştırma Merkezi** kurulmasına karar verilmiş. Müze ve araştırma merkezi büyük bir hızla gelişmiş, büyümüş. Bugün Smithoonian Müzeler kümesinde on alt müze, bir de hayvanat bahçesi var. Bunların dokuzu Washington D.C. da, Smithoonian Alan çevresinde.

Bütün bu müzelerin arşivleri, araştırma yapmak isteyenlere açık. Ayrıca hepsinin halka açık film gösterileri, konferanslar, sergiler, konserler gibi kültürel etkinlikleri var. Bütün bu müzeleri para ödemeden geziyorsunuz.

Portreler galerinin üst katında. Amerikan iç savaşının komutanlarının, o dönemdeki kongre üyelerinin ve elbette ki Abraham Lincoln'un portreleri var. Resim açısından güzel portreler var ama bir çoğu beni hiç etkilemedi.

Lincoln'un portresi yanında **Özgürlük Bildirge**'si asılı. Bu bildirgede şöyle bir tümce yer alıyor: "Kuzey, siyah kölelerin azat edilmesi için değil, ülkenin birliğini korumak için savaşıyor." Bu sözü yüzünden Abraham Lincoln'a çok çatanlar olmuş, onu korkaklıkla suçlamışlar. Oysa Abraham Lincoln, ülkenin birliği için böyle konuşmak, kölelerin özgürlüğü sorununu yavaş yavaş, halkı ve güneyi ürkütmeden özümlemek zorundaymış. Nasıl ki güneyin 1860'da bağımsızlığını ilan etmesiyle başlayan iç savaş 1865'de biter bitmez Lincoln köleliğin tümden kalkmasını sağlamış. Çok kısa bir süre sonra da öldürülmüş.

Bu katta sivil kahramanların da portreleri var. Azat edildikten sonra halkının özgürlüğü için savaşım veren kadın ve erkek siyahlar, güneyli ve dahası geniş çiftliklerinde köle çalıştırmış olmalarına karşın siyahların özgürlüğü için savaşım veren kadın ve erkek beyazlar... Savaşımın başlangıcı 1830'a kadar gidiyormuş, sorunlar da 1865'de bitmemiş, yoğun olarak 1875'e kadar uzamış.

Gelmiş geçmiş bütün başkanların, Amerika'nın yetiştirdiği, Amerika'da yetişmese bile bu ülkeye göçmüş bilim adamlarının, yazarların ve sanatçıların portrelerine şöyle bir göz attıktan sonra Amerikan sanatının sergilendiği bölüme geçtim. Burada ilginç resimler var.

İtalya ve Fransa'da yetişmiş, sonradan Amerika'ya göçmüş izlenimcilerin yanısıra siyah, Kızılderili ve Hisponik halk ressamlarının yapıtları yer alıyor bu bölümde.

Ulusların Genel Toplantısında Üçüncü Alemdeki Taht

Yapıt heykel mi, maket mi bilmiyorum. İkisi de ve

ikisi de değil. Bir oda dolusu maketler ve heykeller kümesi. Tam 180 parçadan oluşuyormuş. Bunu yapan James Hampton adında, dindar ama hiçbir kiliseye tam bağlı olmayan, eğitimsiz ya da eğitimi çok sınırlı biri. Bir garajda başlamış yapıtına. Eski eşyalardan, dolap kapılarından, masa, sandelye ayaklarından kestiği parçalarla altın, gümüş ve mor renkleri kullanmış. Adamcağızın kendisi de Aziz James olduğuna inanmıyormuş zaten. Bir devlet dairesindeki odacılık işinden emekliye ayrıldıktan sonra vaiz olmakmış amacı. O nedenle olsa gerek yapıtın ön planında Aziz James için bir yer ayırmış. "Taht"ı yapmaya 1950 dolaylarında başladığı sanılıyormuş. 1964 yılında, James Hampton'un ölümünden sonra bulunmuş, büyük bir olasılıkla bitmemiş yapıt.

Bu maketler ve heykeller kümesi, Amerikan halk sanatının din içerikli en ilginç yapıt olarak kabul ediliyormuş.

Dünyada ilginç insan pek çok!...

Çin Mahallesi

Müzeden çıktıktan sonra, koskocaman, sekiz-dokuz metre yükseklikte, altı-yedi metre genişlikte ince ince oymalı, sarı yaldız, parlak yeşil ve kırmızıya boyanmış Çin kapısından geçip sokaklara daldım. İki yanda Çin kapıları, Çin pencereleriyle üç-dört katlı, dar yüzlü apartmanlar, iki katlı evler... Çatıları Çİn çatıları. Yapılar birbirine bitişik. Hepsinin altında Çin lokantaları var. Sokaklar baharatlı Çin yemekleri kokuyor. Ağır kızartma kokuları... Keskin, çok keskin bir koku. Bir sokakta, iki dükkana rasladım. Her ikisinin de tozlu, belki yıllardır camları temizlenmemiş vitrinlerine baktım. Bahçe makasından renkleri solmuş kutular içinde kerpetene, konserve balıktan tişörte, mayodan ipek gömleğe, şekerden şifon gece giysilerine kadar aklınıza ne gelirse istif edilmiş. İçeriye bakıyorum: Tavanda bir yere asılmış erkek takım elbiseleri, Çin eşarpları, Çin şapkaları, sergenlerde Çin vazolarıyla tabakları, bir kutu dolusu değişik renklerde iplik, değişik renklerde birkaç yumak yün... Steinbeck'in **Sardalya Sokağı**'nda anlattığı Çinlinin dükkanı var ya... Tıpkı öyle. O günlerden bu güne, Monterey'den Washington D.C.'nin en önemli alanlarından biri olan Gallery Plaza'nın yanıbaşındaki sokağa hiçbir şey değişmeden gelmiş.

Sokakta ilerliyorum. Her yer çöp dolu. Çöp torbaları oraya buraya bırakılmış; torbalar açılmış, çöpler ortalığa yayılmış. Boş naylon poşetler gelişi güzel atılmış. Yerlerde boş kola kutuları, dondurma kapları, kağıt parçaları... Sanki İstanbul'da çöplerin toplanmadığı bir gün...

Silver Spring 15 Eylül 1993

Sigortacılarla Savaşım

Dokuz gün olmuş yazmayalı. Çok canım sıkılıyordu, ondan.

Sıkıntımın nedeni sigortacılar.

Üç hafta önce arabayla okula giderken kaza yaptım. Tam okula dönen yolda, dönemece acemiliğimden hızla girdim. Daha doğrusu yolu iyi tanımadığım için.

GÜNÜBİRLİK

Ayrılıkları tüketirken yüreğim bir akşam
alacasında
Şimşekler çakıyor yollarıma
Ihlara Vadisi'nde taş olmaya özeniyorum
Peribacaları selam duruyor
Binlerce yıllık yıkılmazlıklarıyla
Ürgüp Zelve Avanos Göreme
Tarih çalkalanıyor derinliklerinde

Sevda dolu küçücük yürekler tutuşur
karanlıklarında
Kaymaklı ve Derinkuyu yeraltı şehirleri
Sekiz kat yerin dibinin sihrinde

Yol alıyoruz gecede
Gündüzden arta kalan dilimde
Yol uzak yorgunuz
Sonuna dek yaşanmış bir günün hafif
yorgunluğu

Sen yoksun yolumda yanımda
Tuz Gölü'nü yalayıp geçiyoruz
Vahşi ama korkak bir hayvan gibi kıpırdanıyor
Ayın kuşatmasında

Kılavuzu ay olanın burnu karanlıktan
kurtulur mu
Bilmiyoruz ve bırakıyoruz kendimizi
Ayın ışınlarına

27.4.1990, Nevşehir-Ankara yolu, saat 20.00

Nihat KUMSER

TAY DEDİM
CIZ DEDİLER

Suna ARAS

Şiirler

BROY YAYINLARI

Aydın Öztürk "Şiir serüvenimizin suları İnsanı yansıtmak zorundadır."

Nihat ATEŞ - Cengiz GÜNDOĞDU

Geçen aylarda bir şair "acı mutlaktır" diyordu. Sanki "acı" tanrısal bir yerlerde. Ahmet'in Ayşe'nin acısı yok. Yalnız acı var. Son dönem Türkiye şiirinde bu tür kavram mutlaklaştırmalarına çok sık rastlıyoruz. ***Acının Renk Ayrımları*** *adlı şiirinizle de ilişkilendirerek bu konuda neler söylersin...*

Acının renk aynalarında acıya açılan farklı pencerelerden bir anlamda rafine tanımlamalar var. Gene de acının binlerce tanımıyla örtüşen "mutlak" bir tanıma çıkmıyor. İnsanın yaşamın sularında farklı gerçeklik ve psişik konumuyla ilgili baskın tanımlamalardan olabilir. Bu tanımlamalardan her biri insana ve onun kadar eski olan acının değişik algılamalarına, şöyle bir değinip geçiyor.

Ağıtlara Yazıldı Zaman adlı şiir kitabımın bu bölümü, acının tanımına, içinden geçtiğimiz tarihin daha dramatik bir olgusunu hatırlatarak bitiyor. Şöyle ki: **Ölüm bile/daha çok acıtmıyor artık/alevin rengi sararırken.** Bu dizelerde insanın en büyük umudu, en sıcak ütopyası olan sosyalizm, hayatın ve onun sorumluluklarına sırtını dönen kaçkınların, alevin rengini sarartma çabaları öyle bir acı ki ölüm yadsınır oldu.

Bu belirlemeden sonra şuna da vurgu yapmadan geçmeyeceğim: İnsanın en sıcak ütopyasının canlı ateşini sadece, sırtını dönen kaçkınların aşındırmalarıyla da açıklayamayız. Dönüp de ömrümüzü sorguladık mı? O sıcak ütopyanın ateşini harlı tutabildik mi? Yeterli çaba ve emek. Daha önemlisi kendi yüreğimizle ne ölçüde barışıktık. İnsana ne kadar yakındık?

Buradan "Acıyı mutlaklaştırmaya" çıkmıyorum. Tersine umuttan ve ütopyadan söz ediyorum.

Kaldı ki acının yaratıcı tanımına giriyorum. Zaten bu kitabımda: **yalnızlık nasıl paylaşılır/dayanacak bir büyük acın/yoksa eğer** derken, sanki bu soruyu önceden kestiren sezgimin ayrımına varıyorum.

Evet ama, bugün Türkiye şiirinde yaşanan olgu eksik kaldı yanıtınızda. Bugün insanın acısı, sevgisi, neşesi anlatılmıyor. Kavramsal olarak anlatılıyor soyutlanıyor kavramlar, bu konuyu da açar mısınız...

Doğru. **Acının Renk Ayrımları**'nı (soruyla) ilintilendirirken, sorunun önemli bir boyutu gözden kaçtı. Son dönem Türkiye şiirinde bu tür kavramsal mutlaştırmaların yaygınlığını düşünecek olursak, sözün niye hayatla buluşmadığını da bir boyutuyla kavramamıza yardımcı olacak önemli bir ipucunu yakalamış olacağız.

Benim dikkatimi çeken bu tür mutlaklaştırıcı kavramların daha çok yenilgi ve umutsuzluk süreçlerinde salgın halini aldığıdır. Bildiğiniz gibi: Ayşe'nin acısı yok, Ahmet'in acısı yok. Yalnız acı var. Bilmenin insana yüklediği sorumluluk, gözden kaçırılıyor. Şöyle bir sorumluluğun ortaya koyduğu yaşam diyeti kolay göze alınamıyor. Oysa daha rafine, daha kapsayıcı konuşmak adına: bazen hiçbir şey söylenmiyor. Diyelim ki yerin kaçbin metre aşağısında ölümle didişen maden işçilerinin şiiri, onların yüreği ve umuduyla harlanmadıkça çoğalamaz. Öyle bir yazarsınız ki, yazdıklarınız sizi DGM Savcılarının önüne çıkma cesaretine -ki tümü bir kaçınılmazlık somutunda söylüyorum- dahi götüremez. Sanatın işlevi böyle bir örnekle azıcıkta yasak savma kolaycılığına teslim olur.

Evet içinden geçtiğimiz günlerde Türkiye şiirinde "acının metalaştırılması" postmodern şiir -yığma şiir- elitist şiir... gibi daha da örneklerini çoğaltacağınız çağrışımlarıyla farklı mecralara akıyor. Gerekçeler aynı. Hayatla fazla buluşmamak.

Burada akademisyen bir edayla, şiire hukuk oluşturmak gibi bir daraltıcılığı savunmuyorum ama, bence mutlaklaştırma ve belirginleştirme biraz da bilmenin insana yüklediği sorumluluğu rüzgarsız, didişmesiz bırakma çabasıdır.

Yanıtınız doyurucu... peki ama buna ne diyeceksiniz. Doğanın oluşumunda... doğanın süreçlerinde ki olgulara dayanarak... olguyu hiç değişmezlik içine koyarak... yaptığınız benzetmede susmak mutlaklaştırılmış olmuyor mu... girişteki şiirinizle... İmge burda hayatsız kalmıyor mu?

Öncelikle bu sorununuzun kaynaklandığı zemini sizinde örneklediğiniz şiirlerimden birine getirmekte yarar var. Okuyucalarımızın soruyu daha bir somutlaştırmalarına yarıyacak.

Ağıtlara Yazıldı Zaman adlı kitabımın 1. Bölümünün ismi **Kelebekler Baharda Ölür.** Bu bölüm başlığının hemen üstünde bölümdeki şiirleri toparlayan, daha doğrusu ortak bir duyarlığımıza mesajlar gönderen küçük bir şiirim var. Şunları söylüyorum: **en kötüsü de/alışmak/bu ölümlere/her şeyi unutan/bir ülkede/kalbinize/siyah bulutları örtüp/Susmak.**

Sayın Gündoğdu bu dizelerimden yola çıkan sorunuz oldukça can alıcı. Az önceki iki soruda: "Acının mutlaklaştırılması" eğilimini irdelerken, yeni bir mutlaklaştırmaya geldik. Bulutları hep siyah tarif etmek gibi. Suskunun sonsuzluğu gibi...

Doğanın süreçlerinde olgular değişmezlik içersinde değildir. Alt-üst oluşlar, çatırdayışlar, sıçrayışlar, zik-

zaklar... birbirini izleyip durur. Karabulutların yüzüne yıldırımlar düşer. Gök gürler. Sağnak gelir. Siyahın aralandığı yerde gök kuşağı... Böylece toprağa sarılan hayat...

Bunların hepsi de doğru. Söyleşinin açımlayıcı omurgası zaten bu değişimi kendi mecramızda anlamaya amaçlı.

Dediğim, gibi o dizelerin sanki susmayı mutlaklaştırıcı bir çağrışımı var. Keşke o dizeler bir gökgürlemesiyle, bir sağnakla bitse. İmge daha coşkun bir hayat seline karışsa... Tüm bu güzel umutlara ekleyecek bir sözüm yok. İzleyen satırlarda söyleyeceklerimle de bu kaçınılmaz gerçekliği yadsımayı amaçlamıyorum. Tersine bu dönüşüme mayalanan buluttaki yağmuru yere indirmek istiyorum.

Yüreklerimizin sıkıştırıldığı bu cenderede yıllardır, kervanın önünde veya arkasında yürüyenlerimizin yenilgilerimizi açıklayıcı-tabi kendilerince- gerekçeleri vardır. Gün gün gerekçeler hayatın o sarsılmaz eliyle bir kenara itilecekken, yamaçlardaki kartopunun çağa dönüşen büyümesiyle, üstümüze kapaklanmaya devam ediyor. Mazeretler, gerekçelerimizi besledi. Gerekçeler, işleyen pas gibi zaaflarımız oluverdiler.

Sadece ölülerimin ardında yürüyen sesi her gün biraz daha solan cansız bir kortej gibi kaldık. Dizelerim de vurguladığım gibi bu ölümlere alıştık, alışmakla kalmadık. Kanıksadık.

Bu genellemelerin dışında -**Coşkun bir nehir olduğumuz**- yerlerimiz yok mu? Elbette var. Ancak bunlar hayatı ne kadar besliyor...

Diyorsunuz ki içinizdeki isyan duygusuyla da olsa doğanın oluşum ve gelişim süreçlerinde ki dinamikleri değişmezliklere hapsetmeye hakkınız yok. Buna katılmamak elde değil.

Öyle olmasına öyle de, neredeyse bir yüzyıldır bir bumerang gibi dönüp de bize gelen bu trajediyi bu kadar uzun yaşamak gerekmiyor.

Evet umutsuz değilim. O sımsıcak ütopyanın hayata yazgılı olduğunu düşünmesem, çoktan yiter giderdim.

Kitaptaki şiirleriniz genelde kısa şiirler. Hatta kısa olması bir yana o an ortaya çıkıvermiş şiirler gibi. Bu bağlamda şiirde "an", "rastlantısallık" ve şiirin oluşma süreci konusunda neler düşünüyorsunuz?

Sevgili Nihat, bu sorunuzun bir benzeri Tüyap Kitap Fuarı için Ankara'ya gittiğimde Şair dostum Emir Ali Yağan sormuştu. Sizin sorunuzdan farklı olarak: "Kısa da olsalar hoş ve güzel olduklarını, ama günlük yaşamın herhangi bir yerinde yakalanan bu kısa dizelerin, imgelerin, bir nehrin başladığı yer gibi görülmesini, asıl önemlisi o nehrin serüvenine katılmanın daha çoğaltıcı, daha ufuklu... olduğundan" söz etmişti. Hatta yer yer bazılarına aforizma denebileceğini veya öyle ifade edilebileceğini belirtmişti.

Bu yaklaşımı -ortak bir paydası olduğu için- birleştirip, doyurucu bir yanıt vermek oldukça zor. O kadar farklı boyutlar giriyorki tartışmanın içine, yumağı doğru ucundan tutup çözmek, hele bunu kısa ve öz yapmak daha da zor.

Bir kere bu noktada tartışmanın eksenine şiirin kimlik rüştünü koymak gerekiyor. Yani her şiirin belirgin bir kimlik taşımasının önemi açılmalı. Irmak şiir diye de tabir edilen uzun şiir yazma geleneğine yaslanan şair arkadaşlarımız var. Kapalı ve anlaşılması güç gibi şiir yazmaktan hoşlanan şairlerimiz var. Bunların arasında belki bir dize, birkaç dizeden oluşan şiir yazma geleneğinin sürdürücüleri var..

Bu noktada bakılması gereken: kimlik problemini çözümlemiş, şiir dokusunu görebilmiş, şiir estetiğini temel yapıştırıcı olarak algılayan... bir özgün formun olup olmadığıdır önemli olan. Daha kısa ve öz olarak yazılanların şiir olup olmadığıdır önemli olan.

"an", "rastlantısallık" "şiirin oluşum süreci"... gibi kavramları bu çok seslilik senfonisinde yerine oturmuş yapı taşları olup olmadığına bakmak önemli...

Şiir serüvenimde daha epey bir emek gerekse de, bu yolculukta öykünen ve tekrarlayan değil, kendim olmayı hedefliyorum.

Tam burda şunu söylemek istiyorum. Siz sistem dışı bir insansınız. Sizcileyin insanların sanatı da sistem dışı olmalı. Sizcileyin şairlerin, bizleri sistem dışı bir oluşuma itmeniz gerekli. Biz, sizleri okudukta, sistemin insanı olmaktan çıkmalıyız. Bu anlamda sizin sistem dışı olmanız bizle mümkün. Bu anlamda şiirleriniz var. Sözgelimi "O Akşam", "Alınterinin Rengiydi Gözlerin" "Tarih Nasıl Yargılanır" "Kazak Askerinin Avuntusu" Sistemin bilincini yırtan şiirler bunlar. Buna karşı sistemin duyarlığına dayalı şiirler de var. Buna ne diyeceksin.

Cengiz Bey,

Öncelikle **O Akşam, Alınterinin Rengiydi Gözlerin, Tarih Nasıl Yargılar, Kazak Askeri**'nin **Avuntusu...** Şiirlerime yönelik söylediklerinizi için teşekkürler. Bunlar beni yüreklendiren toprağıma daha sıkı kenetlenmemde motivasyonuna gereksinme duyduğum sözler.

Sistemin duyarlığına dayalı şiirlerimin de olduğunu ifade eden yaklaşımınıza gelince: iç eleştirel sürecimin sularını dalgalandıracak bir devindirici gözüyle bakıyorum. Ah! Şiirlerim eleştirildi alıp başımı gideyim... mantığında değilim. Kaçacak ve kulaklarımı tıkayacak kadar cesur değilim. Israrlı yolumu sürdüreceğim yerde bile dinlemek beni düşüncelerin meteforunda zenginleştirir.

Şiir serüveninin her zaman yapıcı devindiricilere gereksinme duyduğunu inkar etmeye başladığım noktada -kendimi onarma ve tazeleme- sürecim bitmiştir. demektir.

Sistemin insan bilincini bombardımanı öyle bir noktaya geldi ki, duyum eşiğimizin ötesinde tuzaklar kuruluyor. Yer sarsıntılarını algılayamadığımız anlarımızdaki gibi, sistem için için bayrağını kalelerine çekiyor.

Şair sistem dışı bir insan olmayı, aynı yürek duyarlılıklarını çoğalttıkça, çoğaltıklarını sistemli bir maddi yaptırıma dönüştürecek yaşam biçimlerini ürettikçe başarabilir.

Sanırım sizinde söylediğiniz gibi: "Sizin sistemdışı olmanız bizle mümkün..." belirlemenizle örtüşen şeyler söylüyoruz.

Şiirin duygularla değil, sözcüklerle yazıldığını söyle-

yen ozana ekleyecek fazla bir şey yok. Sistem içinde kalmaktan kurtulmanın sistemden ve onu çoğaltan değerlerden ödün alınmış sözcüklerini geri vermekten geçeceğini daha çok anlamalıyız.

Yeni bir dil içerisinde düşünmek için
daha sahici bir yaşam için.

Şimdi aşka gelelim. Şiirlerinde aşka bakışında dalgalanma var. Kimi şiirlerinde benim sistem dışı dediğim... sert... mücadele içinde yaratılan insani aşk... bunu söylüyorsun. Bu şiirler... sözgelimi... ***uzak ve gerçek...*** *bize sistem dışı aşkı anlatıyor. Kimi şiirlerinde ise tavşancıl aşkı gördüm. Sözgelimi...* ***gözlerin bahar seli,... seninle,... nilin yeşiliyle kucakla beni...*** *Niye bu dalgalanma Aydın Öztürk. Mücadele sürecinde kaçıp giden tavşancılların sahibini arayışından mı.. çok mu kırıldın. Alevler içinde bile öpüşeni... aşk yaratanı bulamadın mı yoksa... anlat bakalım.*

Yani Gündoğdu niye kışkırtıcılık yapıyorsun (!)

Dalgalanma.

Bizde halk arasında sıkça söylenen: "Denizler dalgalanmadan durulmaz..." Böyle bir sıralama yapsam çok ucuz bir yanıt olur. Çok bilindik, payandaları kırılmış, eski sarayların enkazı gibi duran. Tekrarın ve renksizliğin gına getirdiği.

Son günlerde iyi tanımlanmış, saflaştırılmış, rafine olduğu söylenen söylemlerden, formülasyonlardan, repliklerden hep kaçıyorum. Oysa ne güzel neredeyse herşeyin eksik-gedik olduğu parçalandığı, renklerin pusluya, fluya yelken açtığı şu günlerde, iyi tanımlanmış olanla dayanmak.

Biliyorum bir eksiği var iyi tanımlanmış olanın. Ufku aynı renklere boyayan bir zevksizliği. Gelişmenin diyalektiğini labirentlere hapsetmenin kaybolmuşluğu. Son günlerde bir şiir yazıyorum. Henüz bitmedi. Belki **İnsancıl**'a veririm. O şiirimde çok sevdiğim bir dize var: barajların terbiye ettiği nehirler/mutlu değildir... Hemen düşünüyoruz barajlarla terbiye edilen nehirler kentlere bir ışık seliyle girerken hem yararlı hem mutlu olmazlar mı? Bilmiyorum. Ama yolundan alıkonmuş bir nehrin mutsuz olacağını düşünüyorum. İçimden gelenler bunlar.

Eğer bir gün dalgalanmadığım bir aşkın kanatlarında kalırsam, terbiye edilmiş nehirler gibi mutsuz olacağım galiba.

Ancak bulunduğum yerden sımsıkı tutunduğum bir etik, bir estetik var. Aşkı özgürlüksüz tarif etmiyorum.

Çok mu kırıldım? Çok mu üzüldüm bilmiyorum.

Bu dalgalanmalar yorabilir yüreğimi. Ben tarafsız ve tabansız tarif edebilme çağrışımlarına bile yakalanmamalıyım. Çok üzülürüm.

Belki en çok tarif edilen -dalgalanmasız- bir aşk üzebilir beni.

Cemal Süreya bağışlasın, dizelerini yanlış anımsamıyorsam, vahim bir aşka dair söyledikleri çok önemli.

"... Daha neyin olacağım senin/Onursuzunum ya..." Bu kadarını göze almadan söylenenler iyi bir retoriğin torbasından çıkabilir. Yol yürek. Kendimizle başbaşayken dertleştiğimiz? En çok kendimize, tek görgü tanığımız.

Burada dalgalanma dediğimiz şu. Püsürük, mücadele içinde gelişmeyen, sistemin içinde ve kanallarında oluşturulan bir aşk var. Her gün şöyle aşık olun deniyor. İnsandan uzak, püsürük, insanları şizofren eden bir aşk. Aşk dendi mi insanların birbirlerinin içlerinde erimeleri gibi bireyi hiç eden bir aşk. Arabesklik. Bu dalgalanma işte söylediğimiz. Sizin şiirinizde yaptığınız bu dalgalanma değil mi... Bu saptamadan sonra bunun doğru anlatılması ve aşılması konusunda yönteminiz, yöntem ne olmalıdır sizce.

Evet... tam da bunu söylüyoruz... tavşancıl aşkı... püsürük aşkı. Siz bunu savunmasanız bile kimi şiirlerinde bu var. Bak, sessizlik eriyor diyorsun... baharlar gibi çiçeklen diyorsun... gözlerinde acıyan sabaha içelim diyorsun. Sistemin etkisiyle tavşancıllaşanın güzeli... onların aşkı bu... püsürük... dalgalanma derken bunu söyledik.

Sorunun bu denli uzayıp gitmesin de sadece Gündoğdu veya Nihat kışkırtıcılık (!) yapmadılar. Böyle bir soruyu bir iki başlık altından yanıtlama şansımı kullanıp, daha az muğlak şeyler söyleyebilmek için ortamı ben de provake ettim. İyi de oldu.

Evet "Tavşancıl Aşk"ları, "Aşk" sözcüğünün felsefi boyutları içersinde görmüyorum.

Bu şuna benzer: Günümüzde bütün türkücüler, şarkıcılar, aktristler... sanatçı diye isimlendiriliyorlar. Her türkücü, şarkıcı, aktrist... nasıl sanatçı değilse, içeriğine aşk sözüğü giydirilmiş karşı cins ilişkisinin ismi de aşk değildir. Bir kez sizin deyiminizle. "Püsürük" "Gelişmeyi sistemin kanallarında oluşturan" "Şizofren"...ler bu terimleri çoğaltabiliriz karşı cins ilişkilerine, tensel etkileşimlere sizin de aşk demediğiniz gibi. Bende aşk demiyorum. Yoksa felsefeye, en yaratıcı insan ilişkisine yazık olurdu.

Sözü "dalgalandır"malarada odaklaştıracak olursam: Sizlerle ayrı gibi duran noktam... -ki burada farklı düşünmüyoruz- Sözün geldiği bağlamda, sözün arkasındaki beni değil, uygun bir dil seçilip seçilmediğini tartışıyoruz. Bu şiir nehrinin akışıyla ilgili daha çok teknik bir sorun.

Yoksa ben Cengiz Gündoğdu'nun söylediği bir sözcükten çok, yanlış anlama gelebilse de sözün arkasındaki Cengiz Gündoğdu'yu tartışırım. Aksi halde sözler biriktirilmiş eylemler toplamı olan insandan daha çok önem kazanır.

Şuna tamam: Bir dil arınması, sözcüklerin bilincini sistemin mıknatısının etki alanından kurtarmak deniyorsa -ki bunu söylediğinizi düşünüyorum- evet. İşi biraz da tanımların özgürlüğünü yadsıyarak giyaben tartışma masasına getiriyoruz. Şiir serüvenimizin suları berraklaşmak ve insanı yansıtmak zorundadır. Buna tamam.

İnsandaki bu kirlenme aşktaki bu kirlenme nasıl aşılır?

Bu insan ve yaşama biçimleriyle ilgili verili değerleri sorgulayan öncülerin çoğaltığı bir saflaşmayla olur.

Şair yeni bir dil içersinde düşünürken, her dizesi insan için yükseltilen kalenin sağlam bir tuğlası olarak üst üste oturmak zorundadır.

Tabii şair yeni bir dil içinde düşünmeli... Sistemin dilinde kalırsa şair sistemin şairi olur... bunu bilmese bile. Peki bu noktada napmalı... sen de bak yargısız

ölümler diyorsun... bu dili kırmalıyız.

Cengiz Ağabey, çok güzel bir örnek yakaladın. Benim şiirim açısından sözgelimi, yargısız ölümler sözcüklerinin geçtiği dizede dizgiden kaynaklanan bir hata haklı olarak böyle bir soru üretilmesine vesile oldu.

Ağıtlara Yazıldı Zaman da dikkat etmişsindir. Büyük harf yok, noktalama işaretleri yok... Ancak birkaç yerde çok ciddi anlam bozukluklarına yol açabilecek sözcükler tırnak içerisindedir. Ancak dizgiyi yapan arkadaşımız bunları atmış. Tashihte gözlerimden kaçtı.

Yoksa, ölümler sistemin meşru kıldığı yasalarla kararlaştırılmış olsaydı doğru mu olur du tabii ki hayır. Sözgelimi idamlar (!)

Didiklenirse başka örnekler de çıkabilir. Bunları da dizgiye yüklemek haksızlık olur. Burada ben kaynaklı hatalarda vardır.

İşte burada sorunun yanıtına geliyorum...

Sistemden ödünç alınan dilin nasıl kırılması gerektiği yıllardır tartışılıp durur. Siyasette-kültürde-sanatta... bu yetmezliklerimizin uzantısı-ifadesini dilde buluyor.

Bu her şeyden önce bütün günahı sisteme yükleme kolaycılığından vazgeçmeyle başlayan bir dürüstlükle aşılmalı önce.

Yazar dili-ki sistemin payandalarını yerinde tutmayan-öğrenmeli bence. Kendi adıma bu çabada ki öğrenciliğim de azıcık tembel davrandığımı söylersem kendime haksızlık etmiş olmam.

Dil aynı zamanda değişmeye uğrayanın yaşamında yeni değerler yüklemesidir de. Bunları kollektif bir paylaşım sorumluluğuyla pekiştirmeli.

Sistem dışı yazarların bilmeyi yükseltmesi, aynı kulvarda olduğu sanılan ayrık otlarının o bahçeden sökülmesi. Yanılsamaların gerçekci prizmalardan geçirilerek her rengin bulunduğu mevziyi görmemizi sağlayacak netleşmeye doğru yol alınması.

Hayatı bu güne kadar kendi savaşlarında dermeçatma biriktiren herkesin daha çok insanlaşması.

Kollektif bir ruh, kollektif bir hayat, kollektifleşen ütopyalar.

Güzel söylediniz... herkesin insanlaşması... Peki, insanlaşma bilincini edinmiş birisiniz... sizi ne rahatsız ediyor ilk elde.

Böyle bir ülkede yaşıyorum. "Böyle" sözcüğünün anlamını aşmıyorum. Nasılsa bağrımızdaki aynı yara. Bir şeylerin ayrımındasın. Az önce söylemiştim: Bilmek sorumluluk yükler. Bu sorumluluğu bulunulan koşulların bilinen nedenleriyle yerine getirememiş olmanın yürek sıkışması. Bilmek ve Susmak zorunda bırakılmak. Değişim beklentisinin küçük küçük biriktiği bir kumbara gibi kaldı her yürek.

Bir kültür... insani kültür kalkışmasına girişmeli diye düşünüyorum. Söz gelimi siz, bu ortamda okurunuza ulaşabildiniz mi... ya da şöyle sorayım... önde gelen şair diye televizyona çıktınız mı...

Okura ulaşmak Medyanın denetim ağını delmek. Bir yazarın, bir şairin bir sanatçının en azgın düşlerinden.

Ortamın çoraklığından fazlasıyla nasipleniyorum.

Dağıtımcıya bir kitapla gittiğinizde karşılaşacağınız tepki biliniyor. Ya geri çevriliyorsunuz ya da lütfenlerle 10-15 kitabınız alınıyor. Gözlerinizin içine öyle bir bakılıyor ki, bir mihnet borcunun altında ezilmiş kalıyorsunuz.

Verdiğiniz kitapların parasını almaya gitmek içinde, bir çay parasıyla dönmeyi ya da karşılanmayı göze almak zorundasınız. Beş altı ay belki bir yıl o kapıları aşındırırsınız... kitaplarınızı verdiğiniz gibi tamamıyla iade almakta var. Daha doğrusu birebir insan ilişkileriyle dağıtım dışında ciddi bir mekanizma yok gibi. Buna biraz özel kanalları da ekleyebiliriz.

Bu ciddi handikapı aşma yolunda bazı öneri ve oluşumlarda henüz uzun soluklu olamadılar.

"Önde gelen şair..." olarak da henüz bir devlet ve ya özel televizyona çıkmadım. Bilmem böyle bir gerçeklikle o televizyonlara çıkmak mı, çıkamamak mı daha ciddi bir sorun?

Yanıta gerek yok.

Çok bildik.

Mutluluk için ne düşünüyorsunuz.

Her sorunuzda karşıma bir okyanus çıkıyor. Okyanusu en kestirmeden tanımlamanın ve düşündüklerini söylemenin yolu da okyanusu çok iyi tanımak diyorum. Kendi penceremden mutluluğu kendimle -en az fireylebarışık yaşamayı başarabildiğim bir eksende düşünüyorum.

Sanatçının dünyasında, çoğalttığı yüreğine sığdırabildiği sayısız insan, mutluluğunun en coşkulu ifadesidir.

Yeni okyanusla karaya çıkalım. O zaman Aydın Öztürk nasıl bir insan.

İnsan kendisini ifade ederken ne denli zorlanacağını böyle sorularla yüzleşince anlıyor. Değerler dizgesinin arasında göstergesini ne yana çevirse bir başka dert. Suçlanabilir.

Öyleyse bu soruya kestirmeden,

Aydın Öztürk belleğinizde kendi ölçütlerinizle de olsa azıcık güzel kalmayı başarandır.

GECEDE VE GÜNDE

Umuttan geçer tüm köprüler
Elin şakağında kurtuluşu ararsın
Sonbahar sarısı yüzünde sönmüş ateşler
Kimbilir kaçıncı acı, kaçıncı arayış
Çarmıha gerilişin ardından

İnsanım kanımı döke döke geldim savaşlardan
Çağlar atladım, yek at, yek mızrak
Her yeşil bir sel gibi akıp geçti içimden
Tutkunluğumu anlattım doğan her bebeye
Maviyi sergiledim gözlerinde sonsuz bir serüven

Yaşamak diye bağırıyor tüm canlılar
Biraz sakal, bir kalem pirzola, bir kadeh rakı
Vay be ne ateş çemberiymiş
Ne şakakmış dayandı gecede ve günde

Ali Ersin GÜNÇE

Bilirbilmezler

Yılmaz ARSLAN

Çetin iştir benim ülkemde okumak ve yazmak... Okursun; suçtur okuduğun 'kitap'... Yazarsın; suçtur yazdığın 'düzeni eleştiren yazı': en hafiften, iyimser olanı bile. Peki ne yapmalı? El bağlayıp oturmalı mı? Antikçağ Yunan Feylesofunun dediği gibi "Herşey akar..." değil mi yoksa. Doğrudur. "Herşey akar..." Ama gelin görün, insanlığın 'güzel günlerinin' önünde, o güzel günleri insanlara göstermemeye karar vermişlerin arasında yer alanlar, "Akmaz, herşey bir ve aynı kalır..." türünden terennüm ediyorlar, o çok bildik şarkı bile olmayan şarkıyı. Bu 'çaldıkları minareye kılıf uydurma' operasyonudur çünkü. Bu güzel günleri göstermemeye karar vermişler, öyle kötü işler yapmışlardır ki, hâlâ o bildik şarkının bozuk havasıyla kendilerinden geçiyorlar.

Herşeyi onlar bilir; en güzelinden ve en iyisinden... 'Yeni Dünya Düzeni' -düzensizliği demek daha doğru olacak- iyidir, dediler mi... o iyidir. 'Globalleşme'; en ucuzundan Sulukule oyun havalarıyla pazarlanır: "Oooo, iyidir, iyidir..."

Çetin iştir benim ülkemde okumak ve yazmak. Parantez açma gereğini duyuyorum: Kendi başınıza buyruk araştırma yapamaz, doğruları olduğu gibi, bilimsel olarak anlatamazsınız insanlara. Düzenin (status quo) belli yasaları ve sınırları vardır. Anlatacaksanız bu sınırlar içinde, bu yasalara uydurarak anlatacaksınız. Bu yasaların ve sınırların nemenem şeyler olduğunu bilmiyeniniz yoktur tabii. Öyle ileri seviyededir ki bunlar: Kitap yazdığı için yazarları, doğru haberleri anlattığı için gazetecileri doldurur içeri... Hele isimsiz o kadar 'suçlu' vardır ki bu topraklarda, onlar hiç gözardı edilmemeli. Parantezi şimdilik burada kapatma gereği duyuyorum.

Kimden alıyorlar bu hakkı? Sorulduğu zaman, "Yasalar var" diyorlar. Hani neredeyse bu yasaları Etiyopya'nın parlamenterleri yapmış zannedeceğim. Bir kişi de çıkıp: "Öyleyse siz de, bilimin, yaşamın, özgür geleceğin karşısındaki -hem de kendi ürününüz olan- yasaları değiştirin kardeşim" demiyor. Diyemiyor. Diyenlerin sesini kesmeye çalışıyorlar. "Bizim için varolan, işin ilginci bizim varettiğimiz kurum ve kuruluşlar; "Hangi örgüttensin, bize adlarını ver... Seni kurtaralım bu zehirden..." diye şakımaya başlıyorlar.

Çetin iştir benim ülkemde okumak ve yazmak. İnsan için varolan bu kurumları sorgulayamazsın. İnsani görevini yapmaman, verilenle, varolanla yetinmen istenir... "Peki demokrasi, herkesin eşit öğrenme hakkı, özerk ve bilimsel araştırma?.." diyecek olsan, şamar ağzının üzerinde patlıyor.

Bir de 'suya sabuna dokunmayan', 'ılımlı aydınlarımız' var. Onlara değinmeden geçemeyeceğim. Bunun için **Varlık** dergisinin Şubat 94 tarihli degisindeki Füsun Akatlı'nın yazısı çok öğretici oluyor. Bakalım onlara ilişkin ne diyor Akatlı: "İnsan için ana erdemlerden biri, İlkçağ Yunan felsefi düşünüşünde 'sophrosyne: ölçülülük' idi (...) Yunan bilgeliliğinin ölçülüğü, ılımlılığı; değerlerin yozlaştığı dönemlerde opurtünist bir ortayolculuk, bir idare-i maslahatçılık, en hafifinden de, çelişkilerin keskinleştiği ve batmaya başladığı yerde, bir suya sabuna dokunmama tutumu, bana ne'cilik kılığına sokulur (...) Kritik düşüncenin rölütivizmi; sulandırılıp çarpıtılarak, değerler karmaşasını altın tabaklarda sunan binyüzlü bilimsellik tafrası haline gelir." (1)

Yönetenler, 'beyaz yakalılar' bunu bilmezler mi? Bilirler elbette. Ama bilirbilmezler. Gizlerler. Kendi çıkarlarının aracı haline getirirler bilimi, politikayı, sanatı ve kültürü.

Çetin iştir benim ülkemde okumak ve yazmak: Öyle değilse, zıt, düzenin 'doğru olmayan doğrularıyla' mücadele eden yazılar yazanlar neden hapse atılıyor? Neden daha da çok 'işçi sınıfı düşüncesini' araştıranları, bu sınıfın düşüncelerinin 'en güzeli' yaratacağını söyleyenleri içeri atıyorlar? Oysa bu düşünceye yapılan ve yapılacak her katkı, insanlığın 'güzel günlere giden yolunda' atılmış bir büyük adımdır. Bir felsefedir o. Felsefeden neden korkuluyor? Neden hep önüne setler çekiliyor.

Status quo'ya yamanmaya ve yaranmaya çalışan 'yalan tacirleri' gazetecilere, sahte bilimcilere ne demeli peki... Bilmiyorlar mı, ürettikleri her yalan, son tahlilde rantiye-sanayi-ticaret sermayesinin cebine bir katkı, fakir olan halkın daha da fakirleşmesi demek. Bilirler. Ama bilirbilmezler. Çıkarları vardır. Sus payına, konfora razıdır onlar.

Çetin iştir benim ülkemde okumak ve yazmak: Bulgaristan'daki, Azerbeycan'daki 'Türk'lerin (1), Bosna'daki 'müslüman'ların (1) peşine niye düşüyorlar. Bir yalan tüccarının ağzıyla soracak olursak: "Sormazlar mı ki adama; sen ülkenin güneydoğusundaki sorunu hallettin mi?" diye.

Bilim üretilir bu topraklarda düzen adına: Yalandır. Sanat eseri üretilir bu topraklarda insan için: Yalandır. Politika yapılır bu topraklarda halk adına: Yalandır. Şefkat gösterileri yapılır, el uzatılır 'Ana-bacı' teraneleriyle:

Hepten yalandır. "Müslümanlıktan" dem vurulur: Toptan yalandır. Bilim buysa, sanat eseri buysa, politika, şefkat, analık-bacılık ve Müslümanlık buysa toptan hepsi yerde batsın..." demek, bağırmak istersiniz. Bir el hazırdır hemen, boğazınıza sarılmaya.

Değerli hocam Fikret Başkaya yazdı: Paradigma 'iflas' etmiştir. 'Model' bitmiştir. Yılladır "kökü dışarda, kökü dışarda" çığlıklarıyla hapsettiğiniz, susturmaya çalıştığınız, yasaları ve kurumları karşılarına diktiğiniz o güzel insanlar yazıyor artık 'tarihi'. Sanatı, yasayı, politikayı, sevgiyi, inancı o iyi insanlar üretiyor işte. "Çifte pasaportlusunuz. Amerikan vatandaşısınız. Siz hangi vatanın çıkarlarını el üstünde tutacaksınız? Bu durum birşeyi daha aşikâr kılıyor: Kimin kökü dışarda olduğunu. "Vatanınıza koşun: Marş marş.

Görev, 'güzelgün savaşçılarının' omzunda bir yüktür artık. Bu insanları ve onların sanatını, kültürünü, politikasını yeniden üretmek görevidir bu. İkramiyesi: Yürekte parıl parıl yanan bir mutluluk ateşidir. Bizim kimseye 'cennet bahçesi' vaadetmeye hakkımız yoktur.

Son söz Petöfi'nin olsun:

"Öyle kolay sanma sen bu işi, kardeşim
hemen kalkışma tellerden şarkılar döktürmeye.1
Sazı eline bir kere almaya göresin,
bir görev yüklendi demektir, bilesin,
çok ağır bir görev ve belalı.
...Ey şairler, gireceksiniz halkla kolkola,
alevlerin, fırtınaların içinden geçeceksiniz
hiç durmadan yürüyeceksiniz, ama hiç durmadan;
alçaktır halkın bayrağını elinden düşüren de,
şurda, geride bir kenarda gizli gizli, bir parçacık
dinleneyim,
diyen de alçak.1" (2)

1- "Tehlikeli Ilımlılık". Füsun AKATLI, Varlık, Şubat 94
2- "Ulusal Kültür ve Sanat." Aziz ÇALIŞLAR, Cem Y. Petöfi'den aktarma, sayfa:211.

SİSLERİ DAĞILMIŞ DÜNYA

Bir iklim
Mevsimlerin sınırları dışında
Başdöndürücü bir görüntü
İnsanı çepeçevre saran
Boşlukta tutunmak
İsterken bir şeye
Anılar balkır beynimde
İçli şarkılar yankır uzaktan
Dillere sığmaz enginlikte.

Bir yeni ülkeye ulaşmak
Yeniden kurmak yaşamı
Ilık sevgi güneşinin
Tepede parladığı
Gizli yaraların ve gözyaşlarının
Yer etmediği bir dünya.

Nerede ve nasıl
Sisleri dağılmış
Acıları dinmiş
Sımsıcak yürekten başlatılmış
Ayrımsız
İnsanca bir gövertiyle
Sonsuza açılan kapısı.

Mehmet AYDIN

KIYI Dergisini kutluyoruz

100. sayı için... Daha nice

100. sayılar diliyoruz.

İNSANCIL EMEKÇİLERİ

TARİHİN SATIRBAŞI

Çarmıhını sırtlanıp nereye böyle uzak
dağın ardı kum denizi
her kumdibi - bin tuzak.

Acın yere göğe sığmaz
nasıl taşıdın nasıl, kaç binler yıl, kaç halk
daha kaç binlere kaç devam..
yorgunsun, gitme, dinlen biraz
bak kurtlar kan uluyor, kan soluyor
ve ağını geriyor her yana akşam
çoktan kanat kapadı, sabra durdu güvercin
otur şöyle, acelen ne dinlen biraz
SOFRADA DEĞİL- PUSUDA BEKLENENSİN.

Ben senden çok gitmeyi..

- Kılavuz kuşlar boş döndü gene-
Buraların yağmuru kumdur, kum yağar
geceyle
bense güneş saati kurarım, direnç döverim
örste
bu direnci sana hazırladım milât öncesi
üstünde durur hâlâ çekiç sesleri.
- Kılavuz kuşlar boş döndü gene-

Ben senden çok gitmeyi..

Özlediğin sularda ben çok gezindim
inci, ipek ve zencefil taşırdı, bindiğim kalyonlar
benim
fırtına yoktu, korsanlar yoktu, yoktu korku
o zamanlar o sulardan Poseidon sorumluydu.
hangi limana varsak orda ilkbahar
zaten o sularda her mevsim sanki ilkbahar
her liman bir bayramdı, bir büyük şölen
o bayramları aşkları şu papirüse çizdim.
-baktığın yöne göre değişir
bir yanı ikindi, öbür yanı şafaktır o resmin.-
şimdi nerde o kalyonlar, nereye kayboldular
duru sulara ne oldu, öyle gün günden
neden sarardılar, neden karardılar.

Ben senden çok gitmeyi..

Hem sonra evlere dolan ezgiler vardı
sabah rengiyle, hani o esintiyle
la minör, fa diyez, si bemol ün en hası
coşkuyla uçardı ya, kaplardı ya odaları
hani yolları, bulvarları, baştanbaşa havayı
onlar nerde şimdi, o ezgiler nerde
nerde yağmur ormanları
ONLARI DA ÇEKTİLER GİYOTİNE.

Ben senden çok gitmeyi..

Dirimin serüveni kişiye özel derlerse de
inanmam
arada kol vurup tarihin satırbaşına
mağara, çivi, hiyoroglif, taşkabartma,
matbaa
birer sayfa açarım da, her çağdan her
boylamdan
hepsinde ortak payda
ATEŞ, BARUT, KAN.

Ben senden çok gitmeyi..

Ey kaostan bu yana odağında yandığımız
cehennem
akkor olduğumuz malûm
malûm
haddeden geçtiğimiz, gen gen
nice kurudu sular - varmadan okyanusa
insanın insana kıyımı, insanın doğaya
köle pazarları, sömürge halklar, açlık Afrika
altın, petrol, uranyum, dolar
cıvalı zar, hileli kumar
daha kaç acı nerde büyüyor
AĞIT SEVMİYORUM, ÇOCUKLAR
UÇURTMA KOŞSUNLAR.

Çocuklar uçurtma koşsunlar - gökyüzüne
vursun izdüşümleri
sen çarmıhından çık, giy şu direnci
yine gitmek ilk dersen, peki nereye?
EN YETKİN ÜLKE YÜREĞİN DEĞİL Mİ.

Türkan İLDENİZ

ÖYKÜ

Kedi ile Martı

Behzat AY

Temmuz ayı boyunca geceleri uyuyamıyorum. Karabasanlarla sıçrayarak uyanıyorum. Evi yalımlar, dumanlar sarmış, ağızlarından salyalar akan gözüdönmüş insan görünümünde bir sürü yaratık evi taşlıyor, bununla da yetinmiyorlar, benzine, gaza batırdıkları paçavraları kırdıkları camlardan içeri fırlatıyorlar... Ben tam bu anda arka kapıyı açıp kaçacakken yakalayıp ellerindeki sopalarla vurmaya başlıyorlar. Sıçrayarak ve bağırarak uyanıyorum. Yatakta kıvranmaktansa, sabahın köründe kıyıya iniyorum.

Böyle bir sabah kıyıdaki banka oturdum. Adaya gelcek ilk vapuru bekliyorum. Daha doğrusu ilk vapurla gelecek gazeteyi bekliyorum. Uzakta sis içinde gözüken kıyılara bakıyorum. Martı çığlıklarını dinliyorum. Çevremdeki çiçeklerin kokusunu içime çekiyorum. Derken pat pat sesleri çıkararak bir balıkçı motoru yanaştı. Kıyıda beklemekte olan balıkçılar motordan indirilen balıkları paylaştılar; bağırmadan, çağırmadan, dövüşmeden...

Leğenlerdeki balıklara bakıyorum. Kimileri canlı; çırpınıp sıçrayıp duruyorlar. Balıkçılar çok küçük ölmüş balıkları, satışta sürümü düşürebilecek olanları ayıklayıp, çevrelerine üşüşmüş, kedilere, martılara veriyorlar. Ağızlarına alıp bir yana götürdükleri balıkları kediler ve martılar yemeye koyuluyorlar. Ben onları izliyorum özenle. Edemeyip, elimdeki fotoğraf makinasıyla fotoğraflarını çekiyorum...

Balığa doyan kediler, yeni doğan güneşe karşı temizliğe başlıyorlar. Ne kadar da becerikliler... Güzelim pençeleriyle, ustalıkla ağızlarını siliyorlar, sonra parmaklarını yalamaya başlıyorlar. Doyumsuz bir görünüm...

Ben onları izlerken martının biri gelip, balıkçılardan birinin leğeninden bir balığı aşırıp uzaklaştı, badik badik yürüyerek. Arkadaşıyla konuşmakta olan balıkçının bundan haberi olmadı. Martı aşırdığı balığı yemeye başladı. Şölene geç kalan bir kedi yumul yumul gelip martıya yaklaştı. Martı ona baktı, o martıya baktı. Böyle bir süre bakıştılar... Sonra martının önündeki balığı, anlaşmışlar gibi birlikte yemeye başladılar. Aceleri yoktu. Arada bir duraksayıp biribirlerine bakıyorlar, sonra bölüştükleri balığı yine birlikte yemeye başlıyorlardı. Bu görünüm daha ilginç ve güzeldi... merakla ve sevinçle onlara bakarken dalıp gittim... Sanki aralarında bir sofra kurmuşlardı. Kardeş kardeşe yiyorlardı. Ya da arkadaş arkadaşa... Dövüşmüyorlar, düşmanca bakmıyorlardı biribirlerine. Biri martıydı, biri kedi. Kedi kediyle konuşurdu, martı da martıyla. Ama martıyla kedinin anlaşarak, belki de konuşarak balığı bölüşüp yemeleri de ne oluyordu?

Öylesine dalmıştım ki, onları insan gibi görmeye başladım. İnsancıl olmayan insanlardan daha canayakındılar. Sevimliydiler. Evet, biri iki, öbürü dört ayaklıydılar. Biri martı, öbürü kediydi. Ama sanki insanmışlar gibi görüyordum... Derken sanrıya benzer şeyler başladı bende. Önlerinde mavili kırmızılı bir örtü görüyordum. Örtünün üzerinde bardaklar, şişeler de gözükür gibiydi. Dahası bir de salata... Sonra konuşmaya başladılar. Bir ara kedi gülmeye başladı. Arkasından martı... Kedi gülmesini sürdürüyordu. Martı bir kahkaha kopardı. Sonra bir şeyler söylermişcesine kediye baktı. Kedi de ona... Martı bir kahkaha daha patlattı... Sonra kanatlarını açtı, yavaş yavaş havalandı. Kedi arkasından baktı bir süre... Martı gözükmez oldu. Uzak gözlüğümü gözlerime takıp baktım. Göremiyordum. Kimbilir ne kadar uzaklaşmıştı ki, nokta kadarcık da gözükmüyordu... Kedi de göremez olmuştu ki, bakmaktan usandı, yüzükoyun uzandı oraya. Ayrıldıklarına üzülmüş gibiydi. Gözlerini yumdu. Uyumuyordu, besbelli... Düşünüyordu. Neyi düşünüyordu acaba? Uçamadığını mı? Martıyla kurdukları arkadaşlığı mı? Bilemiyorum.

Kendi kendime düşlemler kurmaya başlamıştım ki, ilk vapur gözüktü. Süzüle süzüle geliyordu. İnsanlar gözüküyordu. O kadar çoktular ki, şaşaladım... Sonra düşündüm, bugün iş günü değildi. İzlenceydi. Eğlenmeye, dinlenmeye geliyorlardı. Şu güzelim günde, güzelim doğada dövüşecek değillerdi ya... Birdenbire Sivas Olayı'nı, 2 Temmuz'u anımsadım... Beni geceler boyu uyutmayan, karabasanlarla kıvrandıran olayı... Martıyla kedinin bir süredir unutturdukları olayı...

İskeleye doğru gazetemi almaya giderken, o olayı beynimden kovmaya çalıştım. Kediyle martıyı düşündüm yeniden. Balığı bölüşerek yemelerini düşündüm. İkisinin arkadaşlıkları, geceleri gördüğüm karabasanları unutturmuştu...

Gazetemi satıcıdan alıp ormana doğru yürümeye başladım... Sabahın yedisiydi... Yeni martılar, yeni kediler görebilirdim ormanda... Atları izler, gezginlerin binecekleri, süslü püslü eşeklere bakardım bir süre. Sonra bir banka oturur gazetemi okurdum. Sonra da sekiz buçukta eve, güllerle, çiçeklerle gider, sabah kahvaltımı yapardım...

İbrahim Nasrallah:
Filistin'li şair. 1954'te bir mülteci kampında doğdu. Birleşmiş Milletlerin açtığı mülteci okullarına devam etti. Yedi şiir kitabı ve iki romanı bulunuyor. Halen Amman'da gazeteci olarak çalışmaktadır.

İNSAN HAKLARI ÜZERİNE

VATAN

Yazık
Pencereleri nöbetçili ve süngülü bir vatana
Yazık
Kapısız bir vatana
Yazık
Konakları bulutlara erişmeyen bir vatana

GENERALİN ŞÖVALYELİĞİ

Hey Asker
Hazırla eyeri ve asayı
Üzengiyi... yuları
Ölümü ve tüfekleri
Böylece binebiliriz bu adamlara

GENERALİN İÇ GEZİSİ

İşte ağaçlar.. ve konaklar
Işıklı caddeler.. kültür
Bahçeler.. bulutlar.. yüce dağlar
Ve bir karanfil
İşte günün ok gibi fırladığı yer
Bir ud.. bir şarkı
Kişnemeler çıkartan bir gırtlak, uzaklıklar ve
ekin başakları
Şunlar ruh pencereleri..
Dünyaya girişler..
Ürkütücü gökler
Bunlar bizim topraklarımız.. bizim akan
düşlerimiz
Fakat emrettiğiniz gibi, efendim,
Hepsi zincirler içinde!!

TUTUKLANMA ANI

Ceylan çok defa yalnız
Yavrusu için şarkılar besteler
Sallar sorgunun yarasını şafakta
Ama aniden caddeleri geçiyorlar
-sayıca üstün kılarak kaygılarımızı-
Bir hanımefendi her zaman soracak:
Tüm bu silahlar!
Dağları tutuklamaya mı geldiler?!

İNFAZ ANI

Askerlerin devriyesi sessizlik içinde ve kışlada
Aç köpeklerin galeyanı
Zincire vurulmuş adımların tekdüzeliği
Ve karanlıkta
Durgunluk içinde sallanan kement
Ve seli ölümün ve mermilerin

ÖZGÜRLÜK

Soruyorsun bana özgürlüğün ölçüsünü burada
Kuşlara acı verdiler şimdi
Kanatlarının zayıflığıyla

EL YAZISI

Her zaman tekrarlarım söylediğimi
Rüzgâra, caddelere, yola
Sessizliğin hançerine boşlukta
Arkadaşların sorularındaki düşün karışıklığına
Çiçeklerin açma özgürlüğünü savunurum ben
Kuşların yükseklerde uçma özgürlüğünü

İngilizce'den Çev.: Ümit ÖZKAN

Yıldız Güncesi

Cengiz GÜNDOĞDU

3 Mayıs Salı

Serin bir gece... Bir kitabın arka kapağı "Her susmak ölüm değildir iyi belle/Sustum da güçleniverdim/ Susmak/Daha büyük çığlıklara hazırlık bende/İşte benim yine dimdik karşınızda/Yine tekçe direncim, insancıl kavgalarımla" Kitabın adı **Taşra Kızının Dellceleri.** Nisan 1967'de basılmış.

Taşra Kızının Dellceleri... Türkan İldeniz... 1957'den beri şiirlerini okuduğum insan... Karanlık sıkıntılı günlerimde yüreğimi kamçılayan... irademi pekiştiren...

Türkan İldeniz... "İsteme benden canımı Tanrım/Ne cennet ne cehennem/Ömrümü şiire adadım/Kimseye vermem" diyor... bana insani şiiri sevdiren...

Türkan İldeniz... "Zaten istesem de dinmez içimdeki kasırga/Zaten başladığım türküyü yarım" diyen... bana ütopyalar kurduran...

Türkan İldeniz... Taşrı Kızı, "Hadi karanlığınızla kalın/Beni bekliyor gemiye yetişeceğim" dedi... bir gemiye bindi... gitti. "Işıkları bir yakıp söndürme Kaptan beni korkutamazsın" dedi... uzak bir deniz oldu... Gözden ıraktı, ama benim gönlümde ırak olmadı, uzak denizlerde insancıl kavgasıyla yıldırımlara başeğmeyen... zamanın yüreğine giren. "Ölümsüzdü zaman şimdiye dek/Kimseye yenilmemişti ama/Bana yenilecek" diyen Türkan İldeniz... nerdeydi... hangi uzak denizdeydi... Kitap kapağının etkisiyle... hep bir maviliğin içinde düşlediğim **Taşra Kızının Dellceleri...** hangi denizin rüzgarında... hangi yıldızın ucunda hangi bulutun içindeydi...

Böylece yıllar... yıllar geçti... Bakın ne söyleyeceğim. Daha önce söyledim. Yine söylüyorum. Ben şanslı bir insanım... Üç ay önce bir gün Müşür Kaya "Bak sana ne vereceğim" dedi. Çantasını açtı. Kağıtları uzatırken "Türkan İldeniz'in şiirleri" dedi. Yıllar... yıllar sonra Türkan İldeniz'in şiirleri... Yüreğime yıldırımlar düşüyordu...

Şimdi siz bu şiirleri **İnsancıl**'da okuyorsunuz. 37 yıl önce... 14 yaşındayken şiirleri yüzünden aşık olduğum Türkan İldeniz'in şiirleri, yayın yönetmenliğini yaptığım **İnsancıl**'da yayımlanıyor... Ne güzel bir şans değil mi... Güzel.

Türkan İldeniz... insanın şairi... Acı diyor **İnsancıl**'da yayınlanan şiirinde. "Öğrendim ateş yakmasını suda" İnsani gücünü hatırlatıyor insana "gün olur bir şiir açar/gökyüzü büyür/tat gelir acıya" diyor.

Umutsuzluğun... yılgınlığın kelepçesinde sıkıştırılan insana el ediyor. Türkan İldeniz, suda ateş yakmasını öğreneceklerin... ateşte insanı aydınlatanların şairi... insani ateşi söndürmek isteyenlerin değil.

Biz **İnsancıl,** bir kavganın içindeyiz. Bizim şairimiz, suda ateş yakanların şiirini yazar. Büyüyecek gökyüzü... tat gelecek acıya der.

Böyle olacak... büyüyecek gökyüzü... tat gelecek acıya.

5 Mayıs Perşembe

Sabah... Radyoda bir istasyon buldum... neresi bilmiyorum... Sadettin Kaynakların... Lemi Atlıların... Münir Selçukların şarkılarını çalıyor hep. Şu an Göze mi geldin/Sen mi unuttun" şarkılarını dinliyorum... Radyoda bu istasyonu bulduğum için seviniyorum. Güzel şarkılarla... hayaller kura kura çalışıyorum. Hayalcinin biriyim ben... bundan ötürü kızanlar var... Yarın hep güzel olacak dedim. Mutlaka güzel olacak... ben, bisiklete binip gideceğim İğde kokulu bir yolda. Taze ekmek... taze peynir... taze domatesli kahvaltı bir kır kahvesinde. Sınırlar kalkacak... kardeşcil... insancıl bir dünya kurulacak... Bu hayalin mücadelesini veriyorum... Bugün **İstanbul Teknik Üniversitesi**'nde bir konferansım var. Kapitalist sistemin insani ilişkileri nasıl bozduğunu anlatacağım Cumartesi günü **Evrensel Kültür Merkezi**'nde Asım Bezirci'nin eleştirmenliğini anlatacağım. Bu ara beni sevindiren bir noktayı söylemeliyim. **Cumhuriyet** gazetesi, **Evrensel Kültür Merkezi**'nin haftalık etkinliklerini yayınladı. Haberde cumartesi günü var. Cumartesi günü Asım Bezirci'nin eleştirmenliği üstünde konferansı kimin vereceği... benim adım... silinmiş... Adımı kaldırmışlar. Buna sevindim... şunun için. Ben hep samimiyetten yana oldum. Kim napacaksa... ne söyleyecekse samimi olsun... hem nalına... hem mıhına vurmasın. Cumhuriyet gazetesinin kültür bölümünü yönetenler, benim adımı geçirselerdi bu, samimiyetsizlik olurdu. Star sisteminin yandaşları gizli oynamasınlar. Açıkca tavır koysunlar. Biz Cengiz Gündoğdu'yla soluk soluğa bir mücadelenin içindeyiz. Cengiz Gündoğdu'yla ilgili hiçbir haber bizden geçmez, desinler. Böyle yapsınlar.

Geçen gün bir haber, söyleşi... yine Cumhuriyet'de Devlet Tiyatrosu, okuma tiyatrosu yapıyormuş. Yeni değilmiş... yıllardan beri yapıyormuş. Çok ciddiymiş okuma tiyatrosu...

Güldüm buna. Tabii çok ciddi. İşte bundan ötürü Devlet Tiyatrosu, tiyatro yapamaz. Onlar yöneticilik için kulis oyunlarını iyi bilir... Peki **Cumhuriyet**'e oluyor. **Cumhuriyet** patlak balonları şişirme gayretinde.

Hadi şişirin bakalım patlak balonları.

Şunu anlamıyorlar. Güzel yürümesini... güzel çay içmesini... güzel rakı içmesini bilmeyenin sanatı güzel olmaz. İnsanın hayatı sanatlaşmalı. Güzel bu noktada

çıkar... sanatlaşan hayattan. İşte bu noktada insan, hayatı çirkinleştiren her çizgiye karşı çıkabilir. Dağın duruşunu... akarsuyun akışını... yolun kıvrımını... kapının yerini... tabağın duruşunu.

Geçen gün bir yerde okudum. Yahya Kemal yemek yerken insanı tiksindirirmiş... Şaşırıyor bunu yazan, nasıl olmuş da Yahya Kemal o güzel şiirleri yazmış. Yahya Kemal güzel şiir yazmadı. Halk, inandırıldı buna. Yemek yerken sağı solu tiksindiren güzel şiir yazmaz. Estetik bütündür çünkü.

Bir gün anlaşılacak bu... hayatın milimetrik ölçeklerde bile sanatlaşması gerektiği... Güzel ordan çıkacak.

6 Mayıs Cuma

Sabah... o istasyonu dinliyorum. Güzel şarkılar söyleniyor. "Hicran... yine hicran mı bu aşkın sonu söyle/Dalgın ki o gözler, seni söyler"i dinliyorum şimdi... Baştan başa klasik müzik çalan bir istasyon varmış, onu da arayacağım... Radyo dinlemiyordum püsürük müzikten ötürü. Radyoyla büyüdüm. Radyoyu severim. Belirli saatlerde yayın yapardı... Eşref Şefik'in söyleşileri vardı. Güzel konuşurdu. Radyo temsillerini soluk almadan dinlerdim. Sonra zaman geçti kötüye... püsürüğe teslim oldu Türkiye. Dün, İTÜ'de gördüm bu teslimiyeti. Gençlerin bilinci dumura uğratılmış. Şedit bir konuşmayla bilinci... dumura uğramış bilinçleri kırmaya çalıştım. Yüz kişiyle tartıştım... Konuşmamda tartışmalı bir yöntem kullandım. İki saat süren tartışmadan sonra kimi gençlerle konuştum. Benim söylediklerimi ilk kez duymuşlar. Bilinçlerinde yarıklar açılmış. Sevindim buna. Amacım buydu çünkü.

Şunu bilmeli yöneticiler. Bilinci dumura uğramış insandan kimseye hayır gelmez... ne kendine ne toplumа.

Güzel şarkılar dinleye dinleye yazıyorum... çay içiyorum... cigara içiyorum. **Kıraz**'ı düşünüyorum. **Kıraz,** iki aylık kültür-sanat dergisi. Tekirdağ'da çıkıyor... Okurlarım bilir. İstanbul dışında çıkan her dergiye güzel baktım. O dergiler de kötü bakmadı bana... biri dışında. O dergi... adını anmak istemiyorum... kurşun sıktı **İnsancıl**'a. **İnsancıl** kapansa zil takıp oynayacaklar. Biliyorsunuz Ankara'da kimi şairler, kimi yazarlar kötü bakıyor **İnsancıl**'a. **İnsancıl**'ın kapanmasını istiyor... bekliyor bunu. Bu takımın bir kolu İzmir'de... bir kolu Bursa'da... bir kolu da o ilde... o dergi'de. Neymiş... okutmayacaklarmış **İnsancıl**'ı. Böyle mücadele olur mu... Mücadele edeceksen **İnsancıl**'la... çık karşıma. Gel... açık oturum yapalım. Ankara'ya kaç kez gittim... konferans verdim. Saklanma gel konferansa... İzmir'e gittim... mayıs ayında Bursa'dayım. Oturalım bir masaya... tartışalım.

Şunu bilmiyorlar. İnsan için mücadele veren bir insanın benle cebelleşmesi anlamsız. Çünkü ben, insani mücadele veren bir insanın milimetresini bile desteklerim. Kimsenin önünde engel değilim. İşte **Kıraz.** Yazı istediler benden. Sürekli... Nasıl yazabileceğimi düşündüm önce. Hiç zamanım yok. Ama Hasan Akarsu'yla bir hukukum var... çay içtim. Bir insanla çay içmeyi önemsiyorum... Akarsu'nun her sayı yazma önerisini ölçtüm biçtim **Kıraz**'ın iki ayda bir çıkması işime yaradı. Yazmaya karar verdim.

Kıraz'a ne yazacağım. Edirne'de **Damla** vardı. **Damla**'ya **Uzak Yolcudan Mektuplar** yazardım. Severdim o mektupları. Sonra **Damla** kapandı... mektuplar bitti. Edirne utanmalı **Damla** kapandı diye. Edirneliler yaşatmalıydı **Damla**'yı. **Kıraz**'da okudum. **Kuzeysu** da yayımını durdurmuş. Metin Kökten şöyle demiş. "Bırakın sokaktaki insanı, aydın geçinen insanlar bile okumuyor (...) Birkaç özverili insanın nefesi de buraya kadar yetiyor"

Meyhanelerde ömür tüketen... dedikodu üreten yazar-şairlere söylüyorum. **Damla**'nın kapanması... **Kuzeysu**'nun kapanması... bu tatsızlıkların acısını çok çekeceksiniz. **Damar**'ın... **Tını**'nın... **Aykırı Sanat**'ın... **Damla**'nın... **Kuzeysu**'nun **Kıyı**'nun... şimdi **Kıraz**'ın bir dergi olmanın ötesinde... insanlaşma süreçlerinin sürdürücü ögeleri olduğunu anlayamadılar. Dün konferansta söyledim... Güney Afrika'da Mandela'nın mücadelesini hissedemiyenin beyni köpekleşmiştir. Köpekleşen beyin Mandela'yı hissedemez... bu beyin... bu kişi aşk yaratamaz. Bu beyin... köpekleşen beyin kapanan derginin nasıl bir tehlike olduğunu anlamaz. Onlar burjuvazinin dergilerinde görünmeyi marifet sanır. Onlar hep orda kalacak... hep orda kalmalı. Ben şimdi **Kıraz**'dayım. **Uzak Yolcunun Mektupları**'nı yazacağım.

Bir mektup geldi... Erzurum'dan. Şöyle diyor. 'Son ekonomik paketten dolayı parasızlık çektiğim için size öyküyü daktilo çektiremeden (sayfasını 10 TL'ye yazdıkları için) gönderdiğim için özür dilerim"

Bu delikanlının acısını sizle konuşacağız burjuva sanatçıları... mutlaka.

8 Mayıs Pazar

Yağmurlu bir gün... Sabah yağmurda yürüdüm... ıslandım. Güzel bir kahvaltı... şimdi yazıyorum. Dün **Evrensel Kültür Merkezi**'nde Asım Bezirci'yi anlattım. Konuşmalarımda değişik bir yöntem uyguluyorum. Eskiden konuşmamı bitirdikten sonra soru bölümü başlardı. Bu yıl öyle değil... ilk on dakikadan sonra soru istiyorum... tartışma başlatıyorum. Bir düşüncemi söyledikten sonra, sorunuz var mı... Siz ne diyorsunuz... konuşun diye mücadele ediyorum.

Dün yine bu yöntemi uyguladım. Elli insan vardı salonda. Konuşmamakta direndiler önce. "Siz tavşan mısınız" dedim. Sonra Zeynep'in tavşanını nasıl harekete geçirdiğimi anlattım. Bu örnek etkisini gösterdi. Söz kesmeceli tartışma başladı. Bunu seviyorum... tartışmayı. Eskiden de böyle olurdu. Ama öyle değil... hemen başlatıyorum tartışmayı.

Bu toplumun Bezirci'yi... yalnız Bezirci'yi değil, Fikret Başkaya'yı... İsmail Beşikçi'yi... Haluk Gerger'i hak etmediğini söyledim. Burdan başlattım tartışmayı. Daha sonra Bezirci'nin eleştirmenliğini anlattım... Tartışmalı toplantı 2,5 saat sürdü.

Bir dinleyen, "Sizin burda söylediklerinizi milyonlar duymalı" dedi. TRT'nin İkinci Kanal'ına çıkıp çıkmayacağımı sordu. Tanıdıkları varmış orda. Canlı olursa yayın, çıkarım dedim... Şunu da söyledim. Yalnız beni çıkarmayın. O programa hasımlarım da gelsin. Konuşalım... tartışalım... iyi olur. Sözgelimi, Mehmet H.

Doğan... Enis Batur... Tunca Aslan... Halim Şafak... öbür adı Işık Nardalı... Memet Fuat... İlkyaz Avan... Hulki Aktunç... Tomris Uyar... öbürleri...

Tartışmanın sonunda şunu söyledim. Siz insansınız. Ama size insanlığınız unutturuldu. Beyniniz dumura uğratıldı. Edilgenleştirildiniz. Hepiniz tavşan oldunuz. İnsan güçlüdür. İnsan, dünyayı yarattı... bugüne getirdi. Maddeyi insan parçaladı. Uzaya insan gitti... sizdiniz o. İnsanlığınızı hatırlayın. Tavşanlığı... umutsuzluğu bırakın. Siz insansınız... bunu unutmayın...

Dün sabah bir dostum geldi. "Sen çok yalnızsın Gündoğdu" dedi... yine dün... söyleşiden sonra bir hanım geldi yanıma... "Siz çok yalnızsınız" dedi.

Bugün yağmurda yürürken... aynı gün... birbirini tanımayan iki insanın "yalnızsın Gündoğdu" sözlerini düşündüm.

Yalnız mıyım... bilmem... belki. Ama ben milyonlarca insanı yaşıyorum. Bugünün gerçekliğinde yalnız görünebilirim. Ama çoğalan bir yalnızlık diyorum benim yalnızlığıma... tarihen.

Belki yanılıyorum. Belki hepten yalnızım. Çoğalma moğalma yok. Ama bu sisteme teslimde... tavşangillerle çoğalmak istemem... Böyle yalnız... yıkılır giderim.

9 Mayıs Pazartesi

Berrin Taş, beraat etmiş... Etmiş dememin nedeni şu. Avukat, duruşmaya girmemizi istemedi. Girmedik. Öğleden sonra telefon etti. Berrin Taş, beraat etmiş.

Dava sürecinde avukatın tutumunu beğenmedim. Ben bilgi istedikce avukat bunu telaş sandı. Oysa ince ayrıntılara kadar bilgi istiyordum. Şimdi de beraat ettiniz diyor. Niye... nasıl beraat... bunu bilmiyorum... Duruşmadan bir gün önce... 5 nisan perşembe günü vekaletini düşürecektim. Arkadaşlar önledi.

Görünen şu Türkiye'de büyük çoğunluk işini doğru yapmıyor.

11 Mayıs Çarşamba

Her sabah kalktıkta iç dünyamı kolaçan ederim. Bu sabah da öyle yaptım... şunu gördüm. Hımbıllık var içimde. Hiç kalkmasam... şöyle bir uyusam... bunu istedim. Çok istedim. Sonra. Şöyle düşündüm. Yoldayım. Tirende. Sabaha karşı... karlı... fırtınalı bir hava. Çay içiyorum... cigara içiyorum. Tiren gidiyor... hızlı.

Tiren gidiyor... hep... ben tirendeyim... hep. Biraz sonra Vivaldi geliyor... Mevsimleri nasıl bestelediğini anlatıyor. Az ilerde Çehov... bizi dinliyor. Belki bizi dinlemiyor... bir öykü düşünüyor.

Böyle düşünürken hımbıl hımbıl... yekindim... kalktım. Giyindim. Çıktım. Yağmur... yollar boş. Giriverdim yağmura... Bir saat yürüdüm. Islandım. Sırılsıklam oldum. Hiçbir yanım kalmadı ıslanmadık.

Yolda yürüyen yağmurdum.

İyi oldu ıslandığım. Hımbıllığım gitti. Sistemin vuruşlarına hazırdım. Dört bir koldan vuruyor sistem... Sistem vuruşları... evet. Peki ama, sistem dışılığı dilinden düşürmeyenlerin vuruşları... Bu, bizim üstümüzden atamadığımız hastalığımız. Sırrı Öztürk yeni eserinde (12 Mart 1971'den Portler 11 Sorun Yayınları İstanbul) şöyle diyor. "İnsanlığın tarihsel-sosyal ilerleyişinde herbiri insanlığın yararına katkı niteliğindeki milyonlarca emek ve kültürün tuğlaları bizimdir. Ayrıntılı düşündüğümüzde her devrimcinin kendinden önceki birikimlerden devraldığı, bunlara hangi katkıları eklediği ve aşmaya çalıştığı mutlaka değerlendirilecektir." Oysa bizler böyle yapmadık... Söz gelimi Sırrı Öztürk, Hikmet Kıvılcımlı'yı anlatırken şöyle diyor "Onun yaşamına anlam ve önem kazandıran bu kıdemli yanı gözardı edilerek de bir eleştiri yapılamaz. Anılan bir hayatı yaşamış olmak hiç kimseyi eleştiri dışı tutamaz. Fakat böylesine bir çileli hayata saygılı olmadan da eleştirilerimizde haklılık olmaz"

Sırrı Öztürk, söylediğini eser boyunca uyguluyor. İnsani kültüre katkı yapanları... o çileli hayatı yaşayanları saygıyla eleştiriyor... öyle değerlendiriyor. Sırrı Öztürk'ün bu ilkeli davranışı bugün için geçerli değil. Şunu söylemeliyim. Solcuyum diyenlerin kıyıcılığını, sistemin sanatçıları yapmadı **İnsancıl'a**. Dahasını söyleyeyim. Sağcı denilenler, solculardan daha dikkatli okuyor **İnsancıl'ı**. Daha daha acısı... buna hep gülmüşümdür... sağ naptığımızı anladı... sol anlamadı. Ama Sırrı Öztürk'ün söylediği olacak. İçsel devrimini yapamamış küçük burjuva solcularının kıyıcılığı geçersizleşecek... ciddi değerlendirmeler yapılacak... Sırrı Öztürkler çoğalacak. Bakın ne diyor Öztürk. "Yaşamını DEVRİM'in ütopik hülyasına adayan bir devrimcinin kimi zaaflarını bu tavrının önüne koymak devrimcilerin uğraş alanlarının dışındadır."

Şu bilinsin, Sırrı Öztürk'ün bu eseri, yalnız portreler anlatımı değil... bu eser, devrimcinin ahlak kitabı... Bakın, ne anlatacağım. Silivri Belediye'sinin düzenlediği Kültür Şenliğinde, pazartesi gecesi **Paris Komunü**'nü okuduk. Güzel oldu. Beğenildi. **Paris Komün**'ünün belgeselini de gösterdik. Orda elli insan insani kültür mücadelesinden bir kesit sunduk. Daha sonra şunu öğrendik. Adı bana söylenmeyen bir solcu... birinci sınıf bir solcu, bu etkinliğimizi önlemek istemiş. Şimdi bunu devrimci ahlakın neresine koyacağız. Oysa biz, Paris **Komunü** gösterisini daha güzel... daha etkili yapacak eleştirilere sevinen insanlarız.

Şu görülüyor. Bir zamanlar hayatını insani kültüre adamış kişiler sermayenin yanında milyarlarla oynuyor. Buna karşın bugün bile insani kültüre hiçbir çıkar beklemeksizin kendini adayanlar var. Bu insanlar isteseler, öbür yakada milyarlara kavuşurlar. Cebinde öğlen yemeği parası yokken... sistemin, ilk elde ayda 100 milyon aylığını geri çevirenlere saygılı olursak bundan insan kazançlı çıkar. Bu açıdan... sistemle göğüs göğüse mücadele eden... devrimci edebiyatımızın onurlu... eylemli yazarı Sırrı Öztürk'ün eserini dikkatle okumalıyız. Okumak zorundayız.

13 Mayıs Cuma

Deniz Gezmiş... Hüseyin İnan... Yusuf Aslan... İbrahim Kaypakkaya... 12 Mart döneminde katledilen bu devrimcileri andık. Marmara Üniversitesi'nde gençler anma günü düzenlemişler... beni de çağırdılar gittim. Baştan şunu söyleyeyim. Devrimcileri anma günleri zor koşullarda yapılıyor, bunu biliyorum. Yine de daha dikkatli olabiliriz.

Anma Günü şöyle oldu. Önce şiirler okundu. Daha

sonra **68'liler Vakfı**'ndan Mesut Eren konuştu. O günleri anlattı. **68'liler Vakfı**'nın çalışmalarıyla ilgili bilgi verdi. Mesut Eren, hazırlıksız geldiğini söyledi. Tabii bu yanlıştı. Konuşmacı hiçbir şekilde hazırlıksız konuşmamalı... ne pahasına olursa olsun... Mesut Eren'den sonra beni çağırdılar konuşmak için... Sağa sola atılmış su şişeleri vardı. Kırık bir dal çürümüş... bahçenin ortasında duruyordu. Sağda solda olup bitenlere ilgisiz... savruk oturuşlu gençler vardı. Burdan başladım konuşmama. Böyle günlerde bahçeyi süpürün... temizleyin, dedim. Daha sonra Deniz Gezmiş'i... Hüseyin İnan'ı... Yusuf Aslan'ı... İbrahim Kaypakkaya'yı... tarihi mücadele içinde gördüğümü söyledim. İnsanın güzel dünya kurma mücadelesi... Spartaküs... Paris Komünü... Varlin... Şeyh Bedrettin... Deniz Gezmiş... Hüseyin İnan... Yusuf Aslan... İbrahim Kaypakkaya... Bu insanlar... insanın insanlaşma mücadelesinde tragedya yarattılar.

Daha sonra şu düşüncemi söyledim. Bu insanlar, iki konuşma, üç türküyle anılmamalı... Söz gelimi, bu devrimcilerin mücadelesi oyunlaştırılmalı... Anma günlerinde müzik topluluklarının tavrını anlayamıyorum. Dün oraya **Mezopatamya Kültür Derneği**'nden geldiler. Saz... akordion... gitar... elektronik piyano. Böylece çok sesli yaptık sanıyorlar. Olmuyor. Güzel olmuyor. Müzik toplulukları bu işi kökten çözmeli.

Benden sonra Tuncer Sümer konuştu. Mücadelenin niteliğini anlattı. Yine türkülerle **Anma Günü** biti. Bu ara bir genç geldi. Anma günleri'nin daha nitelikli olması için neler yapılması gerektiğini söyledi... böyle konuşurken "Siz büyük adamsınız" demez mi... Sevmem böyle nitelemeleri. İtiraz ettim. "Böyle söyleme" dedim.

Büyük adam... böyle sözlerle insan püsürükleşir. Eti şişer... dişleri dökülür... Büyük adam... büyük adam dendikte... belli olmaz, ben de inanırım büyük olduğuma... püsürükleşirim... etim şişer... dişlerim dökülür. Lağarlamış gözlerle bakarım olup bitenlere.

Sabah traş olurken büyük adamlığı düşündüm. Bir tarihte... gençlikte... biri vardı... tanıdık... büyük adam derlerdi... ben de özenmiştim büyük adama. Annem "noluyor sana... nen var" dedi. Sevinmiştim, büyük adamlığım belli oldu diye. "Büyük adam olacağım" dedikte güldü annem. "Hiçbir zaman büyük adamlığa özenme. İnsan ol" dedi.

Şimdi... geçti benden büyük adamlık... istesem de olamam... Dün... Anma günü bittikten sonra genç kızlar, otobüs durağına kadar geçirdiler beni. Ayrılırken "Kendinize iyi bakın" dediler.

18 Mayıs Çarşamba

Pazartesi... salı Bursa'daydım. Berrin Taş'la gittik. **Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesince** düzenlenen **1. Ulusal Şiir Sempozyumu** için Berrin Taş, bir bildiri sundu.

Sempozyum pek sessiz geçti. Bildirilerden sonra tartışma olmadı... Sessizlik... Sessizlikte ben de sustum. Sessizce dinledim bildirileri. Şiir dendikte uçan kuşu kondurtmayanları orda görmek isterdim. Uçan kuşu kondurtmayanlarla dinleyenler önünde bir meydan savaşı iyi olurdu. Olmadı.

Bursa'ya giderken Yalova'ya uğradık... yol arkadaşımız Hilal-Nusret Yerli'ye... özlem giderdik.

Bursa iyi oldu. İki gün... bir gece... sorunlardan uzak...

23 Mayıs Pazartesi

Gece... Günlerdir evdeyim... kurban bayramından ötürü tatil... Kaan Arslanoğlu'nun yeni romanını okudum. Beğendim. Romanı hemen basmak isterdim. Ama basım giderleri bir hayli zamlandı...

Parayla güzel arasında doğru orantıyı kuramadım bir türlü... Parası olanlar güzeli yaratamıyor. Güzel yaratımları, parasızlık yüzünden gerçekleştiremiyorum. Sözgelimi Hegel... Brecht güzel... temiz bir dille çevrilmeli Türkçeye. Ahmet Cemal, Brecht'i heder etti.

Marks **Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı**'yı bitirdikten sonra, 21 ocak 1959 tarihli mektubunda Engels'e şöyle der "Hele şükür bitirebildim ama müsveddeleri gönderemiyorum, çünkü postaya atacak param yok. Postayla göndermek zorundayım, elimde tek bir suret bile yok. Senden, Pazartesiye kadar bana biraz para göndermeni rica edeceğim.

Hem bu kadar parasızlık çek, hem de "para" hakkında bir eser yaz. Şimdiye kadar hiç kimsenin böyle bir şey yapmış olduğunu sanmıyorum"

Marks, bu mektubu 135 yıl önce yazıyor. 135 yılda kapitalizm neyi değiştirdi. Değişen tek bir nokta yok. Kapitalizm parayla tek bir insani sorunu çözemedi. Bundan böyle de çözemeyecek.

Şuna inanıyorum. Parayla güzellik arasındaki ters orantı çözümlenecek... insani yaratıcılık paranın kumpasından kurtulacak. Paranın gücüyle insani yaratıcılığı engelleyenlerin sultası kırılacak.

24 Mayıs Salı

Ergin Yıldızoğlu, Avrupa Birliği için "son yıllarda karşılaştığı engelleri bir türlü aşamayarak ciddi sarsıntılar geçirdi ve bir gün gerçekleşmesinin olasılığı da oldukça zayıfladı" diyor. (Cumhuriyet. 23/5/94)

Avrupa Birliği'nin ciddi sarsıntı geçirmesi aydınları sakıntızca düşündürmeli. Her kim kendine aydın diyorsa ben naptım sorusuyla bir hesaplaşmaya girmeli.

Önce şu. Kapitalist sınıfın insanı sömürdüğü bir dünyada insani birlik yaratılabilir mi. Yaratılamaz. Çünkü kapitalizm insanı meta derkesine düşürür... bütün insani değerleri yerle bir eder. Kapitalist sistemde paranın hareketi, insani yaratıcılıktan daha önemlidir. Marks şöyle yazar. "Sir Robert Pecli'in 1844 ve 1845 Bankalar Kanunu hakkında Parlamentoda açılan bir tartışmada Gladstone aşk bile paranın mahiyeti hakkında yapılan spekülasyonlar kadar insanların aklını başından almamıştır diye belirtiyordu" (Karl Marks. Ekonomi Politiğin Eleştirilmesine Katkı. Çev. Orhan sudan Öncü Kitapevi İstanbul 1970).

Bugün gazelerde iki gencin intihar girişiminin haberi vardı. Sevdikleri kıza kavuşamayınca intihar etmek istemişler. Biri 22, öbürü 21 yaşında. Gazetelerin bir köşesine sıkıştırılan bu aşk hareketleriyle ilgili tek bir yorum yoktu. Buna karşılık para hareketlerini anlatan yazılar... yorumlar sayfalarca sürüyordu.

Kapitalizmin insanı getirdiği nokta bu. Para, insanın

aklını başından almış. Buna karşın, aklı başında iki gencin insani bir yaratıcılık için... aşk için ölme girişimi kısacık... önemsiz bir haber oluyor.

Ergin Yıldızoğlu devam ediyor. "Normandya Çıkarması'nın yıldönümünde, savaşın bitmesinden 50 yıl sonra bile A B ülkelerinde eski düşmanlıkların ortadan kalkmaktan uzak olduğu görüldü. A B'nin önünde ciddi kültürel engeller de (önyargılar) var. (...) Katolik, Protestan, Ortodoks ve Angalikan ayrımları da bu önyargılara ayrıca bir güç katıyor."

Bilimsel bakış açısının yoksunluğundan ötürü insanın oluşturduğu yanlış bilinç durumları var. İnsanların katolik protestan, ortodoks ve angalikan diye ayrılmaları yanlış bilinç durumlarının insanı getirdiği nokta. Kapitalizm yanlış bilinç durumlarını kaldırmadı... pekiştirdi. Din... millet... mezhep... sınıf ayrımlarının olduğu bir dünyada insan birleşemez.

Durum bu.

Bakıyorum, kimi kişiler bu durumu ya estetize ediyor... ya aklileştiriyor. Bunu yapana aydın denmez. Çünkü bu durum insanı aydınlığa götürmez.

Bu durumda kendine aydın diyenin yapacağı şu. Kapitalizmi... kapitalizmin pekiştirdiği hiçbir yanlış bilinç durumunu estetize etmeyecek, aklileştirmeyecek.

Aydın denen insan şunu yapacak. Kapitalizmle... kapitalizmin pekiştirdiği yanlış bilinç durumlarıyla durmaksızın mücadele edecek.

Yanlış bilinç durumlarını demokrasi... ya da demokrat görünme adına savunmanın tarihen hiçbir anlamı yok. Yanlış bilinç durumlarıyla bilinci sakatlanmış kişiler demokratik bir düzen kuramaz. Yanlış bilinç durumları yüzünden önünde sonunda birbirini heder eder insan.

Para haberlerinin hiç yazılmadığı... aşk haberlerinin birinci sayfadan verildiği bir dünya için aydın denen insanın, ben naptım diye bir hesaplaşmaya girmesi gerekiyor.

Para... para ne kadar çok olursa olsun, tek bir insanın, kesip attığı tırnağı kadar değerli olamaz. Bu düşüncenin bütün insanlarca kayıtsız şartsız benimseneceği bir dünya, aydının temel amacı olmalıdır.

25 Mayıs Perşembe

Günler geçip gidiyor... Dün gece yolda yürürken bunu... günlerin geçip gittiğini düşünürken... yılların da geçip gittiği geldi aklıma. İşte böyle... geçip gitmiş... günler... yıllar. Ölümden söz ettiğimde kimi arkadaşların ürperdiğini hissediyorum. Bunu anlıyorum. Ölümü dışımızda tutuyoruz. Ölümden korkuyoruz... Unutuyoruz ölümü.

Annem öldükte şaşırmıştım. Ölmeyecekti annem. Hiç. Öyle yaşayıp gidecektik. Ama bir gün... günün birinde... pazar günü... ölüverdi. Şaşırdım... kızdım. Küstüm. Seni gömmeyeceğim. Ne halin varsa gör dedim.

Arkadaşım Günay Akarsu'da da aynı oldu. Ama Akarsu'ya küskünlüğüm uzun sürdü öldü diye. Dün gece yolda giderken... annemle barıştığımı... Günay Akarsu'ya küskünlüğümün devam ettiğini hissettim.

Dün gece yolda giderken... Akarsu karşıma çıktı... inan olsun bakmadım yüzüne. Bir süre... tabii... sonra hemen başlardık tiyatrodan konuşmaya. Yarımyamalak değildi tiyatroculuğu Akarsu'nun. Gün 24 saat tiyatro düşünürdü...

Ama ne konuşacağız Akarsu'yla... kırgınım tiyatro dünyasına... Geçenlerde bir oyunumu istediler kitaplaştırmak için. Olur molur dedim ama... vermedim basılması için. Kaldı. Kalsın. Kırgınım tiyatro dünyasına... Yıllar... yıllar geçti... beni yine de unutmayan kimi tiyatrolardan çağrılar geliyor... gitmiyorum.

Birine... bir kuruma kırılmaktan hep korkarım. Biliyorum... kırıldıkta sıtkım sıyrılıyor... Küslük ayrı... küstüklerimle barışabilirim. Küslüğüm bir tuhaf. Küstüklerim bazen bunu bilmiyor. Kendi kendime küsüyorum. Annem böyle durumlar için "Tavşan dağa küsmüş... dağın haberi olmamış" derdi.

Olsun... dag mag... bana ne... ben küsüm ya... Küsünce kılımı kıpırdatmam barışmak için... Gizli küslüklerimi de belli etmem. Azıcık uzak dururum... o kadar. Belli etmesem bile kimi küslüklerim anlaşılıyor. "Küs müsünüz filancaya" dendikte "yo" diyorum küs sesimle.

Bursa'da Uludağ'a çıkarken Çekirge... o çaybahçesinde annemle çay içmiştik... yıllar geçti gitti... bugün **Evrensel Kültür** de video çekimi var. Sivas'ı anlatacağım. Yurtdışında gösterecekler. Yurt dışına gidemiyorum işlerimden ötürü... Bugün... sabah... Şırnak'tan telefon... bir okur... **Yıldız Güncesi**'ni okurken sesimi duymak istemiş... Ne güzel... dostlarım var... hasımlarım var... Yıllar önce dokuz saat beklerdim postanede annemin sesini duymak için. Yıllar... yıllar önce... belki bin yıl önce... bir sabah tirenden inmiştim... insanlığın yüzbin yıllık özlemleri bilincimdeydi... Bir kadın yağmurda yürüyordu. Alev alev yanıyordu kar. Vivaldi mevsimleri insanlaştırıyordu.

Dün gece... yolda yürürken... geçip giden günlerin... geçip giden yılların içinde dolaştım.

Annem ölünce çok şaşırmıştım. Annemle barıştım. Günay Akarsu'ya küsüm.

Şunu da söyleyeyim. Ölümden korkmamalı... sevilen öldükte insanın içi kopuyor gerçi. Sonra hayat baskın çıkıyor. İnsan onsuz sofralara oturmaya... onsuz gülmeye... onsuz üzülmeye alışıyor. Sonra o... sevilen yıllar geçtikte yakınlaşıyor. Onla yeni bir hayat başlıyor... sevilenle.

Seven ölümden korkmaz. Bilir sevdiğinde yaşayacağını... seven yaşatır. Bakın bana... annemle barıştım... Akarsu'ya küsüm.

28 Mayıs Cumartesi

Mücadele devam ediyor. Bir yanda insanı umutsuz bırakmak isteyenler... insanı, metaya bağlayanlar. Gazeteler... televizyonlar... radyolar... yollar... duvarlar meta reklamlarıyla, insanı bütünüyle metaya bağlıyor. Özlenen otomobil... mutlu eden buzdolabı... yüksek faiz veren şirketler... Bu arada bile bile içinden çıkılmaz duruma getirilen toplumsal durum. Bugünün karmaşıklığında yarınsız bırakılan insan.

Buna insanın çökertilmesi diyorum. İnsan çökertiliyor... sistem için.

Napmalı sorusuna ilk yanıt örgütlenme... Örgütlenme deniyor... orda duruluyor. Bu alanda bile her hareket sanki umutsuzluk için yapılıyor... Gazetelere bakı-

yorum. PTT çalışanları işi bırakmış... halay çekiyorlar. Bu halay çekmeyi anlayamıyorum... Anlamı ne halay çekmenin.

Sanki insanın ayağına taş bağlı... Saz... türkü... halay... Sonra herkes evinde.

Bu durumda nasıl yaşadığımı sordu geçen gün bir dost. Ben, hep umutla yaşarım dedim... Yıllar... yıllar geçti birçok yanım değişti... bu yanım... umut yanım değişmedi... umutlu yaşama.

Bir sabah bisikletle gitme umudu... tirenle bitmez tükenmez yolculuklar... Bir gün... insanın güzel bir dünya kuracağı umudu... kardeşlik... eşitlik... güler yüzlü insanlar... mutlu bir dünya.

İnsani mücadelede somut sonucu hemen alamaz insan. Bu yüzden umutsuzluk... yılgınlık... bıkkınlık başlar. Günlük olayların akıntısına bırakır kendini... yuvarlana yuvarlana gider. Bisiklet... bitmez tükenmez yolculuklar... güzel dünya... biter hepsi. Çevresini de bitirir. Böylesi yarınsızdır... çevresini de yarınsız bırakır.

Ben yarınlı yaşadım... hep. Bunda hayata mücadele diye bakmamın etkisi oldu. Olayların sıkıştırmasından bile tad aldım. Nedir bu başıma gelenler diye hayıflanmadım.

Püsürük yaşamadım. İnsani ülküler için mücadele ettim. Doğru bildiklerimi sakıntısızca söyledim... Hep bir yarınım oldu... insan için bir yarın.

Geçen gün bir gence "Acı çekmiyorsun. Acı çeker gibi yaşıyorsun" dedim. Ben çok acı çektim... bugün de acı çekiyorum.

Acılarımla... üzüntülerimle... sevinçlerimle yarınlı yaşıyorum. Yarınlı yaşadığım için insanın güzel bir dünya kuracağına inanıyorum.

Acı çekmekten kaçınmadım... üzülmekten kaçınmadım... sevinmekten kaçınmadım. Bundan ötürü umutluyum yarından... tam tamına... kayıtsız şartsız umutluyum.

1 Haziran Çarşamba

Dün bir dost meclisinde Star Sistemi oluşturucularına... Enis Batur'a... İlhan Berk'e... Fethi Naci'ye... Mehmet H. Doğan'a... Adalet Ağaoğlu'na Orhan Pamuk'a... Selim İleriye neden karşıyım... bunu anlattım. Anlattıklarımın bilinmesini istiyorum.

Birinci nokta. Türkiye için konuşuyorum. Son yirmibeş yılda hiç kimse edebiyatın önemini benim kadar önemsemedi. Şu bilinsin. Yetkim olsa okullardan o saçma sapan bütün dersleri kaldırırım. Yalnızca edebiyat ürünleri... felsefe ürünleri okuturum.

Adına insan denen varlık, ancak edebiyatla insan olabilir.

Star Sistemi, edebiyatı asla önemsemedi. Edebiyat onlar için boş zaman uğraşı... bir gösteriş oldu.

İkinci nokta. Milyarlarca yıl sonra denkleşim yüzünden evren yok olacak. Böyle deniyor. Ama ben insanın denkleşimini bozacağına... evreni yeniden kuracağına inanıyorum.

Star Sistemi insana inanmıyor. Star Sistemi sanatçılarının bütün eserlerinde insan sıfırlanıyor... İnsan parça parça ediliyor... insan küçültülüyor.

Üçüncü nokta. Akıl, insan pratiğinin ürünü. Kullanılan tek bir kelimenin bile arkasında milyarlarca yıllık insan emeği var.

Star Sistemi, aklı insana karşı kullandı... kullanıyor.

Şu bilinmeli. Sanat hayatın bütünüyle güzelleştirilmesi... Hayatı güzelleştirmeyen... insanı bu eyleme götürmeyen sanat ürünü güzel değildir. Bugün insan gitgide çirkinleşiyor... çirkin yaşıyor. Faiz peşinde.. dolar peşinde koşan insan çirkinin ta kendisi. Çirkinin ta kendisini insanı... güzelin ta kendisine dönüştürmeyen sanatı güzel görmüyorum. Bu sanata çirkinin oluşturucusu diyorum. İşte bu **Sanatta Star Sistemi.**

Şunu kabul edelim Türkiye'de **Sanatta Star Sistemi,** Türkiye'de uygulanan ekonomi politiğe uyan bir sanat yaptı. Gazeteyle... romanla... şiirle... türküyle... öyküyle... oyunla... resimle... sinemayla insanı çökertti... insanı sistemin metası yaptı.

İnsanı sarsan... insanı tokatlayan bir sanat yapılsaydı... insan, kendine gel denseydi... bugün insan tarih bilincini unutmamış bir insanı utandıran çirkin işler yapmazdı.

Kadınların satılmasından... faiz peşinde koşanlardan... durmadan çirkinlik üretenlerden... size soruyorum. Sanatta Star Sistemi sanatçıları... size... utanmıyor musunuz. Herkesin gözüönünde güzel eserler yarattığınızı söylüyorsunuz. Peki nasıl bir güzel bu... tek bir insan bile sizin o güzel eserinize bakıp, "Dur ben de güzelleşeyim... güzel işler yapayım" demiyor.

Neden... neden habire çirkinlik oluşturuyor insan. Bunu düşündünüz mü hiç...

Bitmeyecek mi bu konu... Hayır. İnsan ayağa kalkana kadar bitmeyecek... Sonra bir gün insan kalkacak ayağa... güzel bir dünya kuracak... güzellik yaratacak hep...

İşte o zaman bitecek bu konu. O güne kadar iki elim yakanızdadır... çirkinin oluşturucusu **Sanatta Star Sistemi** sanatçıları... Çünkü ben ateşi yaratan insanın çocuğuyum... karanlığa teslim olmayan... binlerce güzel duyguyla... insani bir dünyada yaşamak isteyen...

BİR ALBÜMDEN

Belki de kül rengi güz akşamları
Caddede kötü bir yağmur olacak.
Düşlerin solduğu pencerelerde
Sararmış resimler duracak belki...

İsimsiz sokaklar seni beklerken,
Işıklar bir yanıp, bir sönecekler;
Gecenin huzursuz ayak sesleri
Gecikmiş zamanı çalacak belki...

Yabancı bir semtin karanlığında
Telaşlı gölgeler adres soracak.
Sirenler ötecek belki ansızın,
Bir kurşun resmini vuracak belki...

Sinan KUTLU

HUZUR EVİ -II

PİYANO ÖĞRETMENİ

Başı ağrıyormuş gibi
yemenisini sıkıca bağlamış.
Yüzünde, ellerinde izi var
geçmiş yaşamının
gözlerinde yok.
Kızgınlık,kıskançlık
nefret gibi bir şeyler var
kaçamak bakışlarında.
Oysa ince, uzun, genç parmaklarıyla yüzü
bir zamanlar piyano öğretmeni olduğunu
söylüyordu o susarken.
Gelip gidenleri
hal hatır soranları çoktu
gülmüyordu yine de gözleri.
Hep duvarların arkasında bir yerlerdeydi
geçmişin düşlerini yatağa sokmadan.
Başka yerlerde, başka zamanlarda yaşıyordu.
Piyano öğretmeni.

Ayhan ERGÜN

İNSANCIL YAYINLARI

Şiir Dizisi:

Seni Özledim / **Ayten Mutlu**	**40.000 TL.**
Pazar Resimleri / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Cemreye Çağrı / **Cemile Çakır**	**40.000 TL.**
İnsana Gecikmeden / **Berrin Taş**	**40.000 TL.**
Ekmekarası Umut / **İdris Atmaca**	**40.000 TL.**
Bir Ardıç Kuşuyum Ben / **Zerrin Taşpınar Şahin**	**40.000 TL.**
Dinlenen Cadı / **Nihat Ateş**	**40.000 TL.**
Açık Gece / **Ömer Bilge**	**40.000 TL.**
Bir Gün Konuşur Rüzgar / **Ali Ersin Günçe**	**40.000 TL.**
Madencinin Günlüğü / **M. Yılmaz Karaibrahimoğlu**	**60.000 TL.**
Ateş de Yanar / **Bozan Yaman**	**50.000 TL.**

ÖYKÜ Dizisi :

Sengisemai Bir Ölüm / **Lütfiye Aydın**	**50.000 TL.**
Ara Balkon / **Kezban Özbay**	**40.000 TL.**
Uzaydan Gelen Kadın / **Fatma Kethüdaoğlu**	**40.000 TL.**
İnsan Eli / **D. Mehmet Şekeroğlu**	**60.000 TL.**

Roman Dizisi :

Proxima Centauri / **Ömer Baytaş**	**80.000 TL.**
Çağrısız Hayalim / **Kaan Arslanoğlu**	**70.000 TL.**

Deneme-Eleştiri Dizisi :

Rüzgar / **Cengiz Gündoğdu (Tükendi)**	**60.000 TL.**
Denemenin Kıyılarında / **Yusuf Çotuksöken**	**60.000 TL.**
Gerçekçi Düşünce - Gerçekçi Sanat / **Afşar Timuçin**	**60.000 TL.**
İnsan Arayışı / **Sadık Albayrak**	**60.000 TL.**
Ekmek / **Cengiz Gündoğdu**	**70.000 TL.**

İnsancıl Dergisi : 1. yıl Cildi	**500.000 TL.**
İnsancıl Dergisi : 2. yıl Cildi	**500.000 TL.**

İNSANCIL :
Mollafenari Sok. Nadir Han No: 40/42 Kat: 5 34410 Cağaloğlu / İst.
Tel: 511 79 94 - 513 93 99